

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Бізнес Технологій та економіки
(повне найменування факультету)

кафедра бізнесу та управління
(повне найменування кафедри)

до університету
З

Пояснювальна записка

до дипломного проекту (роботи)

Бакалавр

(ступінь вищої освіти)

на тему Обґрунтування інноваційного проекту

(назва теми)

розвитку підприємства

Виконав(ла): студент(ка) 4 курсу, групи БТЕ-1012

Спеціальності 073 Менеджмент

(код і найменування спеціальності)

Освітня програма (спеціалізація)

Управління проектами

Коваленко Д.А.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Керівник Траченко А.М.

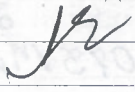
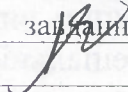
(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Рецензент Зеркаль А.В.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

6. Консультанти розділів проекту (роботи)

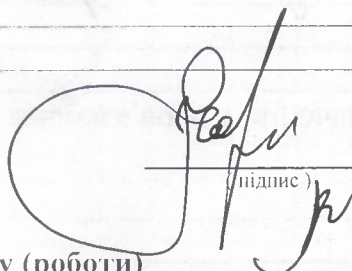
Розділ	ПРІЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконавце завдання
1, 2, 3,	д-р екон. наук, проф. Трагачко А.М.		

7. Дата видачі завдання « 27 » 04 2026 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1.	Узгодження завдання	27.04.26	
2.	Виконання першого розділу	04.05.26	
3.	Виконання другого розділу	11.05.26	
4.	Виконання третього розділу	18.05.26	
5.	Подання на розгляд та перевірку - контроль	25.05.26	

Студент(ка)

(підпис)

Дмитро Ковалчук

(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Керівник проекту (роботи)

(підпис)

Алла Трагачко

(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота : 122 с., 20 табл., 8 рис., , 61джерело.

Об'єкт дослідження – ПАТ «Запорізький механічний завод».

Мета роботи –обґрунтування проєкту інноваційно-інвестиційного розвитку ПАТ «ЗМЗ».

Завдання роботи – визначення сучасного стану інноваційно-інвестиційної діяльності ПАТ «ЗМЗ», і в машинобудуванні вцілому, та обґрунтування проєкту інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства.

В дипломній роботі розглянуто теоретичні та методологічні основи інноваційно-інвестиційної діяльності, виділені етапи формування інноваційно-інвестиційної стратегії на промислових підприємствах, проведено аналіз стану інноваційно-інвестиційної діяльності в машинобудуванні, дана загальна характеристика ПАТ «Запорізький механічний завод», проведено аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства та варіантний аналіз його інноваційно-інвестиційного розвитку. Запропоновано модернізаційний варіант інноваційно-інвестиційного розвитку ПАТ «ЗМЗ» шляхом оновлення технічного обладнання.

Метод дослідження – методи економічного аналізу, розрахунково-аналітичний, графічний, статистичний, порівнянь, SWOT-аналіз.

ПРОЄКТ РОЗВИТКУ, ІННОВАЦІЇ, ІНВЕСТИЦІЇ, ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК, СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ.....	9
1.1 Інноваційно-інвестиційна діяльність підприємств: сутність, види, напрямки.....	9
1.2 Державне регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності.....	22
1.3 Формування стратегії інноваційної діяльності.....	32
Висновки до 1 розділу.....	42
2 АНАЛІЗ СТАНУ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТ «ЗАПОРІЗЬКИЙ МЕХАНІЧНИЙ ЗАВОД» ТА ПЕРЕДУМОВИ ЙОГО РОЗВИТКУ.....	45
2.1 Техніко-економічна характеристика ПАТ «Запорізький механічний завод».....	45
2.2 Сучасний стан інноваційно-інвестиційної діяльності в країні.....	51
2.3 Аналіз фінансово-економічної діяльності ПАТ «ЗМЗ».....	66
Висновки до 2 розділу.....	83
3 ОБГРУНТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЄКТУ РОЗВИТКУ ПАТ «ЗМЗ».....	87
3.1 Стратегічні напрямки інноваційно-інвестиційного розвитку.....	87
3.2 Проєкт модернізаційного варіанту інноваційно-інвестиційного розвитку ПАТ «ЗМЗ».....	93
Висновки до 3 розділу.....	110
ВИСНОВКИ.....	113
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	117

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі трансформації національної економіки одним із пріоритетних напрямів державної політики виступає забезпечення переходу до інноваційної моделі розвитку. У стратегічних документах щодо розвитку промислового сектору України акцентується увага на необхідності формування сучасного виробничого комплексу, інтегрованого у світовий економічний простір, що передбачає активізацію технологічного оновлення, зростання частки наукомістких виробництв та впровадження прогресивних технологічних рішень. За таких умов особливого значення набуває інноваційно-інвестиційний розвиток промисловості, який повинен базуватися на комплексній взаємодії науково-технічної, виробничої та фінансової складових.

Сучасний стан промислового виробництва свідчить про те, що інноваційні процеси ще не стали визначальним чинником економічного зростання. Значна частина підприємств функціонує на застарілій технологічній основі, що обмежує можливості виготовлення конкурентоспроможної продукції та стримує реалізацію інноваційних стратегій розвитку. Додатковими стримуючими факторами виступають недостатній рівень фінансування науково-технічної сфери, недосконалість фінансово-кредитного механізму, обмеженість внутрішніх інвестиційних ресурсів підприємств, а також нестабільність ринкового середовища. Водночас міжнародний досвід економічно розвинених держав підтверджує, що забезпечення стійкого економічного зростання можливе насамперед через активізацію інноваційно-інвестиційних процесів у промисловості, особливо у машинобудівному секторі, який формує технологічну основу економіки.

Проблематика інноваційно-інвестиційного розвитку промислових підприємств посідає важливе місце у працях вітчизняних та зарубіжних учених, серед яких: В. Александрова, І. Ансофф, Є. Бельтюков, В. Геєць, С. Ільєнкова,

М. Крупка, О. Лапко, В. Савчук, В. Семиноженко, Р. Тен, Б. Холод, Д. Черваньов, Л. Федулова, Й. Шумпетер та інші. Незважаючи на значну кількість наукових напрацювань, окремі аспекти формування інноваційно-інвестиційної моделі розвитку промислових підприємств залишаються недостатньо дослідженими. Насамперед це стосується удосконалення методичного інструментарію управління інноваційно-інвестиційними процесами на підприємствах машинобудівної галузі з урахуванням сучасних викликів та тенденцій цифрової трансформації економіки. Саме це визначає актуальність тематики дослідження та обумовлює практичну значущість обраного напрямку наукового пошуку.

Метою дослідження є поглиблення теоретико-методичних засад та розроблення практичних рекомендацій щодо забезпечення ефективного інноваційно-інвестиційного розвитку машинобудівного підприємства.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких науково-практичних завдань:

уточнення сутності та змісту основних економічних категорій, пов'язаних із інноваційно-інвестиційним розвитком промислових підприємств;

визначення ключових факторів, умов та стратегічних напрямів формування інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств машинобудування;

проведення комплексного аналізу фінансово-економічного стану машинобудівного підприємства з метою оцінювання його потенціалу до інноваційного оновлення;

дослідження сучасного стану інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства у галузевому середовищі;

розроблення практичних рекомендацій щодо активізації інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства;

обґрунтування оптимального варіанта реалізації інноваційно-інвестиційної стратегії машинобудівного підприємства.

Об'єктом дослідження є інноваційно-інвестиційні процеси у сфері машинобудування, зокрема діяльність ПАТ «ЗМЗ».

Предметом дослідження виступають теоретичні, методичні та прикладні аспекти формування механізму інноваційно-інвестиційного розвитку машинобудівного підприємства.

Теоретичною основою дослідження стали наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених з проблем економічного розвитку, управління інноваційною діяльністю та інвестиційного забезпечення підприємств. У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема: абстрактно-логічний метод — для уточнення економічних понять, формування теоретичних узагальнень і висновків; економіко-статистичний та порівняльний аналіз — для дослідження тенденцій розвитку підприємств машинобудівної галузі; графічний метод — для візуалізації динаміки показників діяльності; метод структурного аналізу — для оцінювання альтернативних напрямів інноваційно-інвестиційного розвитку; системно-цільовий підхід — для обґрунтування стратегічних пріоритетів розвитку підприємства.

Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-правові акти України, офіційні статистичні матеріали Державної служби статистики України, аналітичні дані щодо функціонування машинобудівних підприємств Запорізького регіону, матеріали наукових досліджень, електронні інформаційні ресурси та результати авторських розрахунків. Обробка отриманих даних здійснювалася із застосуванням сучасних інформаційних технологій та програмних засобів економічного аналізу.

Структурно робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

1.1 Інноваційно-інвестиційна діяльність підприємств: сутність, види, напрямки

Інноваційний розвиток є стратегічною передумовою забезпечення конкурентоспроможності економіки України в сучасних умовах глобалізації та посилення міжнародної конкуренції. У світовій практиці досягнення економічного лідерства безпосередньо пов'язується з активним упровадженням інноваційних технологій, модернізацією виробництва та формуванням високотехнологічних секторів економіки. Необхідність активізації інноваційних процесів в Україні обумовлюється низкою системних проблем, серед яких: високий рівень зношеності основних виробничих фондів, значна ресурсоемність виробництва, низька конкурентоспроможність продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках, а також домінування сировинної орієнтації експорту. За таких умов інноваційний розвиток стає одним із ключових інструментів структурної модернізації економіки та підвищення її ефективності [1].

Для більшості підприємств пріоритетним завданням залишається оптимізація витрат та підвищення результативності господарської діяльності. Однак функціонування значної частини суб'єктів господарювання на основі морально та фізично застарілих технологій негативно впливає на продуктивність праці, якість продукції та фінансові результати діяльності. Саме тому забезпечення інноваційного розвитку підприємств потребує комплексного підходу, який передбачає вирішення фінансових, організаційних та технологічних проблем.

Стабільне функціонування підприємства в сучасному економічному середовищі можливе лише за умови системного впровадження новаторських рішень, спрямованих на виявлення та використання нових можливостей ринку. Така діяльність формує зміст інноваційно-інвестиційного розвитку, результати

якого забезпечують удосконалення виробничо-господарських процесів, формують нові підходи до задоволення потреб споживачів та визначають стратегічні перспективи розвитку організації [2].

Ключовим об'єктом інноваційно-інвестиційної діяльності виступає інновація. У науковій літературі існує значна кількість підходів до трактування цього поняття, що пояснюється багатогранністю його економічного змісту. Дослідження сутності інновацій здійснювали такі науковці, як К. Найт, Х. Бартнер, В. Томсон, Б. Твіс, Р. Фатхутдінов та інші, які розглядали інновацію залежно від специфіки об'єкта та предмета дослідження.

Вагомий внесок у розвиток теорії інновацій належить Й. Шумпетеру, який визначав інновацію як нову комбінацію виробничих факторів, сформовану внаслідок підприємницької ініціативи. Саме він уперше ввів у науковий обіг поняття «інновація», трактуючи його як практичне впровадження наукового відкриття або технічного винаходу у виробничу діяльність [3; 4]. На думку вченого, інновація являє собою не просто нововведення, а нову функцію виробництва, що забезпечує якісні зміни у господарській системі. Водночас не кожне нововведення може вважатися інновацією, оскільки інноваційний характер визначається здатністю створювати економічний або соціальний ефект.

Й. Шумпетер також запропонував одну з перших класифікацій інновацій, виокремивши такі їх види: створення нового продукту; упровадження нової технології виробництва; освоєння нових ринків збуту; використання нових джерел сировини; застосування нових методів організації та управління [5; 6]. У подальшому окремі дослідники, зокрема Я. Ван Дайн, І. Мілендорфер та К. Перес-Перес, доповнили цю класифікацію інфраструктурними інноваціями, які охоплюють зміни у транспортній системі, сфері зв'язку, освіті, науці та соціальній політиці [5].

Подальший розвиток теорії інновацій зумовив формування двох основних підходів до трактування поняття «інновація». Перший розглядає інновацію як

процес створення, просування та комерціалізації нововведення, тоді як другий трактує її як кінцевий результат інноваційної діяльності [7].

У наукових дослідженнях інновації часто асоціюються з промисловим виробництвом та технологічними змінами. Представники такого підходу, серед яких Р. Джонстон, Д. Дессен, Д. Аллі, Л. Водачек та О. Водачекова, визначають інновацію як цілеспрямовані зміни у функціонуванні підприємства, спрямовані на підвищення ефективності його діяльності [8]. У цьому контексті інноваційні процеси повинні забезпечувати безперервне вдосконалення технічного рівня виробництва та сприяти зміцненню ринкових позицій підприємства.

На думку Скибицького, інновації є результатом діяльності, спрямованої на створення та впровадження нововведень у вигляді нових або вдосконалених товарів, технологій виробництва, методів управління та організації збуту, які забезпечують зростання економічної ефективності та формування соціального ефекту [3; 4].

Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність», інновації визначаються як новостворені або вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція чи послуги, а також організаційно-технічні рішення, що суттєво підвищують ефективність виробництва та якість соціально-економічних процесів. У сучасних умовах інновації також розглядаються як результат інвестування капіталу у створення та впровадження нових рішень, що забезпечують якісні й кількісні зміни у діяльності підприємств [9].

Отже, ключовими характеристиками інновації є науково-технічна новизна, практична реалізація та здатність забезпечувати економічний ефект. У ринковій економіці інноваційно-інвестиційна діяльність базується на поєднанні нововведень, інвестиційних ресурсів та сучасних механізмів управління розвитком підприємства [10].

Поняття «інвестиції» походить від терміна «invest», що означає «вкладати». У сучасному економічному трактуванні інвестиції розглядаються

як вкладення фінансових, матеріальних або інтелектуальних ресурсів з метою отримання економічного ефекту чи збільшення капіталу в майбутнє

Інвестиції виступають одним із ключових ресурсів відтворення капіталу та забезпечують формування економічної вартості, здатної генерувати стабільний дохід у майбутньому. Їх економічне призначення реалізується насамперед через упровадження інноваційних рішень і технологій. У вітчизняній економічній практиці поняття «інвестиції» традиційно асоціюється з капітальними вкладеннями, спрямованими на розвиток виробництва та модернізацію господарської діяльності.

У широкому економічному розумінні інвестиції розглядаються як довгострокове вкладення фінансових, матеріальних або інтелектуальних ресурсів у різні сфери економіки з метою отримання прибутку чи досягнення соціального ефекту. Інвестування в інновації забезпечує виконання низки важливих функцій у національній економіці, серед яких:

- формування умов для кількісного та якісного оновлення основного капіталу на рівні підприємства, регіону та держави;
- стимулювання структурних змін у господарському комплексі та оптимізація економічних пропорцій між галузями;
- прискорення впровадження результатів науково-технічного прогресу та підвищення ефективності виробничих процесів на мікро-, мезо- та макроекономічному рівнях [12].

У сучасній економічній теорії поняття «інвестиції» трактується значно ширше, ніж лише вкладення коштів у матеріальні активи. Воно охоплює будь-які ресурси, інвестовані у діяльність, здатну забезпечити приріст капіталу, економічний результат або інший позитивний ефект у перспективі. Теоретичні підходи до визначення сутності інвестицій знайшли відображення і в чинному законодавстві України, зокрема у Законах України «Про інвестиційну діяльність» та «Про оподаткування прибутку підприємств». Водночас у

зазначених нормативно-правових актах зміст поняття «інвестиції» подається з певними відмінностями.

Згідно із Законом України «Про інвестиційну діяльність», інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, які вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [13]. До таких цінностей можуть належати:

- грошові ресурси, цінні папери, банківські вклади та інші фінансові інструменти;
- нерухоме майно;
- обладнання, транспортні засоби та матеріальні активи;
- майнові права та права користування активами;
- інформаційні ресурси;
- знання, професійні навички, досвід, технології та ноу-хау [14].

Таким чином, інновації та інвестиції є взаємопов'язаними результатами інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств.

Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність», інноваційна діяльність визначається як діяльність, спрямована на використання та комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок, що забезпечує створення та виведення на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг.

На думку деяких іноземних науковців, інноваційна діяльність охоплює процеси використання результатів наукових досліджень для оновлення асортименту продукції, підвищення її якості, удосконалення технологій виробництва та забезпечення ефективної реалізації продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Ільєнкова підкреслює, що інноваційна діяльність передбачає практичне застосування наукового та інтелектуального потенціалу для створення нової або суттєво вдосконаленої продукції, технологій і послуг, здатних задовольняти сучасні потреби споживачів та сприяти підвищенню якості соціального обслуговування.

М. Йохан розглядає інноваційну діяльність як невід'ємний елемент виробничо-господарської системи підприємства, орієнтований на оновлення виробничих сил та удосконалення організаційно-економічних відносин [15].

Інноваційний розвиток підприємств безпосередньо пов'язаний із інвестиційними процесами, оскільки реалізація інновацій потребує відповідного фінансового забезпечення. У цьому контексті інвестиційна діяльність являє собою сукупність організаційних, фінансових і практичних заходів, спрямованих на вкладення ресурсів юридичних, фізичних осіб або держави у різні об'єкти господарювання з метою отримання економічного або соціального результату [16; 10].

Науковці підкреслюють, що інвестиційні процеси тісно пов'язані з розвитком науково-технічного прогресу. Так, Гриньова зазначає, що впровадження інновацій дозволяє знизити витрати на основний капітал та підвищити ефективність виробництва. У межах концепції К. Маркса інновації розглядаються як інструмент підвищення конкурентоспроможності виробника та водночас чинник активізації інвестиційної діяльності [17].

Особливе місце серед форм інвестування займає інноваційна діяльність, яка передбачає проведення науково-дослідних і проектно-конструкторських робіт, упровадження новітніх технологій, виробництво принципово нових видів продукції та модернізацію виробничих процесів [14].

Узагальнюючи наведені підходи, інноваційно-інвестиційну діяльність доцільно розглядати як комплекс взаємопов'язаних процесів, спрямованих на створення, фінансування та впровадження інновацій з метою забезпечення економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності підприємства. Інноваційні процеси неможливі без належного інвестиційного забезпечення, оскільки результативність будь-якого інноваційного проекту визначається співвідношенням між обсягом вкладених ресурсів і отриманим економічним ефектом. Саме тому більшість інноваційних проектів фактично мають

інвестиційний характер і орієнтовані на досягнення прибутковості у перспективі [18].

Отже, між інноваційною та інвестиційною діяльністю існує тісний взаємозв'язок, який проявляється у спільності об'єктів, суб'єктів, механізмів реалізації та стратегічних цілей розвитку підприємства (рис.1.1).

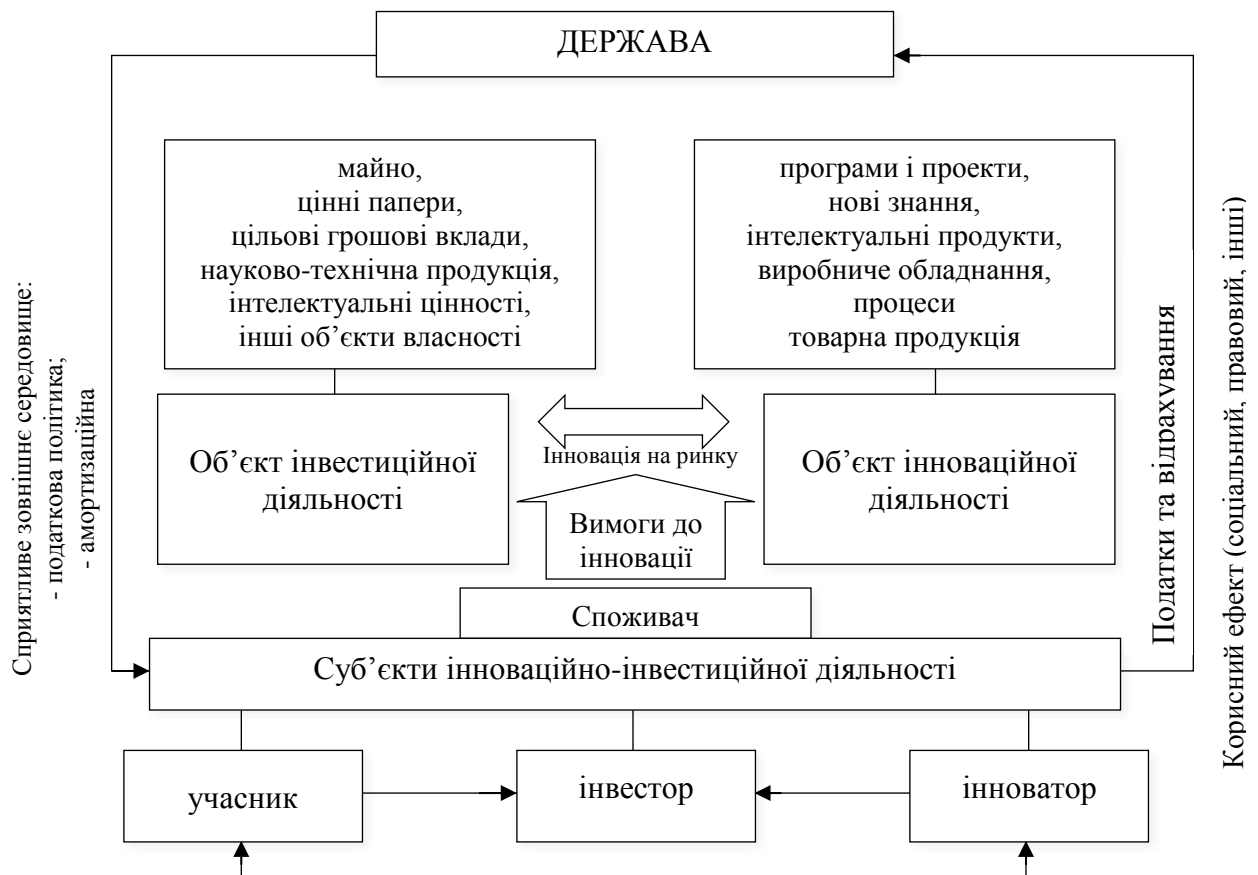

Рисунок 1.1 – Зв'язок між суб'єктами та об'єктами інноваційно-інвестиційної діяльності

Отже, на нашу думку, інноваційно-інвестиційну діяльність доцільно розглядати як комплексну економічну, соціальну та правову категорію, що характеризує процес використання результатів інтелектуальної діяльності, спрямованої на створення нових або вдосконалення наявних характеристик

об'єктів господарювання із залученням інвестиційних ресурсів для досягнення економічного, соціального, екологічного та інших видів ефекту.

Узагальнюючи наукові підходи, інноваційно-інвестиційна діяльність являє собою систему практичних заходів, які здійснюються державою, суб'єктами господарювання та фізичними особами з метою реалізації інноваційних проєктів, упровадження сучасних технологій і забезпечення ефективного використання інвестиційного потенціалу.

На думку С. М. Ілляшенка, інноваційно-інвестиційна діяльність являє собою процес практичного використання результатів інтелектуальної праці у формі майнових та немайнових цінностей, які мають вартісну оцінку та спрямовуються в об'єкти господарської діяльності з метою отримання прибутку або досягнення соціально-економічного ефекту [7].

Узагальнення наукових підходів дає змогу виокремити низку характерних особливостей категорії «інноваційно-інвестиційна діяльність»:

- по-перше, вона виступає економічною категорією, оскільки орієнтована на створення прибутку та економічного ефекту шляхом залучення ресурсів суб'єктів господарювання, держави, фінансових установ і населення;
- по-друге, має соціальний характер, адже її результати спрямовані не лише на отримання фінансових вигід, а й на задоволення суспільних потреб, підвищення рівня життя населення та розвиток соціальної інфраструктури;
- по-третє, інноваційно-інвестиційна діяльність є правовою категорією, оскільки функціонування її суб'єктів і об'єктів регулюється чинним законодавством України, а держава здійснює координацію та контроль відповідних процесів;
- по-четверте, між інноваціями та інвестиціями існує взаємозалежність, що проявляється у необхідності фінансового забезпечення інноваційних процесів та одночасному впливі інновацій на ефективність інвестування [18].

Інноваційно-інвестиційний розвиток доцільно трактувати як цілеспрямовану діяльність, пов'язану із забезпеченням створення, впровадження та поширення

інновацій різних типів за умови ефективного використання інвестиційних ресурсів та досягнення запланованих економічних результатів.

Основною метою інноваційно-інвестиційної діяльності є підвищення конкурентоспроможності підприємств, зміцнення їх ринкових позицій та розширення місткості ринку. В умовах ринкової економіки саме освоєння нових сегментів ринку та збільшення обсягів збуту виступають важливими стратегічними мотивами активізації інвестиційної діяльності в Україні. Досягнення таких цілей можливе лише за наявності достатнього рівня інвестиційного забезпечення та ефективного механізму управління ресурсами відповідно до сучасних умов господарювання [19].

Інноваційна діяльність підприємства орієнтована на створення або залучення із зовнішнього середовища інноваційних рішень, здатних забезпечити зміцнення конкурентних переваг, підвищення ефективності функціонування та формування довгострокових перспектив розвитку. Разом із тим потенціал підприємств щодо впровадження інновацій є неоднаковим, що значною мірою обумовлено наявними ресурсними можливостями, насамперед фінансовими.

У зв'язку з цим управління інноваційною діяльністю повинно враховувати, з одного боку, потенційну здатність інновацій формувати конкурентні переваги, а з іншого — реальні інвестиційні можливості підприємства. Такий підхід потребує ретельного економічного обґрунтування доцільності впровадження кожної інновації, навіть якщо вона є перспективною з технологічної точки зору. Це дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо реалізації лише тих інноваційних проєктів, які забезпечуватимуть підприємству стратегічні переваги та належний рівень економічної ефективності.

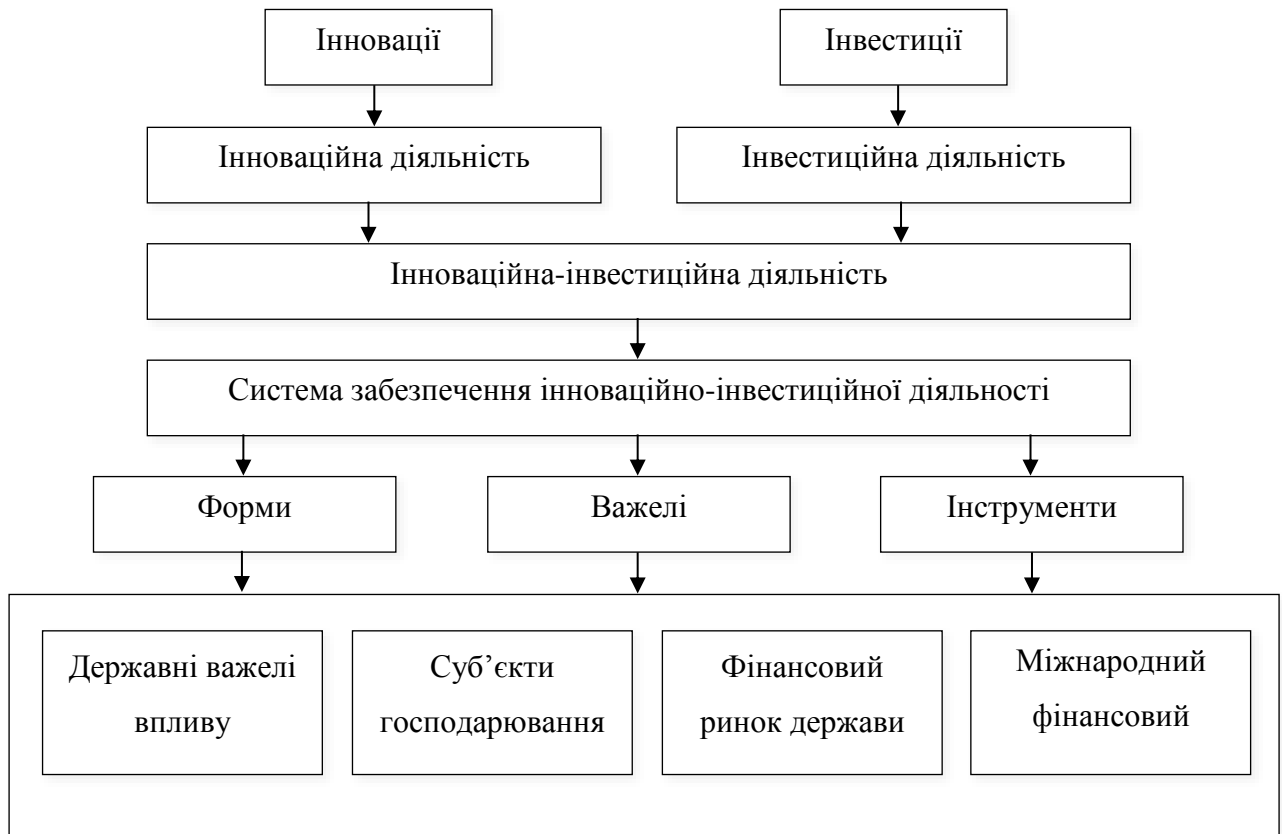

Рисунок 1.2 — Система забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств

Визначальні стадії інноваційних видів діяльності:

- ґрунтовні дослідження;
- практичні дослідження;
- дослідно-конструкторські розробки;
- дослідно-експериментальні розробки;
- організаційно-економічна робота;
- виробництво сучасних товарів [20].

Відповідно до п. 2 ст. 327 Цивільного кодексу України до основних напрямів інноваційної діяльності належать:

- виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, спрямованих на створення об'єктів інтелектуальної власності й науково-технічної продукції;

- розроблення, освоєння, виробництво та поширення принципово нових видів техніки, технологій і продукції;
- упровадження сучасних ресурсозберігаючих технологій, орієнтованих на покращення екологічного стану та соціальних умов;
- технічне переоснащення, реконструкція, розширення та будівництво нових підприємств, пов'язані з освоєнням виробництва інноваційної продукції або застосуванням новітніх технологічних рішень [21].

Водночас необхідно враховувати, що інвестування процесів оновлення основних виробничих фондів та приросту матеріально-виробничих ресурсів здійснюється у формі капітальних вкладень, які є важливою складовою інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств.

Пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні являють собою науково, економічно та соціально обґрунтовані напрями розвитку, визначені на законодавчому рівні та орієнтовані на забезпечення потреб суспільства у високотехнологічній, конкурентоспроможній та екологічно безпечній продукції, а також на посилення експортного потенціалу держави [22; 23].

Серед таких напрямів виділяють:

Стратегічні пріоритети — довгострокові напрями розвитку, розраховані щонайменше на десятирічний період. Їх формування базується на прогнозуванні світових тенденцій науково-технологічного та соціально-економічного розвитку з урахуванням потенціалу національної інноваційної системи. Реалізація стратегічних пріоритетів спрямована на забезпечення стійкого економічного зростання держави та підвищення її конкурентних позицій у глобальному середовищі.

Середньострокові пріоритети — напрями інноваційного оновлення, реалізація яких здійснюється протягом 3–5 років. Вони охоплюють модернізацію промислового та аграрного виробництва, розвиток сфери послуг, освоєння виробництва наукоємної продукції та впровадження конкурентоспроможних технологій на внутрішньому й зовнішньому ринках. Формування таких

пріоритетів здійснюється в межах стратегічних напрямів із урахуванням новітніх досягнень науки, ринкової кон'юнктури та ресурсних можливостей держави [22].

До ключових середньострокових напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня, які визначаються Верховною Радою України, належать:

- а) модернізація енергетичної інфраструктури, розвиток альтернативних і відновлюваних джерел енергії, а також упровадження сучасних ресурсозберігаючих технологій;
- б) розвиток машинобудування та приладобудування як основи високотехнологічного оновлення виробництва, удосконалення металургійного комплексу, створення сучасної авіаційної, ракетно-космічної та транспортної техніки нового покоління, упровадження логістичних і технологічних систем підтримки виробництва, розвиток технологій переробки вторинної сировини;
- в) розвиток нанотехнологій, мікроелектроніки, інформаційно-комунікаційних технологій і телекомунікаційної сфери [24].

Моніторинг інноваційної діяльності - систематичний процес збору, оброблення та аналізу інформації щодо розвитку інноваційних процесів, оцінювання результативності державної політики стимулювання інновацій та визначення ефективності реалізації пріоритетних напрямів інноваційного розвитку [23].

Отже, на сучасному етапі трансформації національної економіки Україна повинна орієнтуватися на перспективні напрями державного регулювання інноваційно-інвестиційної політики, серед яких:

- структурна модернізація економіки та розвиток інфраструктури на основі реалізації інноваційних проєктів і створення екологічно безпечних виробництв;
- активізація інвестиційних процесів у пріоритетних галузях економіки;
- державна підтримка підприємств, що мають високий інноваційний потенціал та потребують оновлення основних виробничих фондів;

- стимулювання залучення іноземного капіталу в економіку країни;
- формування довгострокової стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку держави;
- удосконалення регіональних механізмів стимулювання інноваційної та інвестиційної активності;
- посилення ролі держави у регулюванні структурних змін та інвестиційних процесів шляхом створення сприятливого інвестиційного середовища, застосування податкових і фінансових стимулів, удосконалення амортизаційної політики та надання пільгового кредитування інноваційних проєктів [25].

У результаті дослідження встановлено, що не кожне промислове підприємство, яке впроваджує окремі нововведення, може бути віднесене до категорії інноваційно активних. Крім того, рівень інноваційності підприємства не завжди безпосередньо визначає ефективність його господарської діяльності. До інноваційних, як правило, належать підприємства, що систематично реалізують продуктові або технологічні інновації, спрямовані на оновлення виробництва, удосконалення продукції та підвищення конкурентоспроможності.

Перехід промислового виробництва на якісно новий рівень розвитку, заснований на використанні ресурсозберігаючих технологій, потребує значних інвестиційних ресурсів, необхідних для створення умов виробництва сучасної конкурентоспроможної продукції [26].

Необхідність активізації інноваційної діяльності в Україні обумовлена високим ступенем фізичного та морального зношення основних виробничих фондів, що потребує їх модернізації, технічного переоснащення та структурної перебудови. Одним із найбільш результативних механізмів вирішення зазначених проблем є залучення інвестиційних ресурсів у розвиток інноваційних процесів. Світова практика переконливо свідчить, що інноваційно-інвестиційна активність є важливим чинником підвищення

конкурентоспроможності національної економіки та забезпечення її стійкого розвитку.

Формування умов для динамічного розвитку промислових підприємств України, посилення їх ринкових позицій як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках, потребує суттєвого збільшення обсягів інвестицій, спрямованих на реалізацію інноваційних проєктів, модернізацію виробничих потужностей та впровадження сучасних технологічних рішень.

Варто зазначити, що найбільший рівень інноваційної віддачі інвестицій характерний для підприємств машинобудівної, хімічної, нафтохімічної та металургійної галузей. Саме ці сфери промисловості здатні забезпечити технологічне оновлення економіки України, стимулювати прогресивні структурні зміни та створити передумови для розвитку суміжних галузей і модернізації виробничої бази промислового комплексу загалом [27].

1.2 Державне регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності

Ключовим суб'єктом забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку як національної економіки загалом, так і окремих суб'єктів господарювання, виступає держава, яка формує та реалізує відповідну модель інноваційного розвитку країни. Саме державне регулювання створює передумови для нарощування науково-технологічного потенціалу, визначення стратегічних пріоритетів у сфері інноваційної діяльності та забезпечення їх підтримки шляхом застосування фінансово-кредитних, податкових і організаційних механізмів. Важливим елементом такого впливу є формування ефективної системи інформаційного, ресурсного та нормативно-правового забезпечення інноваційних процесів.

З метою стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку в державі формується відповідна законодавча база, яка визначає правові, економічні та

організаційні засади науково-технічної та інвестиційної діяльності, а також регламентує порядок надання державної підтримки суб'єктам інноваційної сфери. Реалізація зазначених функцій здійснюється через механізми державної інноваційної та інвестиційної політики [20].

До об'єктів інноваційної діяльності належать інноваційні програми та проекти, результати наукових досліджень, інтелектуальні продукти, новітні технології, виробничі процеси та обладнання, елементи виробничої й підприємницької інфраструктури, сучасні організаційно-управлінські рішення, що сприяють підвищенню ефективності виробництва та соціальної сфери. Крім того, об'єктами інноваційної діяльності виступають сировинні ресурси, технології їх переробки, нові види продукції та механізми розвитку споживчого ринку і систем збуту.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про інвестиційну діяльність», об'єктами інвестування можуть бути науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності та інші результати діяльності, які формують основу для створення та реалізації інновацій [28].

Основними суб'єктами інноваційно-інвестиційної діяльності є інноватор та інвестор. Інноватором вважається учасник інноваційного процесу, який здійснює розроблення, впровадження та комерціалізацію інноваційного продукту або технології. Інвестор, у свою чергу, забезпечує фінансову підтримку процесу створення та реалізації інновацій, спрямовуючи ресурси у перспективні інноваційні ідеї чи проекти.

Державне регулювання інноваційно-інвестиційних процесів характеризується складністю та багатогранністю, оскільки охоплює правові, економічні, соціальні, організаційні та зовнішньоекономічні аспекти розвитку. У зв'язку з цим важливого значення набуває використання міжнародного досвіду регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності, насамперед практик економічно розвинених країн, де інновації стали визначальним чинником

модернізації соціально-економічних систем та забезпечення конкурентоспроможності держави [29].

Державна інноваційна політика являє собою сукупність форм, методів і напрямів діяльності держави, спрямованих на створення ефективних механізмів інституційного та ресурсного забезпечення інноваційної сфери, а також на формування стимулів активізації інноваційних процесів у національній економіці [20].

Водночас державна інвестиційна політика розглядається як система заходів державного регулювання інвестиційної діяльності, спрямованих на реалізацію економічної, науково-технічної та соціальної політики держави. Вона охоплює комплекс економічних, правових та організаційних інструментів, орієнтованих на формування сприятливого інвестиційного клімату, структурну модернізацію економіки та підвищення ефективності функціонування національного господарства [30].

Отже, державна інноваційно-інвестиційна політика є цілеспрямованою діяльністю держави щодо створення сприятливих економічних, правових та організаційних умов для активізації інвестиційних процесів і розвитку інноваційної сфери. Її ключовими завданнями є стимулювання капіталовкладень у впровадження сучасних технологій, формування ефективного ринку інновацій та інвестицій, а також забезпечення умов для сталого інноваційного розвитку економіки. Реалізація такої політики потребує створення позитивного інвестиційного середовища, підвищення міжнародної інвестиційної привабливості держави та формування сприятливого іміджу країни у глобальному економічному просторі [31].

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про інвестиційну діяльність», державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється з метою реалізації економічної, науково-технічної та соціальної політики держави. Основою такого регулювання є показники соціально-економічного розвитку країни, державні та регіональні програми розвитку господарського комплексу, а

також параметри державного й місцевих бюджетів, у яких визначаються обсяги фінансування інвестиційної діяльності [32].

Система державного впливу у сфері інвестиційної діяльності охоплює управління державними інвестиціями, регулювання умов здійснення інвестиційних процесів та контроль за діяльністю всіх учасників інвестиційного ринку.

Особлива увага приділяється створенню сприятливих умов для інвесторів, які спрямовують фінансові ресурси у стратегічно важливі сфери економіки, насамперед у модернізацію виробництва, технічне переоснащення підприємств та впровадження науково-технічних розробок і винаходів [33].

Регулювання умов інвестиційної діяльності здійснюється шляхом використання комплексу економічних і організаційних інструментів, серед яких:

- надання фінансової підтримки у формі дотацій, субсидій, субвенцій та бюджетних кредитів для розвитку окремих галузей, регіонів і виробництв;
- застосування державних норм, стандартів та вимог;
- реалізація заходів із підтримки та захисту конкурентного середовища;
- проведення процесів роздержавлення та приватизації;
- визначення умов використання земельних, водних та інших природних ресурсів;
- регулювання цінової політики;
- проведення державної експертизи інвестиційних програм і проєктів;
- застосування інших механізмів державного впливу [34].

Державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється через систему заходів, спрямованих на визначення та підтримку пріоритетних напрямів інноваційного розвитку на державному, галузевому, регіональному та місцевому рівнях. Важливими складовими такого регулювання є формування й реалізація інноваційних програм, удосконалення нормативно-правової бази, створення економічних механізмів стимулювання інноваційної активності,

захист прав суб'єктів інноваційної діяльності та фінансова підтримка інноваційних проєктів.

Крім того, держава забезпечує стимулювання банківських та фінансово-кредитних установ, які фінансують інноваційні проєкти, запроваджує механізми пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності та сприяє розвитку сучасної інноваційної інфраструктури [13].

У сфері підтримки інноваційної діяльності держава виконує низку важливих функцій, зокрема:

- сприяє розвитку науки та впровадженню результатів наукових досліджень у практичну діяльність;

- забезпечує підготовку висококваліфікованих наукових, інженерних і технічних кадрів;

- реалізує державні програми, спрямовані на активізацію інноваційного підприємництва;

- формує державне замовлення, насамперед у сфері науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, створюючи початковий попит на інноваційну продукцію;

- стимулює суб'єктів господарювання до впровадження інноваційних рішень через механізми державної фінансової підтримки;

- забезпечує взаємодію між фундаментальною та прикладною наукою, а також сприяє розвитку співпраці між університетами, науковими установами та промисловими підприємствами у сфері НДДКР [34].

Формування результативної системи державного регулювання передбачає визначення стратегічних соціально-економічних орієнтирів розвитку країни, ключових напрямів структурної трансформації економіки та пріоритетів державної економічної політики. При цьому стратегічні цілі повинні встановлюватися не лише на загальнодержавному рівні, а й для окремих регіонів, галузей та виробничих комплексів з урахуванням суспільних потреб, ресурсного потенціалу й визначених пріоритетів розвитку [35].

Нормативно-правову основу реалізації зазначених завдань формують Закони України «Про інноваційну діяльність», «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», «Про наукову і науково-технічну експертизу», «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» та інші законодавчі акти. У зазначених документах визначено правові, фінансові та організаційні засади реалізації інноваційної політики у середньостроковій і довгостроковій перспективі. Вони спрямовані на забезпечення розвитку високотехнологічного виробництва, створення конкурентоспроможної та екологічно безпечної продукції, підвищення якості послуг і посилення експортного потенціалу держави.

Система законодавчого забезпечення інноваційної діяльності в Україні базується на положеннях Конституції України та охоплює низку спеціалізованих нормативно-правових актів, серед яких Закони України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг», «Про авторське право та суміжні права». На основі цих законів сформовано систему підзаконних актів, що регламентують практичні механізми державного регулювання інноваційної діяльності та захисту прав інтелектуальної власності.

Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність», основною метою державної інноваційної політики є створення належних соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного розвитку та використання науково-технічного потенціалу держави. Особлива увага приділяється впровадженню сучасних екологічно безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, а також виробництву нових видів конкурентоспроможної продукції.

Інвестиційна діяльність в Україні регулюється значною кількістю законодавчих та нормативних актів, серед яких важливе місце посідають Закони України «Про інвестиційну діяльність», «Про іноземні інвестиції», «Про цінні папери та фондову біржу», а також Декрет Кабінету Міністрів України

«Про режим іноземного інвестування» та інші нормативно-правові документи, що визначають механізми здійснення інвестиційних процесів і захисту прав інвесторів [36].

У Посланні Президента України до Верховної Ради України «Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 роки» особлива увага приділялася необхідності інституційного забезпечення державної науково-технічної та інноваційної політики. Зокрема, визначалися такі пріоритетні напрями:

- удосконалення чинної та розроблення нової нормативно-правової бази у сфері науково-технічної й інноваційної діяльності;
- формування сучасної патентно-інформаційної системи та використання новітніх інформаційних технологій у сфері патентування;
- модернізація систем стандартизації, сертифікації та державної статистики науково-технічного розвитку відповідно до європейських стандартів;
- запровадження механізмів стимулювання кооперації науки та виробництва, зокрема шляхом податкових преференцій і регіональної підтримки інноваційної діяльності;
- розширення міжнародного співробітництва у сфері інновацій, трансферу технологій, інформаційного та консалтингового забезпечення, насамперед із країнами Європейського Союзу [37].

До основних принципів державної інноваційної політики належать: спрямованість економіки України на інноваційний тип розвитку; визначення та реалізація пріоритетних напрямів інноваційної діяльності; формування ефективної нормативно-правової бази у сфері інновацій; створення умов для збереження, розвитку та раціонального використання науково-технічного й інноваційного потенціалу держави; забезпечення тісної взаємодії науки, освіти, виробничої сфери та фінансово-кредитних установ у процесі реалізації інноваційних проєктів. Важливими складовими державної політики також є

фінансова підтримка інноваційної діяльності, проведення стимулюючої податкової, кредитної та митної політики, розвиток інноваційної інфраструктури та підготовка висококваліфікованих кадрів для інноваційної сфери.

Особливого значення набуває принцип узгодженості стратегічного та поточного державного регулювання, а також забезпечення оперативності управлінських рішень. Стратегічне державне регулювання спрямоване на збереження довгострокового економічного й соціального курсу держави, який реалізується через систему реформ, державних програм і комплексних стратегій розвитку. Водночас поточне регулювання покликане забезпечити адаптацію стратегічних орієнтирів до конкретних економічних і політичних умов, що обумовлює необхідність гнучкого механізму державного впливу.

Оперативне регулювання інноваційно-інвестиційних процесів здійснюється шляхом використання інструментів податкової, бюджетної, кредитної, грошово-емісійної та соціальної політики. За таких умов одним із ключових завдань уряду є створення передумов для щорічного зростання обсягів інвестицій, необхідних для забезпечення інноваційного розвитку економіки [34].

Водночас практика свідчить, що ефективність реалізації державної інноваційної політики значною мірою залежить від рівня політичної стабільності та послідовності стратегічного курсу держави. У країнах, де спостерігається часта зміна урядів або нестабільність політичної системи, короткострокові тактичні рішення нерідко переважають над довгостроковими стратегічними інтересами розвитку [24].

Отже, система методів державного регулювання інноваційної діяльності в Україні повинна базуватися на комплексному поєднанні стратегічних, економічних та організаційних механізмів впливу, що забезпечуватимуть стабільний інноваційно-інвестиційний розвиток держави.

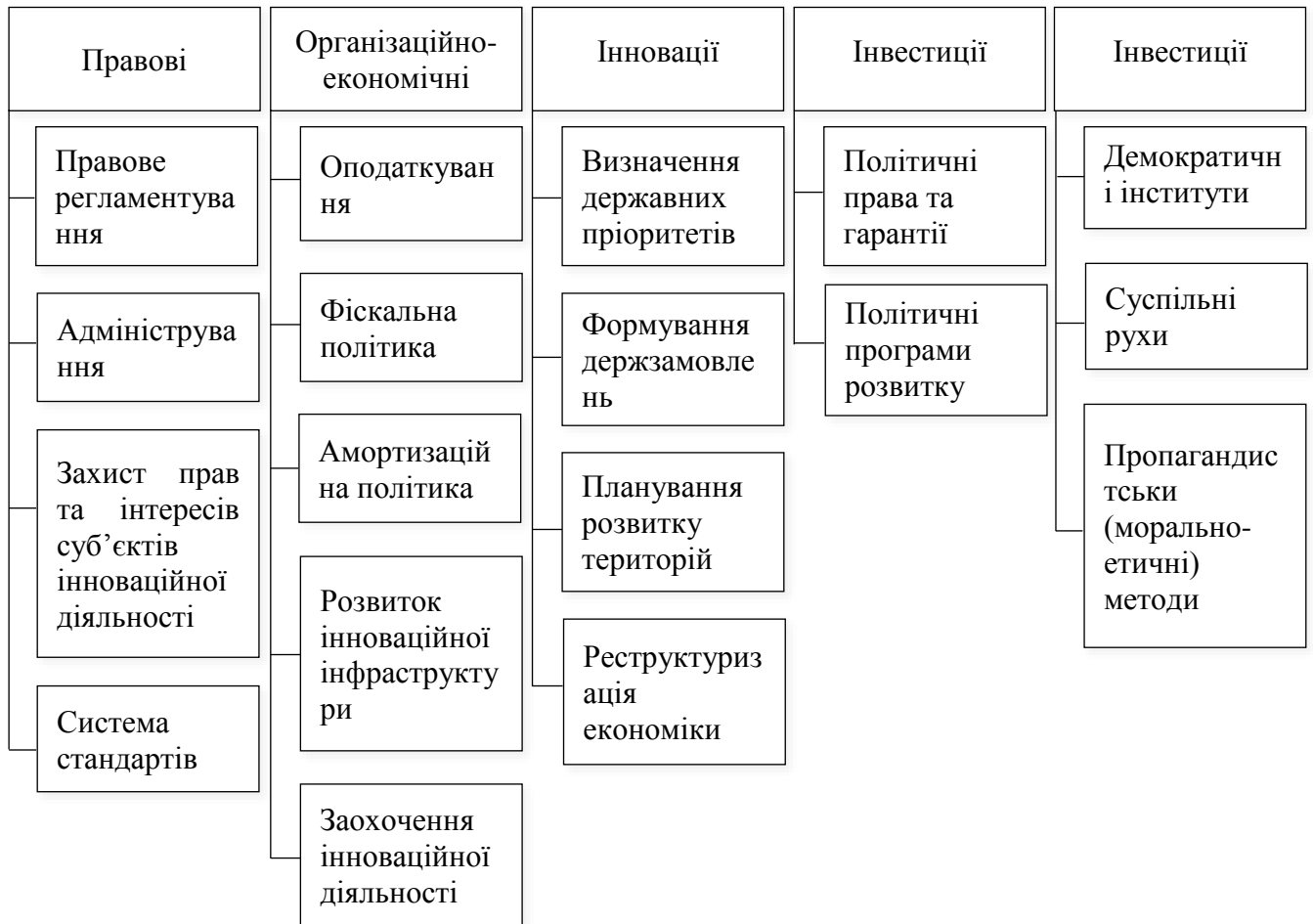

Рисунок 1.3 – Методи державного регулювання інноваційної діяльності

Інноваційним підприємством, яке має право на отримання державної підтримки, відповідно до чинного законодавства визнається суб'єкт господарювання незалежно від форми власності, у якого частка інноваційної продукції або інноваційних продуктів у загальному обсязі реалізації за звітний податковий період перевищує 70 % у вартісному вираженні. Такі підприємства можуть функціонувати у формі інноваційних центрів, бізнес-інкубаторів, технопарків, технополісів та інших організаційних структур інноваційного типу [24].

Фінансове забезпечення інноваційної діяльності може здійснюватися за рахунок різних джерел, серед яких: кошти Державного бюджету України, місцевих бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим; ресурси державних і комунальних спеціалізованих інноваційних фінансово-кредитних

установ; власні та залучені кошти суб'єктів інноваційної діяльності; інвестиції фізичних та юридичних осіб, а також інші джерела фінансування, не заборонені законодавством.

Відповідно до законодавчої бази України, основними інструментами державного регуляторного впливу на діяльність суб'єктів господарювання є державне замовлення та державне завдання, механізми ліцензування, патентування й квотування, стандартизація та сертифікація продукції, застосування нормативів і лімітів, регулювання цінової політики та тарифів, а також надання податкових, інвестиційних та інших пільг. Крім того, держава використовує механізми фінансової підтримки у формі дотацій, компенсацій, субсидій та цільового фінансування інноваційних проєктів.

Державна підтримка інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств полягає у створенні сприятливих умов для ефективного функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, що впроваджують інновації. Важливими джерелами такої підтримки можуть виступати кредитні ресурси, іноземні інвестиції, позабюджетні фонди, спеціалізовані інноваційні фонди та інші фінансові інструменти.

Водночас державна підтримка має розглядатися як система взаємодії між державою та підприємствами, спрямована на активізацію інноваційних процесів і модернізацію виробництва. Інноваційне інвестування сприяє оновленню виробничо-технічної бази підприємств, підвищенню ефективності господарської діяльності та подоланню кризових явищ у промисловому секторі. У результаті суспільство отримує модернізоване виробництво, створення нових робочих місць, підвищення рівня зайнятості населення, зміцнення дохідної бази бюджету та загальне покращення соціально-економічного становища країни.

1.3 Формування стратегії інноваційної діяльності

У сучасних умовах ринкової економіки одним із ключових завдань вітчизняних підприємств є збереження та зміцнення конкурентних переваг, що неможливо без ефективної взаємодії всіх складових системи управління підприємством. Для забезпечення стабільного функціонування суб'єкти господарювання впроваджують механізми стратегічного управління і стратегічного планування, розробляють програми розвитку та формують довгострокові напрями діяльності, орієнтовані на адаптацію до змін зовнішнього середовища.

В умовах посилення внутрішньої та міжнародної конкуренції інновації й інвестиції перетворюються на визначальний елемент системи управління підприємством. Запровадження нових ідей, сучасних технологій, інноваційних продуктів та організаційних рішень значною мірою визначає рівень конкурентоспроможності підприємства, його фінансову стійкість і здатність до довгострокового розвитку. Саме тому особливої актуальності набуває формування ефективної системи управління інноваційно-інвестиційною діяльністю, зорієнтованої на стратегічні перспективи розвитку підприємства.

Підприємства, що функціонують у ринковому середовищі, потребують чітко визначеної стратегії розвитку. Основним завданням стратегічного управління є пошук ефективних шляхів протидії конкурентному тиску та забезпечення сталого економічного зростання за умови підтримання належного рівня фінансової стабільності. У цьому контексті головною метою інноваційно-інвестиційної діяльності виступає реалізація найбільш результативних механізмів запровадження інноваційно-інвестиційної стратегії на різних етапах розвитку підприємства.

Стратегія розвитку підприємства повинна враховувати високу динамічність ринкового середовища та швидкі технологічні зміни. У сучасних умовах конкурентні переваги мають тимчасовий характер, оскільки інші учасники ринку

здатні оперативно адаптувати або копіювати успішні управлінські та виробничі рішення. Саме тому в умовах високого рівня ризику та жорсткої конкуренції виникає необхідність застосування стратегій, орієнтованих на реалізацію інноваційно-інвестиційної моделі розвитку підприємства.

До основних стратегічних напрямів такого розвитку належать:

- стратегія оптимізації ресурсного потенціалу підприємства;
- стратегія використання лідерських технологій;
- стратегія інноваційного прориву.

Особливістю зазначених стратегій є їх спрямованість на досягнення нового технологічного рівня розвитку підприємства. Водночас важливими умовами їх реалізації виступають державна підтримка інноваційних процесів, ефективна кадрова політика та належний рівень ресурсного забезпечення [38].

Формування інвестиційної стратегії підприємства здійснюється з урахуванням взаємних інтересів підприємства та потенційних стратегічних інвесторів. За таких умов інвестиції розглядаються як специфічний економічний ресурс, що функціонує на ринку капіталу. Можливість залучення інвестицій значною мірою залежить від здатності підприємства враховувати інтереси потенційних партнерів, оцінювати власну інвестиційну привабливість та формувати ефективні умови для співпраці зі стратегічними інвесторами [16].

Одним із найважливіших завдань у процесі розроблення інноваційно-інвестиційної стратегії є визначення перспективних напрямів досягнення цілей розвитку підприємства, які забезпечували б максимальний соціально-економічний ефект за умови раціонального використання ресурсів та мінімізації термінів реалізації поставлених завдань.

Інноваційно-інвестиційну стратегію підприємства доцільно розглядати як систему довгострокових цілей у сфері інноваційної та інвестиційної діяльності, а також сукупність найбільш ефективних механізмів їх досягнення [39].

Розроблення інноваційно-інвестиційної стратегії є складним творчим процесом, що передбачає формування стратегічних цілей, визначення

пріоритетних напрямів інноваційної та інвестиційної діяльності, вибір інструментів їх реалізації та обґрунтування ресурсного забезпечення.

Процес формування інноваційно-інвестиційної стратегії виступає важливою складовою загальної системи стратегічного управління підприємством, до якої входять місія підприємства, стратегічні цілі розвитку, функціональні стратегії за окремими напрямками діяльності, а також механізми формування й ефективного розподілу ресурсів.

Вибір ефективної стратегії є однією з ключових передумов успішної реалізації інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства. За відсутності здатності своєчасно реагувати на зміни ринкового середовища та прогнозувати майбутні тенденції підприємство може втратити конкурентні переваги й опинитися у кризовому становищі [3].

У сучасних умовах господарювання стратегічний вибір виступає визначальним елементом інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства. Для забезпечення конкурентоспроможності керівництву недостатньо лише пропонувати якісний продукт або послугу. Важливого значення набуває постійний моніторинг новітніх технологій, оцінювання перспектив їх упровадження та адаптація діяльності підприємства до сучасних вимог ринку.

Формування інноваційної стратегії підприємства здійснюється на основі комплексного аналізу внутрішнього потенціалу підприємства та оцінювання впливу зовнішнього середовища. При цьому враховуються ринкові можливості, потенційні загрози, темпи розвитку науково-технічного прогресу, а також зміни у технологічному, економічному та конкурентному середовищі.

Інноваційну стратегію доцільно розглядати як систему взаємопов'язаних управлінських рішень і заходів, спрямованих на забезпечення довгострокового функціонування та розвитку підприємства шляхом створення, впровадження та комерціалізації інновацій.

На думку С. М. Ілляшенка, підприємство, орієнтоване на інноваційний шлях розвитку, змушене постійно вдосконалювати виробничу базу, систему

матеріально-технічного забезпечення, логістичні процеси та структуру збуту відповідно до змін ринкової кон'юнктури. Одночасно відбувається трансформація організаційної структури управління, накопичення професійного досвіду персоналу, розвиток партнерських зв'язків та формування позитивного ділового іміджу. У результаті підвищується інноваційний потенціал підприємства та його здатність адаптуватися до змін зовнішнього середовища, що відкриває нові можливості для виходу на перспективні ринки та освоєння нових сфер діяльності [7].

Інноваційно-інвестиційна стратегія, яку доцільно трактувати як систему довгострокових цілей інноваційного розвитку та механізмів їх реалізації, повинна узгоджуватися із загальною економічною стратегією розвитку промислового підприємства. Вибір конкретного типу стратегії залежить від стратегічних цілей підприємства, рівня інноваційної активності, стану науково-технічного потенціалу та особливостей реалізації власної технологічної політики.

Особливе значення у процесі формування інноваційно-інвестиційної стратегії мають маркетингові дослідження, основними завданнями яких є:

- визначення технологій, продукції та послуг, що мають попит на ринку;
- оцінювання рівня забезпечення інноваційних процесів інтелектуальними та кадровими ресурсами;
- вибір оптимальних способів організації виробництва нової продукції;
- визначення ефективних каналів реалізації інноваційних рішень.

Розроблення стратегії розпочинається із формування головної мети розвитку підприємства. Основне призначення стратегії полягає не лише у досягненні короткострокового успіху, а насамперед у забезпеченні стабільного та прискореного розвитку підприємства в умовах конкурентного середовища та досягнення лідерських позицій на ринку [5].

Після визначення загальної стратегічної мети здійснюється її деталізація через систему конкретних цілей, які можуть стосуватися рівня прибутковості,

продуктивності праці, фінансової стійкості, кадрового потенціалу, організаційного розвитку або соціальної відповідальності підприємства. Важливою умовою є узгодженість усіх цілей між собою та їх відповідність загальній стратегії розвитку.

Вибір інноваційно-інвестиційної стратегії залежить від комплексу внутрішніх і зовнішніх чинників, серед яких: особливості ринкового середовища, сфера діяльності підприємства, структура та асортимент продукції, тривалість життєвого циклу товарів, рівень розвитку науково-технічного потенціалу, можливість здійснення моніторингу ринку інновацій та доступність сучасної технологічної інформації. При обґрунтуванні стратегічного вибору керівництво підприємства повинно враховувати відповідність інноваційної стратегії загальній стратегії розвитку, рівень допустимого ризику та готовність ринку до сприйняття нових продуктів або технологій.

Згідно з класифікацією Х. Фрідмана, виділяють шість основних типів інноваційних стратегій підприємства: наступальну, захисну, імітаційну, залежну, традиційну та стратегію «за нагодою». Узагальнення існуючих підходів до формування стратегій розвитку дозволяє визначити послідовність етапів формування інноваційної стратегії підприємства, що забезпечує системність і результативність інноваційно-інвестиційного розвитку.

Необхідно підкреслити, що всі етапи формування стратегії інноваційного розвитку, представлені на рисунку 1.4, є взаємопов'язаними та взаємообумовленими. Лише їх комплексне та послідовне застосування забезпечує можливість обґрунтованого вибору ефективної стратегії розвитку підприємства. Ігнорування або виключення окремих етапів може негативно вплинути на якість стратегічних рішень і призвести до формування помилкових напрямів інноваційного розвитку.

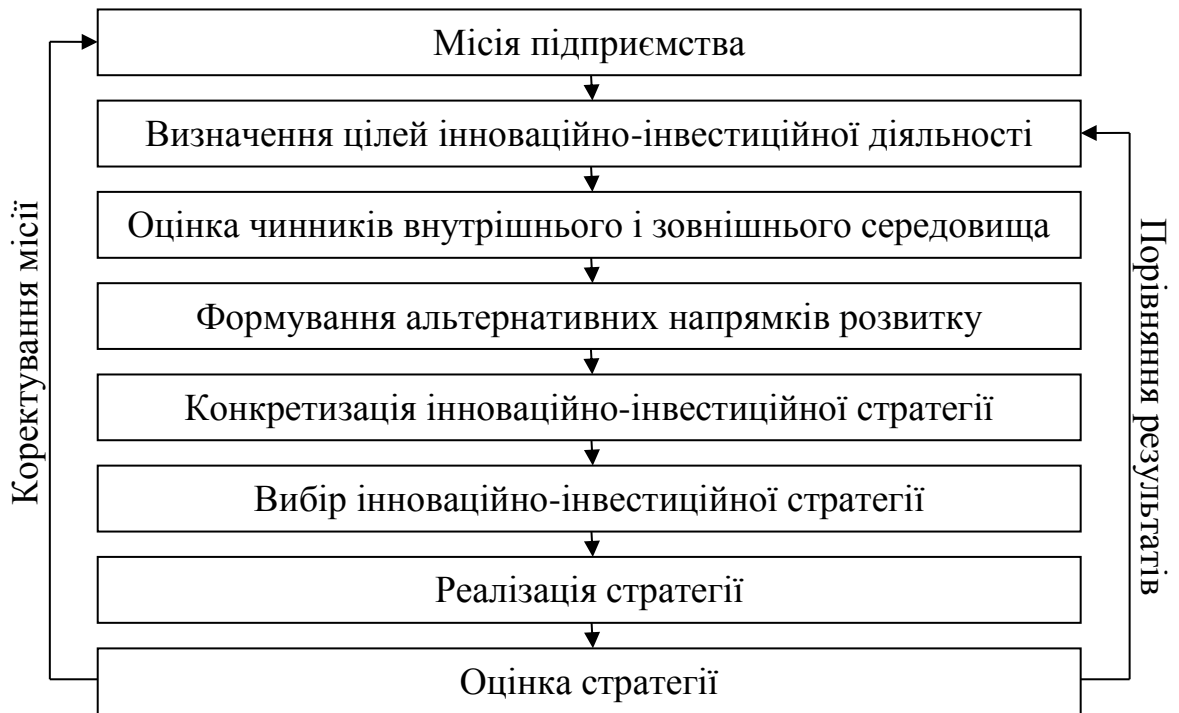

Рисунок 1.4 – Послідовність процесу вибору інноваційно-інвестиційної стратегії

На думку Краснокутська Наталія Сергіївна, процес формування інноваційно-інвестиційної стратегії підприємства доцільно здійснювати поетапно, що забезпечує системність стратегічного управління та підвищує результативність інноваційного розвитку.

1. Етап формування стратегічних цілей

На початковому етапі визначаються місія підприємства та стратегічні орієнтири його діяльності, у яких акцентується увага на інноваційно-інвестиційному напрямі розвитку. Одночасно формується система цілей інноваційно-інвестиційного розвитку, що визначає довгострокові пріоритети підприємства та напрями його стратегічного зростання.

2. Етап стратегічного аналізу

На цьому етапі здійснюється комплексне дослідження внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємства.

а) Аналіз внутрішнього середовища передбачає оцінювання інноваційного потенціалу підприємства. З цією метою досліджуються результати попередньої

діяльності, ефективність функціонування окремих напрямів роботи, визначаються сильні та слабкі сторони підприємства, а також рівень його ресурсного, кадрового й технологічного забезпечення.

б) Аналіз зовнішнього середовища спрямований на оцінювання інноваційно-інвестиційного клімату та прогнозування тенденцій його розвитку. У процесі дослідження вивчається поточна ринкова кон'юнктура, визначаються фактори, що створюють можливості для розвитку підприємства або, навпаки, формують загрози його діяльності. Саме результати такого аналізу значною мірою впливають на вибір загальної та інноваційно-інвестиційної стратегії підприємства.

в) За результатами аналізу формується інноваційно-інвестиційна позиція підприємства, яка характеризує рівень його готовності до реалізації стратегічних змін [15].

3. Етап вибору інноваційно-інвестиційної стратегії

а) На цьому етапі визначаються базові стратегії розвитку підприємства та їх інноваційна складова. Основний зміст роботи полягає у виборі оптимального напрямку розвитку підприємства в перспективі.

Серед основних типів стратегій виділяють:

– стратегію зростання (наступальну), яка передбачає активний розвиток підприємства через розширення масштабів діяльності, освоєння нових видів продукції, вихід на нові ринки та посилення конкурентних переваг. Реалізація такої стратегії можлива шляхом самофінансування, злиття або придбання інших підприємств;

– стратегію стабілізації (обмеженого зростання), спрямовану на підтримання досягнутих позицій та існуючих масштабів діяльності;

– стратегію скорочення (захисну), яка застосовується в умовах несприятливої ринкової ситуації з метою збереження ринкових позицій та уникнення кризових явищ.

Вибір загальної стратегії значною мірою визначається місією підприємства та особливостями його стратегічного розвитку.

б) Далі здійснюється розроблення та оцінювання альтернативних варіантів інноваційно-інвестиційних стратегій. Для цього проводиться зіставлення внутрішнього потенціалу підприємства з можливостями та загрозами зовнішнього середовища. Одним із найбільш поширених інструментів такого аналізу є SWOT-аналіз, який дозволяє оцінити сильні й слабкі сторони підприємства, а також визначити зовнішні можливості та ризики, що впливають на його інноваційний розвиток.

в) На завершальному етапі здійснюється вибір і обґрунтування найбільш ефективної інноваційно-інвестиційної стратегії. Формуються стратегічні інноваційні цілі, які визначають ключові напрями розвитку підприємства відповідно до його інноваційного потенціалу та умов зовнішнього середовища. Такими цілями можуть бути створення нових видів продукції, впровадження сучасних технологій, використання нових видів сировини, реструктуризація підприємства тощо. Саме інноваційні цілі визначають вектор подальшого розвитку підприємства та слугують основою формування інноваційної стратегії.

4. Етап реалізації інноваційно-інвестиційної стратегії

а) На цьому етапі розробляється стратегічний проєкт, що містить перелік необхідних стратегічних змін і заходів для їх реалізації, з урахуванням інноваційного характеру трансформаційних процесів.

б) Організовується система стратегічного контролю за реалізацією проєкту, яка забезпечує моніторинг досягнення поставлених цілей.

в) Проводиться оцінювання ефективності реалізації стратегії та, у разі необхідності, здійснюється коригування стратегічних рішень, цілей або окремих елементів проєкту [40].

Для формування стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства використовують різноманітні методичні підходи та аналітичні

інструменти. Зокрема, на корпоративному рівні управління доцільно застосовувати SWOT-аналіз; на бізнес-рівні — GAP-аналіз, модель конкурентних переваг Майкл Портер, матрицю Boston Consulting Group та матрицю «McKinsey — General Electric»; на товарному рівні ефективним інструментом виступає STP-аналіз, що дозволяє оцінити сегментацію ринку, вибір цільових сегментів та позиціонування продукції.

У процесі формування інноваційно-інвестиційної стратегії розвитку підприємства необхідно враховувати, що функціонуюче підприємство вже має сформований бізнес-портфель, орієнтований на задоволення існуючих потреб споживачів та отримання прибутку. Інноваційні розробки можуть бути реалізовані як у вигляді нових видів продукції, що доповнюють і розширюють наявний асортимент, так і шляхом заміщення окремих товарів або послуг більш сучасними та конкурентоспроможними аналогами.

Вибір стратегічних напрямів інноваційного розвитку передбачає комплексний аналіз діючих видів діяльності підприємства, оцінювання їх ринкових позицій та перспектив подальшого розвитку з урахуванням тенденцій зміни ринкової кон'юнктури. На основі такого аналізу приймаються рішення щодо припинення реалізації малоперспективних проєктів, удосконалення напрямів діяльності, які мають потенціал розвитку, а також започаткування нових бізнес-проєктів, здатних забезпечити зміцнення конкурентних позицій підприємства на ринку [7].

Універсальної моделі інноваційно-інвестиційної стратегії, яка була б однаково ефективною для всіх підприємств, не існує. Вибір стратегічного напрямку залежить від значної кількості чинників, серед яких: ринкова позиція підприємства та динаміка її зміни, рівень виробничого й технологічного потенціалу, особливості продукції або послуг, що виробляються, загальний стан економіки, специфіка конкурентного середовища та соціально-культурні умови функціонування.

Складність формування інноваційно-інвестиційної стратегії обумовлюється також високою динамічністю ринкових процесів і значним рівнем невизначеності щодо майбутніх економічних змін. У зв'язку з цим розроблення детального стратегічного плану інноваційної діяльності та механізмів його реалізації потребує постійного коригування відповідно до змін зовнішнього середовища.

Отже, при виборі найбільш ефективної інноваційно-інвестиційної стратегії підприємства необхідно враховувати низку критеріїв, серед яких найбільш важливими є:

- відповідність стратегії можливостям і загрозам зовнішнього середовища;
- узгодженість із місією та стратегічними цілями підприємства;
- здатність забезпечити формування конкурентних переваг за рахунок ефективного використання сильних сторін підприємства та мінімізації впливу конкурентних переваг інших учасників ринку;
- наявність достатнього ресурсного забезпечення, зокрема фінансового, науково-технічного, виробничого та кадрового потенціалу;
- забезпечення збалансованого розвитку всіх структурних підрозділів підприємства.

Розроблення інноваційно-інвестиційної стратегії відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного функціонування та довгострокового розвитку підприємства.

На нашу думку, створення та впровадження інновацій повинно розглядатися як один із пріоритетних напрямів загальної стратегії економічного зростання держави. Водночас у сучасних умовах існує значна кількість проблем, які стримують розвиток вітчизняних підприємств. До таких проблем належать: недостатній рівень фінансування інноваційної діяльності, обмеженість інформації щодо перспективних ринків збуту, високі кредитні ставки, недосконалість механізмів державної підтримки та пільгового стимулювання підприємств, низький технічний і технологічний рівень

виробництва, недостатня конкурентоспроможність продукції, повільні темпи оновлення основних засобів, а також висока енерго- та матеріалоемність виробничих процесів.

Висновки до 1 розділу

. Визначено, що інновації є кінцевим результатом інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств, спрямованої на створення та впровадження нововведень у вигляді нових або вдосконалених товарів, сучасних технологій виробництва, а також ефективних методів управління на всіх етапах виробничо-збутового процесу. Реалізація інновацій сприяє підвищенню ефективності виробництва, зміцненню конкурентних переваг підприємства та розвитку економічної системи загалом.

Інноваційно-інвестиційний розвиток доцільно розглядати як комплексну діяльність, орієнтовану на впровадження різних видів інновацій шляхом ефективного використання інвестиційних ресурсів з метою отримання запланованих економічних і соціальних результатів. Основною метою інноваційно-інвестиційної діяльності є підвищення конкурентоспроможності підприємств та розширення їх ринкових можливостей.

Дослідження показало, що інноваційна діяльність підприємства спрямована на створення та впровадження таких інноваційних рішень, які забезпечують посилення конкурентних позицій, адаптацію до змін зовнішнього середовища та формування перспектив подальшого розвитку. Водночас можливості підприємств щодо реалізації інноваційних проєктів значною мірою залежать від наявного ресурсного забезпечення, насамперед фінансового. У зв'язку з цим управління інноваційною діяльністю повинно враховувати як потенціал інновацій у формуванні конкурентних переваг, так і інвестиційні можливості підприємства. Це потребує ретельного економічного обґрунтування

доцільності впровадження кожної інновації з урахуванням очікуваної економічної ефективності та стратегічної значущості для підприємства.

Встановлено, що необхідність активізації інноваційної діяльності в Україні обумовлена високим рівнем зношеності основних виробничих фондів, потребою у їх модернізації та структурному оновленні. Одним із найбільш ефективних інструментів вирішення зазначених проблем є залучення інвестиційних ресурсів. Світовий досвід підтверджує, що розвиток інноваційної та інвестиційної сфер виступає важливим чинником підвищення конкурентоспроможності національної економіки та забезпечення її сталого розвитку.

Особливістю механізму реалізації інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств є інтеграція елементів інноваційної та інвестиційної діяльності в єдину систему управління розвитком. Така діяльність розпочинається з визначення характеристик майбутньої продукції або технології, що формує вимоги до виробничого обладнання та ресурсного забезпечення. Наступним етапом є оцінювання технічного стану наявних виробничих потужностей і розроблення заходів щодо їх модернізації. На основі проведеного аналізу визначаються обсяги необхідного фінансування, джерела інвестицій та економічні параметри реалізації інноваційного проєкту.

Обґрунтовано, що ключовим суб'єктом інноваційно-інвестиційного розвитку виступає держава, яка формує модель інноваційного розвитку економіки та забезпечує умови для підвищення науково-технологічного потенціалу країни. Державне регулювання реалізується через визначення стратегічних пріоритетів у сфері науки й технологій, застосування фінансово-кредитних та податкових інструментів підтримки, а також створення механізмів інформаційного й ресурсного забезпечення інноваційної діяльності. Важливу роль відіграє нормативно-правове забезпечення, яке визначає організаційні, економічні та правові засади інноваційної та інвестиційної діяльності, а також механізми підтримки суб'єктів господарювання.

Таким чином, державна інноваційно-інвестиційна політика являє собою систему заходів, спрямованих на створення сприятливих економічних і правових умов для активізації інвестиційної діяльності та впровадження інновацій. Її головною метою є стимулювання зростання обсягів інвестицій у впровадження сучасних технологій та формування ефективного ринку інновацій і капіталу.

Визначено, що функціонування підприємства в умовах ринкової економіки неможливе без чітко сформованої стратегії розвитку. Особливе значення у забезпеченні ефективного функціонування підприємства має розроблення інноваційно-інвестиційної стратегії, яка визначає довгострокові напрями його розвитку.

Вибір інноваційної стратегії виступає важливою передумовою успішної реалізації інноваційно-інвестиційної діяльності. Формування стратегії здійснюється на основі аналізу відповідності внутрішнього потенціалу підприємства умовам зовнішнього середовища, ринковим можливостям і загрозам, а також з урахуванням темпів розвитку науково-технічного прогресу та змін у конкурентному середовищі.

2 АНАЛІЗ СТАНУ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТ «ЗАПОРІЗЬКИЙ МЕХАНІЧНИЙ ЗАВОД» ТА ПЕРЕДУМОВИ ЙОГО РОЗВИТКУ

2.1 Техніко-економічна характеристика ПАТ «Запорізький механічний завод»

ПАТ «Запорізький механічний завод» розташоване у м. Запоріжжя за адресою: вул. Барикадна, 26. Підприємство було офіційно зареєстроване 30 червня 1994 року виконавчим комітетом Запорізької міської ради. Розмір статутного капіталу товариства становить 1 249 574,5 грн.

Діяльність підприємства здійснюється відповідно до положень Цивільного кодексу України, Закону України «Про акціонерні товариства» та інших нормативно-правових актів. Основним установчим документом підприємства є Статут, затверджений загальними зборами акціонерів, який визначає організаційні та правові засади функціонування товариства.

Закон України «Про акціонерні товариства» регламентує ключові аспекти діяльності акціонерних товариств, включаючи порядок управління, формування органів контролю та механізми взаємодії між акціонерами. Найвищим органом управління ПАТ «ЗМЗ» є загальні збори акціонерів.

Поточне керівництво діяльністю підприємства здійснює генеральний директор — Олександр Сергійович Фільченков. До його функціональних обов'язків належать організація виробничої діяльності, забезпечення належного рівня якості продукції, дотримання вимог охорони праці, техніки безпеки та промислової санітарії. Крім того, керівник представляє інтереси підприємства у взаємовідносинах із державними органами, установами та контрагентами відповідно до чинного законодавства. Генеральний директор також визначає організаційну структуру управління, систему оплати праці та здійснює кадрову політику підприємства.

Трудові відносини на підприємстві регулюються Кодексом законів про працю України та положеннями колективного договору.

Історія ПАТ «Запорізький механічний завод» бере свій початок у жовтні 1873 року. Від моменту створення підприємство спеціалізувалося на ремонті та виготовленні запасних частин для рухомого складу залізничного транспорту. Протягом тривалого періоду діяльності завод сформував потужний виробничий потенціал та став одним із провідних виробників спеціалізованої продукції для залізничної галузі України та країн пострадянського простору.

У 2008 році підприємство відзначило 135-річчя своєї діяльності. Початково виробнича база заводу складалася з ремонтних майстерень для обслуговування паровозів і вагонів, однак у процесі розвитку підприємство значно розширило виробничі можливості та номенклатуру продукції. Незважаючи на складні економічні умови та трансформаційні процеси в промисловості, підприємству вдалося зберегти виробничі зв'язки із традиційними споживачами та налагодити співпрацю з новими партнерами.

До 1991 року продукція підприємства постачалася на всі 32 залізниці колишнього СРСР. Сьогодні завод продовжує підтримувати стабільні виробничо-комерційні зв'язки, що забезпечується наявністю сучасної виробничої бази, висококваліфікованого персоналу та значного досвіду роботи у сфері машинобудування.

Основним видом економічної діяльності ПАТ «ЗМЗ» є виробництво продукції для залізничного рухомого складу. Підприємство спеціалізується на виготовленні широкого спектра запасних частин та спеціалізованого інструменту для потреб залізничного транспорту.

До основних видів продукції підприємства належать: бронзобабітові та сталеві вкладиші дизельних двигунів, деталі та вузли паливної апаратури, поршневі пальці, клапани, редуктори, шестерні, вали, втулки, пружини, моторно-осьові вкладиші, швидкостеміри тепловозів, а також спеціалізований інструмент і випробувальні стенди. Підприємство також

освоює виробництво комплектуючих для тепловозів різних модифікацій, зокрема ТЕ1, ТЕ2, ТЕМ1, ТГМ4 та ТГМ-6.

Спеціалізовані виробничі підрозділи підприємства здійснюють виготовлення деталей паливної апаратури для дизельних двигунів, насосного обладнання та іншої технічної продукції. Високий рівень технологічної культури виробництва дозволяє виготовляти інструментальну продукцію та широкий асортимент пружин із високими показниками якості та надійності.

Інструментальне виробництво підприємства випускає шаблони для контролю автозчеплення, колісних пар вагонів і локомотивів, вимірвальні пристрої для ремонту візків, а також прямозубі та косозубі тягові шестерні для електровозів і електропоїздів. Крім того, завод виробляє рельсорізні полотна, які проходять спеціальні випробування перед передачею споживачам.

Високий рівень механічної міцності окремих деталей забезпечується застосуванням сучасних методів хіміко-термічної обробки. Також підприємство має власну дільницю гальванічного покриття, що дозволяє здійснювати додаткову обробку продукції відповідно до технічних вимог виробництва.

Зараз ПАТ «Запорізький механічний завод» виготовляє запасні частини для магістральних і маневрових тепловозів таких типів:

- ТЭЗ, 2ТЭ10Л, 2ТЭ10, ТЭП10, ТЭП10Л, ТЭП60,М62, 2ТЭ116, ТЭП70, ТЭМ1, ТЭМ2, ЧМЭ2, ЧМЭЗ, ТГМ4, ТГМ6, ТГМ23;
- електровозів серії ВЛ; електропоїздів ЭР1, ЭР2, ЭР9;
- дизель-поїздів: Д100, Д50, 11Д45, 14Д40, 5Д49, 6ЧН2 ½ 1, К6S310DR, Д6, Д12, 12FE.

Основна продукція підприємства:

- вузли та деталі для залізничних тепловозів;
- вкладиші дизельні і компресорні, сталі-бронзові і бронзо-бабітові;
- деталі паливної апаратури дизелів Д100, Д50, 5Д49;
- пальці поршневі дизелів Д100, 5Д49, К6S310DR, 14Д40.

На підприємстві впроваджено систему управління якістю продукції, яка відповідає вимогам міжнародного стандарту ISO 9001:2001, що підтверджується відповідним сертифікатом, виданим Національним органом сертифікації України у 2008 році.

Значна частина продукції, яку виготовляє ПАТ «Запорізький механічний завод», пройшла сертифікацію як в Україні, так і в системі Російського реєстру сертифікації, що свідчить про відповідність продукції встановленим технічним і якісним стандартам.

Підприємство здійснює експорт продукції до низки країн, серед яких Естонія, Казахстан, Латвія, Литва, Молдова та Польща, що підтверджує його присутність на міжнародному ринку та конкурентоспроможність виробленої продукції.

Основними споживачами продукції підприємства є ПАТ «ДТРЗ», ПАТ «ЗЕРЗ».

Серед основних постачальників сировини та матеріалів можна виділити ПАТ «Дніпроспецсталь», ПАТ «Стальінвестпром», ПАТ «Запорізький завод кольорових сплавів», ПАТ «Запорізький електровозоремонтний завод», ПрАТ «Запоріжметалоопторг», АТЗТ «Втормет» та ПАТ «Запорізький сталеливарний завод».

На підприємстві працює кваліфікований виробничий персонал та управлінські кадри, що забезпечують ефективне функціонування виробничої системи. Організаційна структура управління ПАТ «ЗМЗ» побудована за функціональним принципом, що дозволяє чітко розподілити повноваження та відповідальність між структурними підрозділами підприємства.

На підприємстві застосовуються різні форми оплати праці, зокрема відрядна, відрядно-преміальна, погодинна, погодинно-преміальна та окладна системи. Преміювання працівників здійснюється залежно від виконання встановлених виробничих показників та результатів діяльності.

Додаткові виплати працівникам передбачають надбавки за суміщення професій, професійну майстерність, а також доплати за виконання функцій бригадира.

Фінансове забезпечення діяльності підприємства здійснюється переважно за рахунок власних коштів. Обсяг чистого оборотного капіталу становив 33 043 тис. грн, що свідчить про достатній рівень забезпеченості підприємства робочим капіталом і відсутність гострої потреби у залученні кредитних ресурсів.

ПАТ «ЗМЗ» постійно проводить заходи, спрямовані на зниження собівартості продукції шляхом раціонального використання матеріальних ресурсів, удосконалення виробничих процесів та оптимізації витрат. Система обліку й контролю використання сировини та матеріалів базується на діючих механізмах нормування та своєчасного забезпечення виробництва необхідними ресурсами.

Для визначення стадії життєвого циклу підприємства доцільно проаналізувати динаміку зміни чистого прибутку та обсягів виручки від реалізації продукції, що наведено на рисунках 2.2 та 2.3.

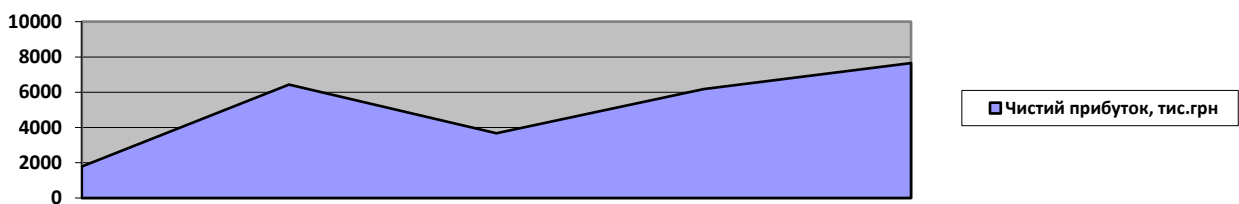

Рисунок 2.2 – Крива життєвого циклу ПАТ «ЗМЗ» за чистим прибутком

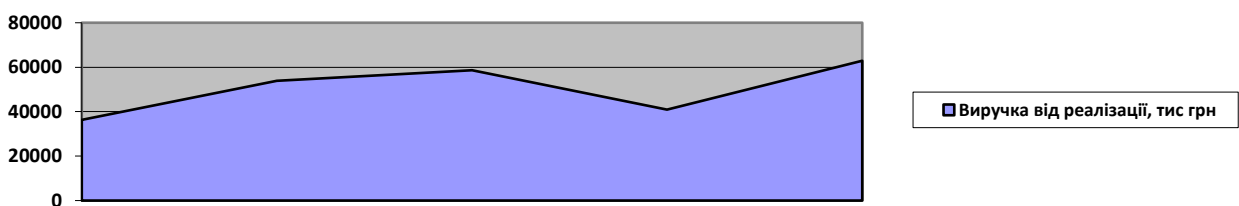

Рисунок 2.3 – Крива життєвого циклу ПАТ «ЗМЗ» за виручкою від реалізації

Аналіз даних, наведених на рисунку 2.2, свідчить про позитивну динаміку чистого прибутку від надання ремонтних послуг на ПАТ «Запорізький механічний завод». Зокрема, упродовж досліджуваного періоду спостерігається стабільне зростання фінансового результату: якщо у 2022 році обсяг чистого прибутку становив 3672 тис. грн, то у 2024 році цей показник зріс до 7651 тис. грн.

Аналогічна тенденція простежується і щодо обсягів виручки від реалізації продукції. Як видно з рисунку 2.3, у 2024 році виручка збільшилася з 40 952 тис. грн до 62 909 тис. грн порівняно з попереднім періодом.

Отже, результати аналізу динаміки чистого прибутку та обсягів реалізації дають підстави стверджувати, що на сучасному етапі розвитку підприємство перебуває на стадії зрілості життєвого циклу, для якої характерними є стабільність фінансових показників, збереження ринкових позицій та поступове нарощування виробничо-комерційного потенціалу.

У діяльності ПАТ «ЗМЗ» використовуються різні види стратегій, зокрема ринкова, конкурентна, стратегія зростання та цінова стратегія. Водночас пріоритетне значення керівництво підприємства надає конкурентній стратегії, яка орієнтована на зниження виробничих витрат, підвищення якості продукції та формування індивідуальних конкурентних переваг.

Важливе місце також займає цінова стратегія, що передбачає гнучке реагування на зміни ринкового середовища з урахуванням рівня витрат, позиціонування продукції на ринку та механізмів регулювання цін залежно від ринкової ситуації.

Для підтримання належного рівня конкурентоспроможності підприємство постійно реалізує заходи, спрямовані на зниження собівартості продукції та підвищення ефективності виробничих процесів.

Щодо перспектив подальшої діяльності, то підприємство планує розширення ринків збуту, збільшення виробничих потужностей та освоєння

нових видів продукції. Водночас серед факторів, які можуть негативно вплинути на результати діяльності підприємства, слід виділити ризики несвоєчасного відшкодування податку на додану вартість та дефіцит оборотних коштів.

Рівень технологічного оновлення підприємства характеризується позитивною динамікою. Обладнання, придбане у 2024 році, сприяло підвищенню виробничих потужностей заводу та забезпечило зростання ефективності виробничої діяльності.

Разом із тим у 2024 році фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт на підприємстві не здійснювалося.

2.2 Сучасний стан інноваційно-інвестиційної діяльності в країні

Головною метою стратегічного розвитку вітчизняних підприємств є зміцнення їх конкурентних позицій на ринку та забезпечення стійких переваг у довгостроковій перспективі. Підвищення рівня конкурентоспроможності промислових підприємств потребує формування такої моделі економічного розвитку, яка забезпечуватиме ефективне функціонування та стабільне економічне зростання в майбутньому. Практика економічно розвинених країн свідчить, що найбільш результативним типом розвитку є інноваційна модель економіки.

Рівень економічного розвитку держави значною мірою визначається масштабами та результативністю інноваційної діяльності окремих підприємств. Саме впровадження інновацій виступає ключовим фактором підвищення ефективності виробництва, зміцнення конкурентоспроможності підприємств і забезпечення економічного розвитку країни загалом.

Суттєвий вплив на розвиток промислового сектору має активність підприємств у сфері впровадження інноваційних технологій та сучасних

виробничих рішень. Водночас аналіз інноваційної діяльності в Україні після здобуття незалежності свідчить про наявність низки негативних тенденцій. Зокрема, значно скоротилася кількість підприємств, які здійснюють інноваційну діяльність, зменшилася кількість заявок на винаходи, а також істотно знизився рівень практичного впровадження результатів наукових розробок у виробництво. Крім того, спостерігається суттєве скорочення чисельності працівників, зайнятих науково-дослідною та конструкторською діяльністю у промисловому секторі.

Серед основних факторів, що стримують інноваційну активність підприємств, слід виділити недостатність власних фінансових ресурсів, значні витрати на реалізацію інноваційних проєктів, обмежений рівень державної підтримки, високий рівень економічного ризику та тривалий період окупності інновацій. Важливими стримуючими чинниками також є недосконалість нормативно-правового забезпечення, дефіцит кваліфікованих кадрів, недостатній рівень кооперації між підприємствами та науковими установами, а також обмеженість інформації щодо новітніх технологій і перспективних ринків збуту продукції.

За статистичними даними, у 2025 році частка підприємств, які здійснювали інноваційну діяльність, становила 13,6 %, тоді як у 2024 році цей показник дорівнював 12,8 %, у 2023 році — 11,5 %, а у 2022 році — 10,7 %. Для порівняння, у країнах «Великої сімки» рівень інноваційно активних підприємств коливається в межах 70–80 %. Водночас позитивним є те, що в Україні простежується поступова тенденція до зростання інноваційної активності промислових підприємств, що підтверджується щорічним збільшенням відповідного показника приблизно на 0,8 % (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1 - Впровадження інновацій на промислових підприємствах [44]

	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації. %	Впроваджено нових технологічних процесів, процесів	у т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	Освоєно виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	з них нові види техніки	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %
2020	11,50	1419	634	2526	881	6,70
2021	10,80	1647	680	2446	758	5,90
2022	10,70	1893	753	2685	641	4,80
2023	11,50	2043	479	2408	663	3,80
2024	12,80	2510	517	3238	897	3,80
2025	13,60	2188	554	3403	942	3,30

Згідно з даними таблиці 2.1, частка вітчизняних підприємств, які впроваджують інновації, залишається порівняно низькою. У 2025 році 1037 промислових підприємств реалізували інноваційну продукцію на суму 36,2 млрд грн, що становило лише 3,3 % загального обсягу реалізованої промислової продукції. Для порівняння, у 2024 році обсяг реалізації інноваційної продукції дорівнював 42,4 млрд грн, а її частка у загальному обсязі промислового виробництва становила 3,8 %.

Аналіз динаміки показників свідчить про тенденцію до скорочення питомої ваги інноваційної продукції у структурі промислового виробництва. Якщо у 2007 році цей показник становив 6,7 %, то у 2025 році він знизився до 3,3 %, тобто майже удвічі. Аналогічна ситуація спостерігається і в Запорізька область, де частка інноваційної продукції скоротилася з 8,3 % у 2021 році до 2,2 % у 2025 році [46].

Разом із тим певні позитивні тенденції все ж простежуються. Зокрема, упродовж досліджуваного періоду збільшилася частка підприємств, що здійснювали інноваційну діяльність. У результаті реалізації інноваційних процесів було впроваджено 3403 найменування інноваційної продукції, з яких 942 — нові для ринку. Крім того, було освоєно 2188 нових технологічних процесів, серед яких 554 належали до категорії маловідходних та ресурсозберігаючих.

Розвиток ресурсозберігаючих і маловідходних технологій сприяє скороченню виробничих витрат та підвищенню конкурентоспроможності промислових підприємств як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Водночас, незважаючи на значний науковий потенціал України, кризові явища та військові дії негативно вплинули на попит на науково-технічну продукцію всередині країни, що значною мірою обумовлено загальним скороченням інвестиційної активності. У сучасних умовах понад 90 % продукції, що виробляється в Україні, не має достатнього науково-технічного супроводу, а частка української наукомісткої продукції на світовому ринку становить лише близько 0,1 %.

Позитивним фактором є те, що кількість підприємств, які здійснювали інноваційну діяльність, у 2025 році зросла до 1758 одиниць порівняно з 1679 підприємствами у 2024 році. Частка таких підприємств збільшилася з 16,2 % до 17,4 %, що свідчить про поступову активізацію інноваційних процесів у промисловому секторі. Однак інноваційна діяльність все ще залишається характерною переважно для тих підприємств, які мають достатній рівень власних або залучених фінансових ресурсів.

Разом із тим стан виробничо-технологічної бази промисловості залишається складним. У багатьох галузях рівень зношеності обладнання досягає 60–70 %. Вітчизняне машинобудування поки що не забезпечує необхідних темпів оновлення основних виробничих фондів, а у виробництві переважають технології з високим рівнем матеріало- та енергоємності. Витрати енергоресурсів у промисловому секторі України у 4–5 разів перевищують аналогічні показники європейських країн.

Особливо повільно процес оновлення відбувається у машинобудуванні, яке традиційно виступає базовою галуззю інноваційного розвитку національної економіки. Машинобудування є однією з найбільш наукомістких та технологічно складних галузей промисловості, що значною мірою визначає рівень науково-технічного прогресу та продуктивності праці в економіці

загалом. Саме ця галузь забезпечує інші сфери господарства сучасними машинами, обладнанням, приладами та технічними системами.

У розвинених країнах на машинобудівний комплекс припадає близько 70 % витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи. Продукція машинобудування стала основою технологічних перетворень у промисловості, сприяла автоматизації виробничих процесів та підвищенню вимог до професійної підготовки працівників.

Важливе місце у структурі машинобудування займає транспортне машинобудування, зокрема виробництво продукції для залізничної галузі. Залізничний транспорт України є однією з базових складових транспортної системи держави та забезпечує понад дві третини вантажообігу і пасажирообігу країни. У перспективі, з урахуванням екологічних вимог Європейський Союз щодо скорочення негативного впливу автомобільного транспорту на навколишнє середовище, роль залізничних перевезень та їх частка у транспортній системі країни матимуть тенденцію до подальшого зростання.

Рисунок 2.4 – Спрощена схема структури транспортного машинобудування

На сучасному етапі розвитку матеріально-технічна база залізничного транспорту значною мірою не відповідає перспективним обсягам вантажних і пасажирських перевезень, що обмежує можливості забезпечення потреб економічного розвитку держави.

Стабільний і довгостроковий розвиток залізничної галузі можливий лише за умови переходу до інноваційно-інвестиційної моделі функціонування, яка передбачає активне інвестування в інноваційні процеси та технологічне оновлення. Саме інвестиційна підтримка інновацій створює передумови для модернізації матеріально-технічної бази підприємств та підвищення ефективності функціонування транспортної системи.

У зв'язку з цим проблема забезпечення ефективного розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств транспортного машинобудування набуває особливої актуальності.

Пріоритетна увага повинна приділятися впровадженню інновацій, які забезпечують технологічний прорив у сфері техніки та виробничих процесів і спрямовані на створення нових можливостей для розвитку залізничного транспорту. Йдеться насамперед про модернізацію рухомого складу, впровадження енергоефективних технологій, цифровізацію систем управління та використання сучасних інженерних рішень.

Аналіз динаміки кількості інноваційно активних підприємств машинобудівної галузі свідчить, що упродовж 2021–2024 років спостерігається поступове зростання їх кількості, що відображено у таблиці 3. Це підтверджує наявність позитивних тенденцій інноваційного розвитку галузі навіть в умовах недостатнього рівня державної підтримки інноваційної діяльності.

Таблиця 2.2 – Кількість інноваційно-активних машинобудівних підприємств

Показник	Роки			
	2021	2022	2023	2024
Кількість інноваційно активних машинобудівних підприємств	400	406	417	443

Згідно з даними таблиці 2.2, спостерігається позитивна динаміка інноваційної активності підприємств машинобудівної галузі. Зокрема, частка підприємств, які здійснювали впровадження інноваційної продукції, зросла на 1,8 %. Крім того, кількість підприємств, що реалізовували інноваційні технологічні процеси, збільшилася на 0,9 %. Водночас частка підприємств, які впроваджували окремі види інноваційних процесів, скоротилася на 0,8 %, що свідчить про нерівномірність розвитку інноваційної діяльності у галузі.

Таблиця 2.3 – Кількість підприємств, що впроваджували інновації

Кількість підприємств, що впроваджували інновації	Інноваційну продукцію		Інноваційні процеси		Організаційні інновації		Маркетингові інновації	
	2020-2022	2022-2024	2020-2022	2022-2024	2020-2022	2022-2024	2020-2022	2022-2024
Промисловість	10,8	11,4	10,7	11,5	4,2	3,8	4,1	3,7
Машинобудування	20,6	22,4	16,3	17,2	8,1	7,3	7,4	6,5

Таблиця 2.4 – Кількість суб'єктів господарювання, що продавали інноваційну продукцію, за видами діяльності

Кількість підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію	Кількість підприємств		продукцію, що є новою для ринку		що є новою тільки для підприємства	
	2023	2024	2023	2024	2023	2024
Промисловість	964	1043	270	260	812	882
Машинобудування:	331	351	154	139	240	264
Виробництво машин і устаткування	143	158	68	59	103	122
Виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	123	123	54	48	92	92
Виробництво транспортних засобів та устаткування	65	70	32	32	45	50

Відповідно до даних таблиці 2.4, спостерігається позитивна тенденція щодо збільшення кількості підприємств, які реалізовували інноваційну продукцію. Зокрема, у 2023 році таких підприємств налічувалося 331, тоді як у 2024 році їх кількість зросла до 351, тобто майже у 1,06 раза.

Частка підприємств машинобудівної галузі, що здійснюють реалізацію інноваційної продукції, у загальному обсязі промислового виробництва становить 33,65 %, що свідчить про важливу роль машинобудування у забезпеченні інноваційного розвитку промисловості України.

Одним із підприємств, діяльність якого спрямована на забезпечення потреб АТ «Укрзалізниця», є ПАТ «Запорізький механічний завод». Водночас, на відміну від загальних тенденцій розвитку галузі, інноваційно-інвестиційна діяльність на цьому підприємстві здійснюється недостатньо активно.

Одним із ключових напрямів економічної стратегії розвитку залізничного транспорту є оновлення технічної бази галузі, створення та впровадження сучасних видів техніки, що забезпечують підвищення продуктивності праці, безпеки руху, якості транспортних послуг та зниження витрат на перевезення.

Однією з найгостріших проблем української залізничної галузі залишається значний рівень зношеності основних фондів. Загальний ступінь фізичного зносу основних засобів залізничного транспорту становить близько 56 %, а рухомого складу — майже 68 %. Крім того, значна частина технологічного обладнання, засобів ремонту та технічного обслуговування морально застаріла та не відповідає сучасним вимогам експлуатації.

Серйозною проблемою є також незадовільний технічний стан залізничної інфраструктури. Значна кількість колій експлуатується на дерев'яних шпалах, які втратили експлуатаційні характеристики та потребують заміни. За оцінками фахівців, близько 30 % залізничних колій потребують термінового ремонту. Водночас постійне зростання попиту на вантажні та пасажирські перевезення обумовлює необхідність значних витрат на утримання та ремонт рухомого складу.

Високий рівень фізичного зносу підтверджується результатами технічного обстеження вантажного вагонного парку. Із 12 352 вантажних вагонів, що проходили перевірку з метою продовження строку експлуатації, 5066 вагонів підлягали списанню, а для решти було передбачено проведення капітально-відновлювального ремонту. Значна частина вантажних вагонів за своїми технічними характеристиками вже не відповідає сучасним вимогам експлуатації.

Подібна ситуація спостерігається і в пасажирському секторі. На сьогодні близько 80 % пасажирських вагонів, електропоїздів та дизель-поїздів експлуатуються понад десять років. Упродовж останніх років оновлення вагонного парку здійснювалося недостатніми темпами. Для повноцінного забезпечення пасажирських перевезень необхідно близько 10 тис. вагонів, тоді як фактична наявність становить лише 8429 одиниць. При цьому понад 3300 вагонів експлуатуються із перевищенням нормативного строку служби, що становить понад 37 % вагонного парку. У найближчі роки очікується подальше списання значної кількості вагонів.

Складною залишається ситуація і в локомотивному господарстві. Значна частина електровозів та тепловозів має високий рівень морального та фізичного зносу. Зокрема, понад половина електровозів постійного струму та майже третина електровозів змінного струму вже вичерпали нормативний ресурс і підлягають списанню. Подальше збільшення обсягів перевезень та перехід від тепловозної до електровозної тяги зумовлюють зростання потреби в оновленні локомотивного парку.

Модернізація залізничного транспорту передбачає не лише реконструкцію існуючої інфраструктури, а й будівництво нових високошвидкісних магістралей із потенційною швидкістю руху до 300 км/год. Такі транспортні коридори мають бути орієнтовані переважно на пасажирські, зокрема міжнародні перевезення.

Ефективність розвитку залізничного транспорту та його конкурентоспроможність значною мірою залежать від результативного управління інвестиційними ресурсами, спрямованими на реалізацію інноваційних проєктів. Саме тому одним із ключових завдань інноваційного розвитку підприємств залізничної галузі є дослідження інвестиційної сфери та визначення ефективних джерел фінансування.

Основною метою інвестицій у розвиток залізничного транспорту є забезпечення ефективного функціонування галузі для своєчасного та якісного задоволення потреб населення й економіки у транспортних послугах, підтримання обороноздатності держави та зміцнення економічного потенціалу країни. Реалізація зазначених завдань потребує належного фінансового забезпечення та активізації інвестиційних процесів у галузі.

Традиційними внутрішніми джерелами інвестицій виступають амортизаційні відрахування та прибуток підприємств. До зовнішніх джерел фінансування належать банківські кредити, ресурси фінансово-інвестиційних установ, кошти від емісії цінних паперів, державні бюджетні асигнування, пільгові державні кредити, іноземні інвестиції та заощадження населення.

Щодо обсягів прямих іноземних інвестицій, спрямованих упродовж останніх років у транспортну галузь, слід зазначити, що їх рівень залишається недостатнім і не забезпечує належного технологічного оновлення підприємств транспорту.

Аналіз структури фінансування капітальних вкладень та напрямів їх використання свідчить, що основним джерелом інвестиційних ресурсів залишаються власні кошти підприємств залізничної галузі. Незважаючи на поступове збільшення їх обсягів, цих ресурсів недостатньо для повноцінного задоволення інвестиційних потреб залізничного транспорту.

Відповідно до статистичних даних промислових підприємств, у досліджуваному періоді спостерігається скорочення фінансування інноваційної діяльності майже у 1,08 раза. Так, за даними Держкомстату, у 2024 році обсяг

інвестицій в інноваційну сферу становив 14 333,9 млн грн, тоді як у 2025 році цей показник скоротився до 11 480,6 млн грн. Із загального обсягу інвестицій кошти державного бюджету становили 224,3 млн грн (1,8 %), власні кошти підприємств — 7335,9 млн грн (63,8 %), ресурси вітчизняних інвесторів — 45,4 млн грн (0,4 %), іноземних інвесторів — 994,8 млн грн (8,6 %), а інші джерела фінансування — 2925,6 млн грн (25,4 %). При цьому спостерігається суттєве зростання обсягів іноземного інвестування — з 56,9 млн грн у 2024 році до 994,8 млн грн у 2025 році.

За статистичними даними щодо Запорізька область, загальний обсяг витрат на впровадження інновацій у 2025 році становив 243 млн грн, що у 3,3 раза менше порівняно з попередніми роками. Із зазначеної суми власні кошти підприємств склали 235 426,2 тис. грн, кошти державного бюджету — 1105,0 тис. грн, а фінансування з інших джерел — 6459,4 тис. грн. Це свідчить про скорочення інвестиційної активності як з боку самих підприємств, так і з боку держави.

За оцінками фахівців залізничної галузі, упродовж 2018–2024 років потреби вітчизняних залізниць у фінансуванні інноваційно-інвестиційного розвитку забезпечувалися лише на 30–35 %. При цьому за рахунок власних коштів покривалося близько 20–28 % необхідного обсягу фінансування, тоді як частка залучених ресурсів становила лише 10–18 %.

Оскільки АТ «Укрзалізниця» функціонує на принципах господарського розрахунку та самофінансування, здійснюючи діяльність переважно за рахунок власних доходів, водночас залишаючись державною монополією, джерелами вирішення наявних проблем мають виступати як внутрішні, так і зовнішні інвестиційні ресурси.

Заступник генерального директора Укрзалізниці Анатолій Лашко наголошував, що одним із ключових завдань реформування галузі є нарощування обсягів інвестицій у розвиток залізничного транспорту. Насамперед йдеться про збільшення внутрішніх інвестицій, спрямованих на

оновлення основних фондів, а також про залучення зовнішніх інвесторів шляхом формування прозорої та інвестиційно привабливої структури управління фінансовими потоками галузі.

За словами начальника Головного управління розвитку і технічної політики Укрзалізниці, озвученими під час Третьої Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми економіки та управління на залізничному транспорті – ЕКУЗТ 2008», для масштабного оновлення рухомого складу та інфраструктури залізничної галузі необхідно протягом 5–7 років щорічно інвестувати не менше 10 млрд грн.

Одним із перспективних об'єктів інвестування може стати ПАТ «Запорізький механічний завод», що дозволить модернізувати виробництво, розширити номенклатуру продукції та привести її у відповідність до сучасних технологічних вимог і стандартів якості.

Слід також виділити низку чинників, які визначають особливу роль інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств транспортного машинобудування у забезпеченні ефективної роботи залізничного транспорту.

По-перше, висока фондомісткість залізничної галузі та значний рівень морального і фізичного зносу основних фондів обумовлюють необхідність масштабного інноваційного оновлення матеріально-технічної бази.

По-друге, можливості підтримання технічного стану основних фондів шляхом традиційного капітального ремонту є обмеженими, оскільки більшість ремонтних підприємств використовує морально та фізично застаріле обладнання й технології. У сучасних умовах це потребує впровадження новітніх інноваційних рішень для відновлення та продовження ресурсу технічних засобів.

По-третє, недостатній рівень інвестиційної активності та обмеженість власних фінансових ресурсів галузі посилюють значення інноваційної складової під час реалізації інвестиційних програм. Масштаби залучення

позикового капіталу залишаються недостатніми для забезпечення комплексної модернізації галузі.

Державне фінансування розвитку залізничного транспорту має здійснюватися щонайменше в обсягах, пропорційних частці державної власності в основних фондах галузі. Водночас на державу покладається функція формування сприятливого нормативно-правового середовища та регулювання інвестиційної сфери.

До основних проблем, що стримують ефективне функціонування підприємств транспортного машинобудування та їх інноваційно-інвестиційний розвиток, належать:

економічні чинники — недосконалість амортизаційної політики, слабкий розвиток банківської системи та обмеженість використання інструментів фондового ринку;

політико-правові чинники — нестабільність законодавства та відсутність цілісної системи нормативно-правового забезпечення інвестиційної діяльності;

організаційні чинники — недостатній рівень інформаційного забезпечення інвестиційних процесів та нерозвиненість ринкової інфраструктури;

соціальні чинники — поширення бюрократичних процедур, корупційних ризиків і недостатній рівень відповідальності окремих суб'єктів господарювання у сфері інвестиційної діяльності.

Слід зазначити, що ефективність розвитку вітчизняної залізничної галузі в умовах глобалізаційних процесів формується під впливом значної кількості зовнішніх і внутрішніх чинників.

До зовнішніх факторів належать політичні, економічні, соціальні та технологічні умови функціонування галузі, тоді як внутрішні чинники пов'язані з виробничим потенціалом підприємств, рівнем інноваційної активності, фінансовим забезпеченням та ефективністю системи управління.

Для комплексної оцінки впливу зазначених факторів доцільно використовувати сучасні інструменти стратегічного аналізу. Зокрема, аналіз зовнішнього середовища пропонується здійснювати за допомогою PEST-аналізу, який дозволяє дослідити політичні, економічні, соціальні та технологічні фактори впливу. Оцінювання внутрішнього середовища та конкурентних позицій підприємств доцільно проводити із застосуванням SWOT-аналізу, що дає можливість визначити сильні та слабкі сторони, а також потенційні можливості й загрози розвитку.

Розглянемо основні фактори зовнішнього середовища, які впливають на розвиток машинобудівної галузі, використовуючи інструментарій PEST-аналізу (таблиця 2.5).

Таблиця 2.5 - PEST-аналіз машинобудування України

Політичні фактори	Економічні фактори
1	2
<p>1.Проведення чергових виборів Президента України супроводжується перерозподілом уваги політичних та економічних центрів впливу, а також переорієнтацією бюджетних ресурсів, що може впливати на стабільність фінансування окремих галузей економіки.</p> <p>2.Важливим чинником розвитку машинобудівної галузі є необхідність дотримання вимог Світова організація торгівлі у сфері законодавчого та нормативного регулювання експортно-імпорتنих операцій, що визначає умови функціонування підприємств на міжнародних ринках.</p> <p>3.Значна частка машинобудівного комплексу - понад 90 % - перебуває у приватній формі власності, що істотно обмежує можливості прямого державного впливу на їх господарську діяльність.</p>	<p>1. Спостерігається тенденція до зростання обсягів Валового внутрішнього продукту.</p> <p>2.Одним із негативних чинників економічного розвитку залишається високий рівень інфляційних процесів.</p> <p>3.Нестабільність валютного курсу гривні ускладнює фінансове планування та підвищує рівень економічної невизначеності.</p> <p>4.Значні процентні ставки за кредитами комерційних банків обмежують доступ підприємств до фінансових ресурсів.</p> <p>5.Низький рівень платоспроможного попиту стримує реалізацію продукції.</p> <p>6.Нестабільність світової фінансової системи та кризові явища на міжнародних ринках.</p> <p>7.Проблема дефіциту оборотних коштів, що обмежує можливості фінансування поточної діяльності</p>

Продовження таблиці 2.6

1	2
<p>4.У зв'язку зі вступом України до Світової організації торгівлі можливості державного регулювання у сфері конкурентної політики та підтримки окремих галузей економіки значно обмежилися.</p> <p>5.Надмірний рівень політизації суспільних процесів негативно впливає на стабільність економічного середовища та ускладнює реалізацію довгострокових стратегій розвитку промисловості.</p> <p>6.Низький рівень довіри населення до органів державної влади та державних інституцій створює додаткові соціально-економічні ризики та стримує ефективність реалізації державної економічної політики.</p>	<p>8. Одним із стримуючих чинників розвитку є неконтрольоване підвищення цін на продукцію.</p> <p>9.Недостатній рівень інвестиційного забезпечення машинобудівної галузі обмежує можливості технічного переоснащення виробництва .</p> <p>10.Для значної частини продукції машинобудування характерним залишається високий рівень матеріалота енергоємності.</p> <p>11.Низький рівень рентабельності виробничої діяльності стримує фінансові можливості щодо реалізації проєктів.</p> <p>12.В окремих сегментах промислового ринку спостерігається недостатній рівень конкурентного середовища.</p>
Соціальні фактори	Технологічні фактори
<p>1. Скорочення працездатного населення</p> <p>2. Зменшення чисельності фахівців і робітників у найбільш промислових регіонах</p> <p>3. Недооцінка ролі машинобудування як основи економічної та соціальної захищеності значної частини населення</p> <p>4. Зниження привабливості праці в машинобудуванні.</p> <p>5. ЗМІ не приділяють належну увагу проблемам машинобудування і сучасних прогресивних принципів діяльності підприємств.</p> <p>6. Немає чітко вираженої орієнтації на якість як основу конкурентоспроможності</p> <p>7. Значний розрив між рівнем заробітної плати і рівнем потреб працівника</p> <p>8. Низька престижність праці у виробничій сфері</p>	<p>1. Україна поки що не займає провідних позицій у сфері розвитку передових напрямів машинобудування, що обмежує можливості формування високотехнологічного виробництва.</p> <p>2.Для більшості підприємств машинобудівної галузі характерним залишається недостатній рівень інноваційної активності та низькі темпи впровадження сучасних рішень.</p> <p>3.Значна частина продукції, що виготовляється підприємствами галузі, є морально застарілою та характеризується недостатнім рівнем автоматизації виробничих процесів</p> <p>4.Однією з ключових проблем розвитку машинобудування є високий рівень фізичного та морального зносу основних виробничих фондів і технологічного обладнання.</p>

Методики PEST-аналізу та SWOT-аналізу застосовуються для комплексного дослідження й оцінювання діяльності підприємства, а також для визначення чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, які можуть впливати на ефективність його функціонування як у поточному періоді, так і у стратегічній перспективі.

2.3 Аналіз фінансово-економічної діяльності ПАТ «ЗМЗ»

Аналіз фінансово-економічного стану є необхідним елементом управління діяльністю будь-якого підприємства, незалежно від рівня його стабільності та ефективності функціонування. Проведення господарської діяльності неможливе без систематичного оцінювання доходів, витрат та загальних результатів фінансової діяльності підприємства.

Фінансовий стан підприємства характеризує рівень його фінансової конкурентоспроможності, зокрема здатність своєчасно виконувати зобов'язання перед державою, кредиторами, постачальниками та іншими контрагентами, а також забезпечувати належний рівень платоспроможності й кредитоспроможності.

Фінансовий аналіз являє собою систему методів оцінювання та прогнозування фінансового стану підприємства, що базується на використанні даних бухгалтерської та фінансової звітності.

Фінансовий стан суб'єкта господарювання визначається його можливістю забезпечувати фінансування власної діяльності за рахунок ефективного використання власних, залучених і позикових ресурсів, а також раціонального розміщення наявного капіталу.

Залежно від результатів господарської діяльності та структури фінансових ресурсів фінансовий стан підприємства може характеризуватися як абсолютно стійкий, нормальний, нестійкий або кризовий.

У проведенні аналізу фінансового стану зацікавлені різні групи користувачів інформації. Керівництво підприємства та його власники використовують результати аналізу для оцінювання ефективності управління фінансовими ресурсами та прийняття стратегічних рішень. Інвестори оцінюють доцільність вкладення капіталу та рівень інвестиційної привабливості підприємства. Банківські установи визначають умови кредитування та рівень фінансового ризику, постачальники оцінюють можливість своєчасного проведення розрахунків, а державні органи контролюють повноту та своєчасність сплати податків і обов'язкових платежів.

Основним завданням фінансового аналізу є своєчасне виявлення проблемних аспектів фінансової діяльності підприємства та пошук ефективних управлінських рішень, спрямованих на покращення його фінансового стану і підвищення рівня платоспроможності.

Для оцінювання фінансового стану підприємства найбільш важливими є такі групи показників:

- показники платоспроможності та ліквідності, які характеризують здатність підприємства виконувати свої фінансові зобов'язання та погашати заборгованість;
- показники прибутковості, що відображають ефективність використання вкладеного капіталу та рівень отриманого прибутку;
- показники ділової активності, які характеризують ефективність використання ресурсів та швидкість обороту капіталу;
- показники фінансової стійкості, що визначають співвідношення власного та залученого капіталу підприємства.

Інформаційною базою для проведення фінансового аналізу є дані фінансової звітності підприємства, зокрема: «Баланс» (форма №1), «Звіт про фінансові результати» (форма №2), «Звіт про рух грошових коштів» (форма №3) та «Звіт про власний капітал» (форма №4).

На основі даних фінансової звітності ПАТ «Запорізький механічний завод» доцільно провести аналіз рівня платоспроможності підприємства та оцінити основні показники його фінансово-господарської діяльності.

Для більш комплексного дослідження фінансового стану підприємства необхідно здійснити розрахунок показників майнового стану, ділової активності, рентабельності, фінансової стійкості та ліквідності.

Для забезпечення безперервного здійснення господарської діяльності кожне підприємство повинно володіти певним майновим комплексом, який належить йому на правах власності або користування. Сукупність майна, відображеного в балансі підприємства, формує його активи.

Активи ПАТ «Запорізький механічний завод» представлені виробничим обладнанням, транспортними засобами, господарським інвентарем та іншими матеріальними ресурсами загальною вартістю 87 617,0 тис. грн.

Оцінювання майнового стану підприємства дає змогу визначити абсолютні та відносні зміни окремих статей балансу за відповідний період, виявити основні тенденції їх динаміки, а також проаналізувати структуру та ефективність використання фінансових ресурсів підприємства.

Для проведення аналізу майнового стану необхідно здійснити розрахунок відповідних аналітичних показників.

Зокрема, коефіцієнт зносу основних засобів характеризує технічний стан та рівень фізичного зношення основних фондів підприємства. Даний показник визначається як співвідношення суми накопиченого зносу основних засобів до їх первісної вартості:

$$Кз. оз = \frac{\text{Знос основних засобів}}{\text{Первісна вартість}} = \frac{\text{ф№1 р.032}}{\text{ф№1 р.031}} \quad (2.1)$$

Коефіцієнт оновлення основних засобів характеризує частку нових основних фондів у їх загальному обсязі на кінець звітного періоду та відображає інтенсивність процесу технічного оновлення підприємства:

$$Ko. 03 = \frac{\text{Первісна вартість на початок}}{\text{Первісна вартість на кінець}} = \frac{\text{ф№5 р.260 гр.5}}{\text{ф№1 р.031 гр.4}} \quad (2.2)$$

- Коефіцієнт вибуття основних:

$$K\text{виб. 03} = \frac{\text{Первісна вартість які вибули}}{\text{Первісна вартість на початок}} = \frac{\text{ф№5 р.260 гр.8}}{\text{ф№1 р.031 гр.3}} \quad (2.3)$$

Розраховані показники ділової активності ПАТ «ЗМЗ» відображені у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 – Аналіз майнового стану підприємства

№ п/п	Показник	Норм. знач.	2023	2024
1	Коефіцієнт зносу основних засобів	зменш.	0,20	0,220
2	Коефіцієнт оновлення	збільш.	0,010	0,010
3	Коефіцієнт вибуття	менш.ніж к-т 2	0,0020	0,0010

Відповідно до даних таблиці, коефіцієнт зносу основних засобів у порівнянні з попереднім роком зріс і становить 22 %, тоді як коефіцієнт оновлення основних фондів дорівнює лише 1 %. Такі показники свідчать про поступове фізичне та моральне старіння основних засобів підприємства, зниження ефективності їх використання, а також недостатні темпи технічного оновлення виробничої бази.

Ділова активність підприємства характеризує рівень його економічної активності та ефективність функціонування в умовах ринку продукції, праці та капіталу. Показники ділової активності дозволяють оцінити результативність використання наявних активів у процесі виробництва та реалізації продукції, а також визначити швидкість обороту фінансових ресурсів підприємства.

Основою оцінювання ділової активності є аналіз показників оборотності активів, які відображають ефективність використання власного та залученого капіталу.

Для проведення аналізу ділової активності розрахуємо відповідні показники за такими формулами:

– коефіцієнт оборотності активів характеризує швидкість обороту сукупного капіталу підприємства та показує, який обсяг реалізованої продукції припадає на одну грошову одиницю активів:

$$K_a = \frac{\text{Чиста виручка від реалізації продукції}}{\text{Середня вартість активів}} = \frac{\text{ф№2 р.035}}{\text{ф№1 р.280}} \quad (2.4)$$

- Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості – характеризує залучені кошти, які підлягають поверненню:

$$\begin{aligned} K_{к.з} &= \frac{\text{Чиста виручка від реалізації продукції}}{\text{Середня величина кредиторської заборгованості}} = \\ &= \frac{\text{ф№2р.035}}{\text{ф№1}(\Sigma(\text{р.520} \div \text{р.600})\text{гр.3} + \Sigma(\text{р.520} \div \text{р.600})\text{гр.4})/2} \end{aligned} \quad (2.5)$$

- Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості — показує кількість оборотів дебіторської заборгованості:

$$\begin{aligned} K_d &= \frac{\text{Чиста виручка від реалізації продукції}}{\text{Середня величина дебіторської заборгованості}} = \\ &= \frac{\text{ф№2р.035}}{\text{ф№1}(\Sigma(\text{р.150} \div \text{р.210})\text{гр.3} + \Sigma(\text{р.150} \div \text{р.210})\text{гр.4})/2} \end{aligned} \quad (2.6)$$

- Період погашення дебіторської заборгованості (днів):

$$Чд.з = \frac{360}{K_{дз}} \quad (2.7)$$

- Період погашення кредиторської заборгованості (днів):

$$\text{Чк. з} = \frac{360}{\text{Ккз}} \quad (2.8)$$

- Коефіцієнт оборотності запасів — відображає число оборотів запасів і дозволяє виявити резерви зростання виробництва продукції:

$$\begin{aligned} \text{Ко. з} &= \frac{\text{Собівартість реалізованої продукції}}{\text{Середня вартість виробничих запасів}} = \\ &= \frac{\text{ф№2 р.040}}{\text{ф№1}(\Sigma(\text{р.100} \div \text{р.140})\text{гр.3} + \Sigma(\text{р.100} \div \text{р.140})\text{гр.4})/2} \end{aligned} \quad (2.9)$$

- Фондовіддача - показує ефективність використання основних засобів:

$$\text{Фо. ф} = \frac{\text{ф№2 р.035}}{\text{ф№1}(\text{р.030гр.3} + \text{ф№1 р.030гр.4})/2} \quad (2.10)$$

- Коефіцієнт оборотності власного капіталу — відображає швидкість обороту вкладеного власного капіталу:

$$\text{Кв} = \frac{\text{Чиста виручка від реалізації продукції}}{\text{Середня величина власного капіталу}} = \frac{\text{ф№2 р.035}}{\text{ф№1 р.380}} \quad (2.11)$$

Розраховані показники ділової активності ПАТ «Запорізький механічний завод» наведені у таблиці 2.7.

Аналіз отриманих результатів свідчить, що на одну гривню основних виробничих фондів, інвестованих в активи підприємства, припадає 0,13 грн виручки від реалізації продукції. Це характеризує рівень ефективності використання наявних активів у процесі господарської діяльності.

Встановлено, що обсяг виручки від реалізації приблизно на 10 % перевищує величину власного капіталу підприємства, при цьому даний показник демонструє незначну позитивну динаміку до зростання.

Середній строк погашення кредиторської заборгованості становить 21 день, що є вищим порівняно з показником 2023 року. Водночас період обороту дебіторської заборгованості складає 238 днів, що свідчить про тривалий цикл повернення коштів від дебіторів та може негативно впливати на рівень ліквідності підприємства.

Таблиця 2.7 - Аналіз показників ділової активності

Показники	Норм. значення	2023 рік	2024 рік	Абсол відх
Коефіцієнт оборотності активів (K_a)	збільш.	0,330	0,400	+0,070
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості ($K_{к.з.}$)	збільш	18,920	17,250	-1,670
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості ($K_{д.з.}$)	збільш	1,500	1,530	+0,030
Період погашення дебіторської заборгованості, днів ($Ч_{д.з.}$)	зменш.	243	238	-5
Період погашення кредиторської заборгованості, днів ($Ч_{к.з.}$)	зменш.	19	21	+3
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів ($K_{о.з.}$)	збільш.	0,570	0,780	+0,210
Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача) $\Phi_{о.ф.}$	збільш.	0,100	0,130	+0,030
Коефіцієнт оборотності власного капіталу ($K_{в.к.}$)	збільш.	0,090	0,10	+0,010

Результати проведеного аналізу свідчать про зростання оборотності активів підприємства, що позитивно характеризує рівень його ділової активності та ефективність використання наявних ресурсів. Разом із тим спостерігається збільшення строку погашення кредиторської заборгованості, що може негативно впливати на фінансовий стан підприємства та свідчити про певне ускладнення розрахункової дисципліни.

У цілому можна констатувати наявність позитивної тенденції до покращення показників ділової активності підприємства, однак темпи таких змін залишаються недостатніми для забезпечення високого рівня ефективності господарської діяльності.

Фінансова стійкість підприємства характеризує такий стан його майна і фінансових ресурсів, за якого забезпечується стабільна платоспроможність та здатність безперервно здійснювати господарську діяльність. Фінансова стійкість передбачає, що вкладені у діяльність підприємства ресурси повинні компенсуватися за рахунок надходжень від операційної діяльності, а отриманий прибуток має забезпечувати умови для самофінансування та мінімізації залежності від зовнішніх джерел фінансування.

Основною метою аналізу фінансової стійкості є визначення здатності підприємства протидіяти негативному впливу внутрішніх і зовнішніх факторів, які можуть погіршувати його фінансовий стан.

Фінансова стійкість є однією з ключових характеристик загального фінансового стану підприємства, оскільки відображає рівень його незалежності від кредиторів та інвесторів і визначається співвідношенням власного та залученого капіталу.

Для оцінювання рівня фінансової стійкості підприємства використовують систему спеціальних коефіцієнтів, серед яких:

– коефіцієнт платоспроможності (автономії), який характеризує рівень фінансової незалежності підприємства від зовнішніх джерел залучення капіталу:

$$Ka = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Пасив}} = \frac{\text{ф№1 р.380}}{\text{ф№1 р.640}} \quad (2.12)$$

- Коефіцієнт фінансової залежності - обернений до коефіцієнту автономії:

$$Kф.з = \frac{\text{Пасив}}{\text{Власний капітал}} = \frac{\text{ф№1 р.640} - \text{р.380}}{\text{ф№1 р.640}} \quad (2.13)$$

- Коефіцієнт фінансування — показує на скільки діяльність підприємства залежить від стороннього фінансування:

$$Kф.с = \frac{\text{Пасив}}{\text{Власний капітал}} = \frac{\text{ф№1 р.430} + \text{р.480} + \text{р.620} + \text{р.630}}{\text{ф№1 р.380}} \quad (2.14)$$

- Коефіцієнт фінансової стійкості: показує наскільки підприємство забезпечене власними оборотними коштами:

$$Ka = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Пасив}} = \frac{\text{ф№1 р.380}}{\text{ф№1 р.480} + \text{р.620}} \quad (2.15)$$

- Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності:

$$Km = \frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Власний капітал}} = \frac{\text{ф№1 (р.260} - \text{р.620)}}{\text{ф№1 р.380}} \quad (2.16)$$

- Коефіцієнт співвідношення власних та залучених засобів показує, яка частина оборотних активів забезпечується за рахунок власних засобів:

$$Km = \frac{\text{ф.1 (р.260} - \text{р.620)}}{\text{ф.1 р.380}} \quad (2.17)$$

Результати розрахунку показників фінансової стійкості ПАТ «Запорізький механічний завод» наведені у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 - Аналіз показників фінансової стійкості

№	Показники	Норм. значення	2023 рік	2024 рік	Відхилення
1	Коефіцієнт автономії	>0,50	0,970	0,980	+0,010
2	Коефіцієнт фінансової залежності	<2	1,030	1,030	0
3	Коефіцієнт фінансування	<1,3мен	0,030	0,030	0
4	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	>0, збільш.	0,290	0,230	-0,060
5	Коефіцієнт фінансової стійкості	0,85-0,90	0,970	0,980	+0,010
6	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	>0,10	0,910	0,920	+0,010

Коефіцієнт автономії перевищує рекомендований нормативний рівень, що вказує на низький ступінь залежності підприємства від залучених фінансових ресурсів. У 2024 році частка власного капіталу у структурі фінансування діяльності ПАТ «ЗМЗ» становила 98%, що свідчить про високий рівень фінансової незалежності. Показник фінансової залежності відповідає нормативним вимогам, є стабільним та становить 1,03. Коефіцієнт фінансування також не зазнав суттєвих змін і дорівнює 0,03.

Проведений аналіз показників фінансової стійкості підтверджує відповідність більшості з них установленим нормативним критеріям. При цьому коефіцієнт фінансової стійкості демонструє позитивну тенденцію та характеризує значну частку стабільних джерел фінансування у загальному обсязі капіталу підприємства. У 2024 році значення цього показника становило 98%, що наближене до верхньої межі нормативного інтервалу 0,85–0,90 та позитивно характеризує фінансовий стан підприємства.

Отримані результати аналізу є важливими для визначення перспективних напрямів подальшого розвитку підприємства. Високе значення коефіцієнта фінансової стійкості свідчить про належний рівень платоспроможності ПАТ «ЗМЗ» та підтверджує здатність підприємства забезпечувати окупність вкладених ресурсів за рахунок надходжень від основної господарської діяльності.

Аналіз рентабельності займає важливе місце у системі оцінювання фінансово-господарської діяльності підприємства. Основними завданнями такого аналізу є дослідження динаміки показників рентабельності, виявлення факторів впливу на їх зміну, а також визначення потенційних резервів підвищення прибутковості у перспективі.

Показники рентабельності відображають рівень ефективності функціонування підприємства загалом та характеризують результативність окремих видів діяльності, зокрема виробничої, комерційної та інвестиційної. На відміну від абсолютного показника прибутку, вони дозволяють більш комплексно оцінити кінцеві результати господарювання та ефективність використання ресурсного потенціалу підприємства.

Для оцінювання ефективності використання активів підприємства застосовують показники рентабельності активів, які відображають здатність підприємства генерувати прибуток за рахунок наявних активів:

$$R_{ЗВ} = \frac{\text{Прибуток від звичайної діяльності}}{\text{Активи}} = \frac{\text{ф№2 р.220}}{\text{ф№1(р.280гр.3+ ф№1 р.280гр.4)/2}} \quad (2.18)$$

- Рентабельність власного капіталу — показує, наскільки ефективно підприємство використовує власний капітал:

$$R_{В.к} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}} = \frac{\text{ф№2 р.220}}{\text{ф№1(р.380гр.3+ ф№1 р.380гр.4)/2}} \quad (2.19)$$

- Коефіцієнт рентабельності діяльності:

$$R_{р.д} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Чистий дохід від реалізації продукції}} = \frac{\text{ф№2 р.220}}{\text{ф№2 .035}} \quad (2.20)$$

Даний показник визначається шляхом співвідношення чистого прибутку підприємства до обсягу чистого доходу, отриманого від реалізації продукції.

Підвищення його значення свідчить про покращення результативності господарської діяльності та більш ефективне використання ресурсного потенціалу підприємства, тоді як зниження показника вказує на погіршення ефективності функціонування суб'єкта господарювання.

Розраховані значення показників рентабельності активів ПАТ «ЗМЗ» наведено у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9 - Аналіз показників рентабельності підприємства

№	Показники	Норм. значення	2023 рік	2024 рік	Відхилення
1	Коефіцієнт рентабельності активів	>0, збільш.	0,040	0,050	0,010
2	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	>0, збільш.	0,050	0,060	0,010
3	Коефіцієнт рентабельності діяльності	>0, збільш.	0,130	0,1300	0

Проведений аналіз показників рентабельності свідчить про загальне покращення ефективності діяльності підприємства. Зокрема, коефіцієнт рентабельності діяльності зріс з 5% до 6%, рентабельність власного капіталу підвищилася з 4% до 5%, тоді як показник рентабельності активів зменшився на 3%. Позитивна динаміка більшості показників підтверджує наявність потенційних резервів підвищення ефективності використання основних засобів, матеріальних ресурсів та трудового потенціалу підприємства, що свідчить про посилення процесів інтенсифікації виробництва та господарської діяльності загалом.

Ліквідність підприємства характеризує його спроможність своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання перед кредиторами у разі одночасного пред'явлення вимог щодо їх погашення. Підприємство вважається ліквідним за умови наявності достатнього обсягу оборотних активів, необхідного для покриття короткострокових зобов'язань, навіть якщо строки виконання окремих платежів можуть бути частково порушені.

Таким чином, ліквідність активів визначається їх здатністю трансформуватися у грошові кошти. Рівень ліквідності безпосередньо залежить

від тривалості періоду, необхідного для такого перетворення: чим менший часовий проміжок потрібний для реалізації активу, тим вищою є його ліквідність.

Розрахунок основних показників ліквідності здійснюється за відповідними формулами. Зокрема, коефіцієнт поточної ліквідності (коефіцієнт покриття) характеризує обсяг оборотних активів, який припадає на одну гривню поточних зобов'язань підприємства:

$$K_{\text{п}} = \frac{\text{Поточні активи}}{\text{Поточні пасиви}} = \frac{\text{ф№1 р.260}}{\text{ф№1р.620}} \quad (2.21)$$

- Коефіцієнт швидкої ліквідності показує скільки грошових одиниць обігових коштів припадає на кожну грошову одиницю короткострокових:

$$\begin{aligned} K_{\text{л. ш}} &= \frac{\text{Поточні активи} - \text{Запаси}}{\text{Поточні пасиви}} = \\ &= \frac{\text{ф№1 р.260} - \text{р.100} - \text{р.110} - \text{р.120} - \text{р.130} - \text{р.140}}{\text{ф№1р.620}} \end{aligned} \quad (2.22)$$

- Коефіцієнт абсолютної ліквідності — показує, яку частину поточних зобов'язань можна погасити негайно за рахунок грошових коштів та їх еквівалентів [61, с.215]:

$$K_{\text{л. а}} = \frac{\text{Кошти}}{\text{Поточні пасиви}} = \frac{\text{ф№1 р.220} + \text{р.230} + \text{р.240}}{\text{ф№1р.620}} \quad (2.23)$$

- Наявність чистого оборотного капіталу є важливою передумовою забезпечення фінансової стабільності підприємства. Перевищення обсягу оборотних активів над поточними зобов'язаннями свідчить не лише про здатність суб'єкта господарювання своєчасно виконувати свої короткострокові

фінансові зобов'язання, але й про наявність достатнього ресурсного потенціалу для подальшого розвитку та розширення масштабів діяльності.

$$\text{Чок} = \text{Поточні активи} - \text{Поточні пасиви} = \text{фN}^{\circ}1\text{р. 260} - \text{р. 620} \quad (2.24)$$

Розраховані показники ліквідності ПАТ «ЗМЗ» відображені у таблиці 2.10.

Таблиця 2.10 - Аналіз коефіцієнтів ліквідності

№	Показники	Норм. значення	2023 рік	2024 рік	Відхил
2.1	Коефіцієнт покриття	>1	11,100	11,870	+0,770
2.2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,6-0,80	7,720	7,650	-0,070
2.3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>0,2-0,30, збільш.	0,800	0,440	-0,360
2.4	Чистий оборотний капітал (тис.грн.)	>0,збільш.	33801	33043	

Порівняння отриманих показників ліквідності з їх нормативними значеннями дає підстави стверджувати, що баланс підприємства відповідає критеріям ліквідності насамперед за показником швидкої ліквідності.

Коефіцієнт фінансової автономії характеризує частку власного капіталу у загальному обсязі джерел фінансування підприємства та у досліджуваному періоді становить 44%. Отримані результати свідчать про відносно стабільний та задовільний фінансовий стан товариства. Значення основних коефіцієнтів ліквідності перевищують мінімально допустимі нормативні межі, що позитивно характеризує рівень платоспроможності підприємства.

Позитивною ознакою фінансового стану є високий рівень коефіцієнта поточної ліквідності. Зростання цього показника свідчить про підвищення здатності підприємства своєчасно виконувати поточні фінансові зобов'язання. У 2024 році значення коефіцієнта досягло 11,87, що підтверджує достатній обсяг оборотних активів для покриття короткострокової заборгованості.

Динаміка коефіцієнта швидкої ліквідності також має позитивний характер. Порівняно з попередніми періодами спостерігається зростання

можливостей підприємства оперативно погашати поточні зобов'язання навіть за умов виникнення кризових ситуацій. У 2024 році цей показник перевищував нормативне значення, що значною мірою обумовлено скороченням обсягів дебіторської заборгованості.

Одним із найбільш жорстких критеріїв оцінки ліквідності та платоспроможності є коефіцієнт абсолютної ліквідності. У 2024 році його значення становило 0,44, що перевищує рекомендований нормативний інтервал 0,20–0,35, хоча порівняно з 2023 роком спостерігалось його скорочення на 0,36. Незважаючи на це, підприємство зберігало достатній рівень грошових коштів для негайного погашення частини короткострокових зобов'язань.

Таким чином, незважаючи на певне погіршення окремих фінансових показників, підприємство можна вважати ліквідним і платоспроможним, оскільки рівень його ліквідності залишається достатньо високим.

Узагальнення результатів проведеного аналізу дозволяє зробити висновок про стійкий та стабільний фінансовий стан досліджуваного підприємства. Це створює позитивні передумови для акціонерів, інвесторів і ділових партнерів щодо впевненості у його платоспроможності та фінансовій надійності. Підприємство здатне забезпечувати прибуткову діяльність, своєчасно виконувати кредитні зобов'язання та сплачувати відсотки за користування позиковими коштами, а ризик втрати ресурсів залишається мінімальним.

Водночас результати аналізу свідчать про наявність резервів для подальшого покращення фінансового стану підприємства. Досягнення цього можливе шляхом більш ефективного використання виробничих площ, обладнання та інших ресурсів. Реалізація таких заходів сприятиме збільшенню прибутку, зміцненню власного оборотного капіталу та оптимізації структури балансу підприємства.

Стратегічний розвиток підприємства доцільно здійснювати із застосуванням SWOT-аналізу як одного з ключових інструментів перспективного планування. За допомогою цього методу визначаються

стратегічні напрями розвитку, механізми їх реалізації, а також основні вимоги до кадрового забезпечення підприємства.

SWOT-аналіз потенціалу розвитку машинобудівної галузі України є ефективним інструментом структурованої оцінки внутрішніх і зовнішніх чинників функціонування галузі. Аналіз сильних і слабких сторін підприємства у поєднанні з оцінкою можливостей та загроз зовнішнього середовища дозволяє визначити стратегічні перспективи розвитку та сформувані напрями їх практичної реалізації.

Узагальнені сильні та слабкі сторони, а також можливості й загрози діяльності ПАТ «ЗМЗ» наведено у вигляді SWOT-аналізу в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11 - SWOT-аналіз ПАТ «ЗМЗ»

Переваги	Недоліки
1	2
<p>1. Підприємство має багаторічний досвід функціонування на ринку виробництва комплектуючих для рухомого складу.</p> <p>2. Високий рівень якості ремонтних послуг підтверджується позитивними відгуками та довірою споживачів.</p> <p>3. Конкурентне середовище характеризується обмеженою кількістю виробників аналогічної унікальної продукції, яка користується попитом на міжнародних ринках.</p> <p>4. Підприємство розташоване у вигідному географічному регіоні, що створює додаткові логістичні переваги.</p> <p>5. Існують значні перспективи та ресурси для подальшого розвитку діяльності.</p> <p>6. Важливою перевагою є доступ до міжнародних транспортних</p>	<p>1. Активна складова основних виробничих фондів характеризується значним ступенем фізичного та морального зносу.</p> <p>2. Продукція підприємства має недостатній рівень конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках.</p> <p>3. Спостерігається дефіцит оборотного капіталу для забезпечення стабільної господарської діяльності.</p> <p>4. Вартість послуг підприємства залишається відносно високою порівняно з конкурентами.</p> <p>5. Експортна діяльність орієнтована переважно на ринки України та Росії.</p> <p>6. Підприємство не має відомих міжнародних брендів і характеризується низьким</p>

<p>коридорів, що сприяє розширенню ринків збуту.</p> <p>7.Фінансовий стан підприємства характеризується стабільністю та достатнім рівнем стійкості.</p> <p>8.Управлінський персонал підприємства відзначається високим професійним та кваліфікаційним рівнем.</p> <p>9.Підприємство володіє суттєвим резервом виробничих потужностей для нарощування обсягів діяльності.</p>	<p>рівнем впізнаваності на глобальному ринку.</p> <p>7. Механізми просування продукції на міжнародні ринки є недостатньо ефективними.</p> <p>8. Рівень професійної підготовки працівників виробничої сфери не повною мірою відповідає сучасним вимогам.</p> <p>9. Інноваційна діяльність підприємства перебуває на недостатньо активному рівні.</p> <p>10.Підприємство характеризується низькою інвестиційною привабливістю для потенційних інвесторів.</p> <p>11.У компанії не сформовано корпоративне середовище, орієнтоване на підтримку інноваційного розвитку.</p> <p>12.Стратегія власників спрямована переважно на отримання короткострокових економічних результатів, а не на довгострокове інвестування у розвиток підприємства.</p> <p>13.Відсутній сформований портфель перспективних машинобудівних розробок, придатних для подальшого впровадження у виробництво.</p>
<p>Можливості</p>	<p>Загрози</p>
<p>1. Відносно стабільний попит на ринку Росії та Білорусії</p> <p>2. Можливість поживлення внутрішнього ринку України</p> <p>3. Можливість часткового освоєння ринків країн СНД</p>	<p>1. Зростання світової фінансової кризи.</p> <p>2. Політичне становище країни.</p> <p>3. Поява нових конкурентів.</p> <p>4. Падіння обсягу вантажних перевезень.</p> <p>5. Недостатній рівень модернізації.</p>

Продовження таблиці 2.12

<p>4. Стимулювання клієнтів користуватися послугами саме цього підприємства за допомогою зниження вартості продукції та підвищення якості наданих послуг та підвищення рівня обслуговування клієнтів.</p> <p>5. Проведення рекламної кампанії</p> <p>6. Залучення сторонніх інвестицій.</p> <p>7. визначений стратегічний розвиток.</p>	<p>6. Ризики аварій і техногенних катастроф внаслідок високого зношення основних фондів.</p> <p>7. Відсутність або недостатність державних заходів для розвитку машинобудування.</p> <p>8. Відсутність стабільного фінансування урядових програм за термінами і обсягами.</p> <p>9. Нестабільність курсів світових валют.</p> <p>10. Зростання цін на сировину та матеріали</p>
---	---

Проведений аналіз свідчить про те, що ПАТ «ЗМЗ» характеризується наявністю як конкурентних переваг, так і певних проблемних аспектів діяльності. Загалом поточні результати функціонування підприємства можна оцінити як відносно стабільні, що значною мірою обумовлено двома чинниками: по-перше, обмеженим рівнем конкуренції у відповідному сегменті ринку, а по-друге — наявністю постійних стратегічних замовників, зокрема «Укрзалізниці» та «Росзалізниці», які забезпечують стабільний попит на продукцію підприємства. Водночас зазначені переваги не є довгостроково гарантованими, оскільки за відсутності модернізації, інноваційного розвитку та підвищення ефективності діяльності підприємство може поступово втратити свої ринкові позиції.

Висновки до 2 розділу

Встановлено, що ключовим стратегічним орієнтиром розвитку українських підприємств є зміцнення їх конкурентних переваг на ринку. Необхідність підвищення рівня конкурентоспроможності промислового сектору зумовлює потребу у формуванні такої моделі економічного розвитку, яка забезпечуватиме стабільне функціонування та довгострокове зростання у

перспективі. Практика економічно розвинених держав підтверджує, що найбільш ефективним напрямом є інноваційний тип розвитку. Рівень економічного зростання держави безпосередньо визначається масштабами інноваційної активності окремих підприємств. Саме впровадження інновацій виступає визначальним чинником забезпечення результативної діяльності суб'єктів господарювання та національної економіки загалом.

Об'єктом дослідження у магістерській роботі визначено ПАТ «Запорізький механічний завод». Основними напрямами господарської діяльності підприємства є виготовлення комплектуючих для залізничного рухомого складу, зокрема бронзобабітових і сталевбронзових вкладишів дизельних двигунів, шатунних вкладишів колінчатих валів тепловозів, а також деталей і вузлів паливної апаратури. Машинобудівна галузь, включаючи виробництво обладнання для залізничного транспорту, належить до найбільш наукоємних і технологічно складних сфер промисловості, що значною мірою визначають темпи науково-технічного прогресу та продуктивність праці в економіці. У промислово розвинених країнах саме машинобудування акумулює близько 70% загальних витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи.

Дослідження показало, що інноваційну діяльність здійснює порівняно невелика частина підприємств, які мають достатній фінансовий потенціал для використання власних або кредитних ресурсів. Водночас аналіз динаміки інноваційно активних машинобудівних підприємств свідчить про поступове зростання їх кількості упродовж 2021–2024 років. Зокрема, частка підприємств, які впроваджували інноваційну продукцію, зросла на 1,8%, а частка суб'єктів господарювання, що реалізували інноваційні технологічні процеси, збільшилася на 0,9%. Загальна кількість підприємств, які реалізовували інноваційну продукцію, зросла з 331 у 2023 році до 351 у 2024 році, тобто майже у 1,06 рази.

Встановлено, що однією з найгостріших проблем функціонування української залізничної галузі є високий рівень зношення основних фондів. При цьому, за оцінками експертів, у 2018–2024 роках потреби залізничного транспорту у сфері інноваційно-інвестиційного забезпечення задовольнялися лише на 30–35%. Із цього обсягу 20–28% покривалося за рахунок власних ресурсів, тоді як 10–18% становили залучені фінансові кошти.

Аналіз майнового стану ПАТ «ЗМЗ» показав зростання коефіцієнта зносу основних засобів до 22%, тоді як коефіцієнт оновлення становить лише 1%. Це свідчить про поступове фізичне та моральне старіння основних виробничих фондів, зниження ефективності їх експлуатації та недостатні темпи модернізації.

За результатами аналізу показників ділової активності встановлено, що на кожну гривню основних виробничих фондів припадає 0,13 грн виручки. Обсяг виручки лише у 0,1 раза перевищує величину власного капіталу, хоча цей показник має тенденцію до незначного зростання. Середній строк погашення кредиторської заборгованості становить 21 день, тоді як дебіторська заборгованість погашається у середньому протягом 238 днів. Позитивним аспектом є зростання оборотності активів, що сприяє підвищенню рівня ділової активності підприємства. Разом із тим збільшення строків погашення кредиторської заборгованості негативно впливає на фінансовий стан підприємства. У цілому можна констатувати наявність позитивної тенденції до покращення ділової активності, однак темпи таких змін залишаються недостатніми.

Дослідження показників фінансової стійкості засвідчило, що коефіцієнт автономії перевищує нормативне значення, що свідчить про низьку залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування. У 2024 році близько 98% діяльності підприємства фінансувалося за рахунок власного капіталу. Коефіцієнт фінансової залежності залишався стабільним на рівні 1,03, а коефіцієнт фінансування — 0,03. Більшість показників фінансової стійкості

відповідають нормативним вимогам. Зокрема, коефіцієнт фінансової стійкості свідчить, що частка стабільних джерел фінансування у загальному обсязі капіталу становила 98%, що наближено до верхньої межі нормативного значення.

Аналіз рентабельності показав погіршення основних показників ефективності діяльності підприємства. Коефіцієнт рентабельності діяльності скоротився на 23%, рентабельність активів — на 3%, а рентабельність власного капіталу — на 4%. Зниження рівня рентабельності свідчить про наявність невикористаних резервів у сфері використання основних засобів, матеріальних ресурсів та трудового потенціалу, а також про необхідність активізації процесів інтенсифікації виробництва.

Порівняння коефіцієнтів ліквідності з нормативними значеннями засвідчило, що баланс підприємства відповідає критеріям ліквідності лише за показником швидкої ліквідності. Коефіцієнт фінансової автономії характеризує частку власних коштів у структурі джерел фінансування та становить 44%, що дозволяє оцінити фінансовий стан товариства як задовільний. Показники ліквідності перевищують мінімально допустимі теоретичні значення. Про достатній рівень фінансової стабільності свідчить також коефіцієнт поточної ліквідності, який у 2024 році зріс до 11,87, що позитивно характеризує платоспроможність підприємства.

3 ОБГРУНТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЄКТУ РОЗВИТКУ ПАТ «ЗМЗ»

3.1 Стратегічні напрямки інноваційно-інвестиційного розвитку

Стратегічні орієнтири інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства мають формуватися відповідно до загальної системи корпоративного стратегічного управління. На ПАТ «ЗМЗ» реалізуються декілька базових стратегій розвитку, серед яких ринкова, конкурентна, стратегія зростання та цінова політика. Водночас пріоритетне значення керівництво підприємства надає конкурентній стратегії, оскільки вона спрямована на скорочення виробничих витрат, підвищення рівня індивідуалізації продукції та покращення її якісних характеристик. Значну роль відіграє також цінова стратегія, яка передбачає адаптацію підприємства до ринкових умов шляхом гнучкого регулювання цін залежно від ринкової кон'юнктури, рівня витрат та позиціонування продукції.

Для забезпечення належного рівня конкурентоспроможності підприємству доцільно впроваджувати інноваційно-інвестиційну стратегію, орієнтовану насамперед на зниження собівартості продукції. Досягнення позитивних результатів у сфері інноваційної діяльності потребує формування ефективної інноваційної стратегії, яка б поєднувала довгострокові цілі розвитку підприємства з найбільш результативними механізмами їх реалізації.

Ефективне функціонування ПАТ «ЗМЗ» неможливе без наявності відповідної матеріально-технічної бази та джерел фінансування. Основні виробничі фонди, до складу яких входять будівлі, споруди, обладнання, машини та інші засоби праці, є ключовою складовою виробничого потенціалу підприємства та визначають рівень його виробничої ефективності.

За результатами аналізу показників ділової активності, фінансової стійкості, ліквідності та рентабельності встановлено, що підприємство потребує подальшого розвитку та модернізації. Забезпечення стабільного економічного

зростання можливе лише за умови реалізації ефективної системи управління та впровадження раціональної управлінської політики. Одним із найбільш перспективних напрямів розвитку підприємства є активізація інноваційної діяльності.

З метою зниження собівартості продукції запропоновано два основні напрями технічного оновлення виробництва:

заміна фізично та морально застарілого обладнання на сучасні виробничі системи;

модернізація наявного обладнання з урахуванням сучасних технологічних вимог.

Станом на кінець 2024 року первісна вартість основних засобів ПАТ «ЗМЗ» становила 111698 тис. грн, а сума накопиченого зносу — 24733 тис. грн, що відповідає рівню зносу 22,1%. Ступінь використання основних засобів досягав 95%. При цьому будівлі та споруди експлуатуються в середньому 75 років і мають ступінь зносу 11,8%. Для машин та обладнання, строк використання яких становить близько 20 років, рівень зносу досягає 31,8%. Найвищий ступінь зношення характерний для приладів та іншого обладнання — понад 43%, що свідчить про необхідність їх оновлення або модернізації.

Стратегічні напрями розвитку ПАТ «ЗМЗ» відповідають як місії підприємства, так і його довгостроковим цілям. Основним завданням підприємства є забезпечення споживачів якісною продукцією шляхом скорочення виробничих витрат. Для реалізації цієї мети запропоновано здійснити технологічне переоснащення виробництва, що дозволить скоротити тривалість виробничого циклу, зменшити витрати на виготовлення продукції та підвищити її якість завдяки скороченню обсягів браку. Реалізація такої стратегії сприятиме збільшенню обсягів реалізації продукції та забезпеченню відповідності міжнародним стандартам якості ISO 9001.

ПАТ «ЗМЗ» спеціалізується на виробництві вузлів і деталей для тепловозів різних модифікацій, дизельних двигунів, вкладишів дизельних і

компресорних систем, деталей паливної апаратури, приводів швидкостемірів, різноманітних пружин, а також спеціального інструменту для контролю технічного стану рухомого складу. Значна частина цієї продукції виготовляється із використанням токарного обладнання, яке експлуатується ще з 1960-х років та потребує суттєвої модернізації або повної заміни на сучасні високотехнологічні верстати.

Токарні верстати є складними механічними системами з електричним приводом, призначеними для багатофункціональної обробки деталей із різних матеріалів — від деревини до високоміцних металевих сплавів. Таке обладнання використовується для виконання операцій точіння, розточування, нарізання різьби, свердління, обробки торцевих поверхонь, зенкування та інших технологічних процесів. У процесі роботи заготовка приводиться в обертальний рух шпинделем, тоді як ріжучий інструмент переміщується за допомогою супортного механізму.

Підприємства, які продовжують використовувати виробничі фонди, сформовані ще в умовах планової економіки, повинні не лише прагнути до їх модернізації, а й забезпечувати максимально ефективне використання наявних ресурсів, особливо в умовах дефіциту фінансових ресурсів та обмежених інвестиційних можливостей.

Технічний розвиток підприємства значною мірою визначається особливостями його маркетингової та виробничої стратегії, які формують систему заходів щодо оновлення обладнання й удосконалення технологій, необхідних для виготовлення конкурентоспроможної продукції [15].

Удосконалення техніко-технологічної бази підприємства доцільно здійснювати відповідно до обраної стратегії розвитку. Для більшості вітчизняних підприємств, що функціонують в умовах обмежених фінансових ресурсів, пріоритетними є заходи, спрямовані на підтримання існуючого технічного рівня шляхом модернізації обладнання та проведення капітальних ремонтів.

Практика економічно розвинених держав свідчить, що понад 80% приросту валового внутрішнього продукту забезпечується завдяки технологічним інноваціям, які реалізуються через технічне оновлення виробництва. Активізація інноваційної діяльності сприяє модернізації техніко-технологічної бази підприємств та її переходу на якісно новий рівень із використанням сучасних науково-технічних досягнень.

На думку І.В. Больботенка, освоєння нової конкурентоспроможної продукції неможливе без впровадження технічних інновацій, які передбачають застосування більш ефективних засобів праці та прогресивних технологічних процесів. Відповідно, розвиток інноваційної діяльності підприємств безпосередньо пов'язаний із процесами оновлення основних виробничих фондів.

Л.Г. Олійник підкреслює, що характерною особливістю технічного переозброєння є оновлення переважно активної частини основних виробничих фондів. Залежно від масштабів такого оновлення виокремлюються три форми технічного переозброєння: мале, середнє та повне.

О.М. Тімонін зазначає, що необхідність заміни виробничого обладнання обумовлена його фізичним і моральним зносом, що призводить до погіршення техніко-економічних характеристик, підвищення питомих витрат виробництва та зниження загального технічного рівня підприємства. Саме тому питання управління процесами технічного переозброєння залишаються надзвичайно актуальними для сучасних підприємств.

Розвиток техніко-технологічної бази виробництва потребує систематичного оновлення та значних обсягів інвестиційних ресурсів. Однак сучасні умови господарювання для більшості підприємств характеризуються скороченням або повним припиненням фінансування інвестиційних проєктів за рахунок власних коштів. У зв'язку з цим потреба в інноваційному оновленні виробничої бази формує попит на сучасні технологічні рішення та новітні науково-технічні розробки.

Впровадження інновацій є необхідною передумовою розвитку виробництва, підвищення якості продукції та розширення виробничого потенціалу підприємства. Саме тому використання інноваційних технологій у процесі вдосконалення якості продукції повинно стати одним із ключових напрямів стратегічного розвитку підприємств.

Формування інноваційної бази підприємства здійснюється шляхом модернізації обладнання, технічного переозброєння, реконструкції, розширення виробничих потужностей і нового будівництва. Вибір конкретного напрямку інноваційного розвитку має базуватися на результатах комплексного діагностичного аналізу техніко-організаційного рівня виробництва.

Будь-які заходи щодо підвищення ефективності використання виробничих потужностей та основних фондів повинні бути спрямовані на забезпечення зростання обсягів виробництва продукції. У цьому контексті технічне переозброєння та реконструкція виступають найбільш прогресивними формами відтворення основних виробничих фондів діючих підприємств.

Під технічним переозброєнням слід розуміти комплекс заходів, спрямованих на підвищення техніко-організаційного рівня виробництва, механізацію й автоматизацію виробничих процесів, модернізацію та заміну морально застарілого й фізично зношеного обладнання більш сучасними та продуктивними засобами праці [8]. Особливістю цього процесу є оновлення переважно активної частини основних виробничих фондів.

Таким чином, реалізація інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства шляхом технічного переозброєння дозволяє вирішити низку важливих проблем. У процесі технічного оновлення впроваджуються сучасні технології, механізуються та автоматизуються виробничі процеси, здійснюється модернізація обладнання й удосконалення інших елементів виробничої системи. Заходи технічного переозброєння, як правило, формуються у межах щорічних програм технічного розвитку підприємства. Водночас проведення

повної реконструкції для багатьох підприємств є фінансово недоступним через дефіцит інвестиційних ресурсів.

Залежно від масштабів оновлення активної частини основних виробничих фондів виділяють три види технічного переозброєння. Мале технічне переозброєння передбачає модернізацію чинного обладнання та часткову заміну застарілої техніки. Середнє технічне переозброєння орієнтоване на механізацію й автоматизацію виробничих процесів із впровадженням прогресивного обладнання. Повне технічне переозброєння характеризується комплексним оновленням значної частини виробничого обладнання та зазвичай обумовлене високим рівнем фізичного й морального зносу або переходом до принципово нових технологій виробництва.

У випадках, коли проведення ремонту обладнання є економічно недоцільним і не забезпечує відновлення його техніко-економічних характеристик, виникає необхідність заміни такого обладнання новим. Доцільність заміни визначається співвідношенням витрат на ремонт і модернізацію з витратами на придбання, транспортування та монтаж нового устаткування.

Програма оновлення виробництва підприємства являє собою комплекс взаємопов'язаних рішень, що охоплюють усі види нововведень на різних етапах їх реалізації із визначенням відповідальних виконавців. Вона передбачає освоєння нової продукції, оновлення машинного парку, удосконалення технологічних, конструкторських, організаційних та соціально-економічних процесів.

Поряд із оновленням обладнання у процесі технічного переозброєння важливу роль відіграє модернізація існуючої техніки. Її не слід розглядати виключно як вимушений захід, спричинений нестачею нового обладнання. Модернізація є постійним інструментом удосконалення техніко-технологічної бази підприємства та нарощування його виробничого потенціалу. Разом із тим вибір об'єктів модернізації має бути економічно обґрунтованим. Ефективною

модернізацію можна вважати лише за умови, якщо продуктивність і технічні характеристики модернізованого обладнання досягають рівня сучасних машин або перевищують його.

Найважливішим чинником, який визначає доцільність концентрації інвестиційних ресурсів на технічному переозброєнні та реконструкції підприємств, виступає науково-технічний прогрес. Саме використання сучасних науково-технічних досягнень забезпечує ефективне оновлення й удосконалення техніко-технологічної бази підприємств відповідно до актуальних вимог виробництва та ринкового середовища. Завдяки цьому створюються передумови для підвищення продуктивності, покращення якості продукції та зростання конкурентоспроможності підприємств.

Отже, реалізація середнього технічного переозброєння на підприємстві дозволяє вирішити низку важливих виробничих проблем шляхом впровадження сучасного модернізованого обладнання, заснованого на новітніх науково-технічних розробках.

3.2 Проєкт модернізаційного варіанту інноваційно-інвестиційного розвитку ПАТ «ЗМЗ»

Враховуючи стабільно високий попит на продукцію підприємства та обмеженість наявних виробничих потужностей, було прийнято рішення щодо здійснення середнього технічного переозброєння виробничого цеху.

Для визначення оптимального напрямку технічного оновлення за кожною складовою виробничої системи необхідно обрати один із двох можливих варіантів: модернізацію наявного обладнання або заміну морально та фізично зношених технічних засобів новими.

За умов недостатнього розвитку машинобудівного комплексу країни особливого значення набуває модернізація діючого виробничого обладнання, яка передбачає його вдосконалення з метою усунення техніко-економічного старіння та приведення техніко-експлуатаційних характеристик у відповідність до сучасних вимог виробництва.

В умовах дефіциту фінансових ресурсів значна кількість підприємств намагається максимально продовжити строк використання виробничого обладнання. Проте з часом витрати на ремонт і підтримання працездатності техніки можуть досягати такого рівня, коли навіть суттєва модернізація стає економічно недоцільною. У такому випадку альтернативою капітальному ремонту та модернізації виступає придбання нового обладнання [15].

Для визначення найбільш економічно ефективного варіанта необхідно порівняти сукупні витрати та можливі втрати в обох випадках. У першому варіанті враховуються витрати на капітальний ремонт і подальші експлуатаційні витрати, а в другому — витрати на придбання та встановлення нового обладнання, а також втрати, пов'язані з недоамортизацією старої техніки. Крім того, важливим є врахування різниці у продуктивності та тривалості ремонтних циклів модернізованого і нового обладнання.

У зв'язку з цим доцільно розглянути два можливі напрями оновлення виробництва: модернізацію токарного верстата або придбання нового токарного обладнання.

Сутність модернізації токарного верстата HOESCH D1000 полягає у повній заміні застарілої системи керування SINUMERIK 520K на сучасну високопродуктивну систему SINUMERIK 840D. Також передбачається встановлення нових приводів подачі виробництва компанії SIEMENS. Необхідність оновлення системи керування обумовлена потребою підвищення точності обробки, продуктивності обладнання та забезпечення вищої якості виготовлення деталей.

Під час технологічної підготовки виробництва одним із ключових етапів забезпечення надійної роботи обладнання є його випробування в умовах, максимально наближених до реальної експлуатації.

Використання модернізованої системи керування токарного верстата моделі HOESCH D1000 забезпечує низку суттєвих переваг:

верстат отримує можливість швидкого переналаштування на різні режими роботи;

система керування дозволяє автоматизувати процес обробки, реалізувати програмні механізми захисту та блокування, а також здійснювати постійний контроль параметрів роботи обладнання і датчиків для попередження аварійних ситуацій;

підвищується продуктивність обладнання завдяки мінімізації участі оператора в управлінні технологічним процесом;

зростання продуктивності сприяє зниженню собівартості випробування одиниці продукції.

Порівняльний аналіз базової та модернізованої систем електроприводу верстата показав переваги проєктного рішення над існуючим варіантом. Зокрема, діючий двигун є морально та фізично застарілим і працює через редуктор, тоді як сучасний двигун 1FT6 потужністю 6,9 кВт функціонує безпосередньо без використання редуктора.

Система керування SINUMERIK 520K вже не відповідає сучасним вимогам щодо точності та швидкодії, а також знята з виробництва. Натомість система SINUMERIK 840D повністю відповідає сучасним критеріям точності, швидкості обробки та ефективності управління виробничим процесом.

Запропонована модернізація дозволить:

знижити складність виконуваних операцій;

скоротити витрати часу на основну технологічну операцію на 0,03 год;
зменшити витрати на ремонт, експлуатацію та технічне обслуговування обладнання з 205 до 167 нормо-годин, тобто майже на 29%.

Таблиця 3.1- Вихідні дані до економічної частини дипломного проекту

Найменування даних, позначення, розмірність	Базовий варіант	Модернізаційний варіант	Заміна обладнання варіант
Число оброблюваних на верстаті деталей, $A_{г}$, шт.	3000	3000	3000
Витрати часу на здійснення операцій, t , чол/год.	2	1,970	1,970
Годинна тарифна ставка верстатника, $C_{час}$, грн.	12	9,50	9,50
Годинна тарифна ставка ремонтника $C_{час.рем}$, грн.	8,00	8,00	8,00
Коефіцієнт, що враховує додаткову зарплату, $K_{д}$	1,30	1,30	1,30
Коефіцієнт, що враховує відрахування на соцстрах, $K_{страх}$	1,3470	1,3470	1,3470
Вартість обладнання електроприводу та системи ЧПУ, $K_{о}$, грн.	83400	82000	100 000
Витрати на площу, займану цим обладнанням, S , грн.	2500	2250	2250
Потужність і тип електродвигуна, P , кВт	8	6,90	6,90
Коефіцієнт корисної дії, η , %	85	95	95
Вартість 1 кВт електроенергії, S_{e} , грн.	0,690	0,690	0,690
Коефіцієнт використання устаткування за часом, $K_{в.о}$	0,80	0,80	0,80
Кількість за рік поточних ремонтів	5	5	5
Кількість за рік середніх ремонтів	2	2	2
Кількість за рік капітальних ремонтів	1	1	1
Коефіцієнт, що враховує амортизаційні відрахування, $K_{а}$	8	8	8
Коефіцієнт, що враховує витрати на ремонт, $K_{рем}$	0,450	0,350	0,350
Трудомісткість ремонтних робіт, T_i , чол/год	205	167	154

1. Визначення основних напрямів та оцінка економічного ефекту від модернізації електроприводу верстата.

Проведемо розрахунок зміни витрат, отриманої внаслідок модернізації електроприводу верстата, у натуральних показниках.

Удосконалення електроприводу обладнання забезпечує скорочення витрат робочого часу, необхідного для виконання річної виробничої програми з виготовлення валів. Для здійснення відповідних розрахунків використано вихідні дані, наведені у таблиці 3.1.

Витрати часу на виконання річного обсягу виробництва становлять:

$$T_{\text{баз}} = A_{г. \text{ баз}} t_{\text{баз}} \quad (3.1)$$

- за базовим варіантом:

$$T_{\text{баз}} = 3000 \cdot 2 = 6000 \text{ чол/год.}$$

- за модернізаційним варіантом:

$$T_{\text{нов}} = 3000 \cdot 1,97 = 5910 \text{ чол/год.}$$

Економія за часом складе (внаслідок підвищення якості різання):

$$\epsilon_{\text{вр}} = T_{\text{баз}} - T_{\text{нов}} \quad (3.2)$$

$$\epsilon_{\text{вр}} = 6000 - 5910 = 90 \text{ чол/год.}$$

Розрахуємо зміну витрат у вартісному вираженні. Має місце зміна витрат на зарплату.

$$Z_{\text{баз}} = T_{\text{баз}} \cdot C_{\text{час баз}} \cdot K_{\text{д}} \cdot K_{\text{страх}} \quad (3.3)$$

- за базовим варіантом витрати на зарплату верстатникам складатимуть:

$$Z_{\text{баз}} = 6000 \cdot 12 \cdot 1,3 \cdot 1,347 = 126\,079,2 \text{ грн.}$$

- за модернізаційним:

$$Z_{\text{нов}} = 5910 \cdot 9,5 \cdot 1,3 \cdot 1,347 = 98\,315,5 \text{ грн.}$$

Економія по зарплаті верстатників дорівнює:

$$\epsilon_{\text{зар}} = Z_{\text{баз}} - Z_{\text{нов}} \quad (3.4)$$

$$\epsilon_{\text{зар}} = 126\,079,2 - 98\,315,5 = 27\,763,7 \text{ грн.}$$

- за базовим варіантом витрати на зарплату ремонтників:

$$Z_{\text{баз рем}} = 205 \cdot 8 \cdot 1,3 \cdot 1,347 = 2871,8 \text{ грн.}$$

- за модернізаційним варіантом:

$$Z_{\text{нов рем}} = 167 \cdot 8 \cdot 1,3 \cdot 1,347 = 2339,5 \text{ грн.}$$

Якщо врахувати, що у зв'язку з модернізацією кількість поточних ремонтів може бути зменшено, економія по зарплаті ремонтників складе:

$$\epsilon_{\text{зар рем}} = Z_{\text{баз рем}} - Z_{\text{нов рем}} \quad (3.5)$$

$$\epsilon_{\text{зар рем}} = 2871,8 - 2339,5 = 532,3 \text{ грн.}$$

Витрати на встановлення, ремонт та обслуговування обладнання системи електроприводу становитиме:

$$P_{\text{баз}} = K_{\text{о баз}} + K_{\text{о баз}} \cdot K_{\text{а баз}} + K_{\text{о баз}} \cdot K_{\text{брем}} \quad (3.6)$$

- за базовим варіантом:

$$P_{\text{баз}} = 83400 + 83400 \cdot 0,08 + 83400 \cdot 0,45 = 128185,8 \text{ грн.}$$

- за модернізаційним варіантом:

$$P_{\text{нов}} = 82000 + 82000 \cdot 0,08 + 82000 \cdot 0,35 = 117834 \text{ грн.}$$

Економія за витратами на ремонт, установку і обслуговування обладнання:

$$\epsilon_{\text{рем}} = P_{\text{баз}} - P_{\text{нов}} \quad (3.7)$$

$$\epsilon_{\text{рем}} = 128185,8 - 117834 = 10351,8 \text{ грн.}$$

Річна економія витрат у вартісному вираженні складе:

$$\epsilon_{\text{год}} = \epsilon_{\text{вр}} \cdot (\epsilon_{\text{зарп}} + \epsilon_{\text{зарп рем}} - \epsilon_{\text{рем}}) \quad (3.8)$$

$$\epsilon_{\text{год}} = 90 \cdot (27763,7 + 532,3 - 10351,8) = 1\,613\,664 \text{ грн.}$$

Для аналізу напрямків економії витрат отримані дані представимо в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 - Напрямки економії витрат

Найменування витрат	Базовий варіант	Модерніз варіант
Витрати часу на випуск річної програми	6000	5910
Зарплату верстатникам, грн.	126 079,1	98 315,50
Зарплата ремонтникам, грн.	2871,80	2339,50
Витрати на встановлення, ремонт та обслуговування	128185,80	117834
Річна економія витрат у вартісному вираженні, грн.		1 613 664

Розрахуємо часні показники, що характеризують доцільність здійснення модернізації верстата.

Фондовіддача:

$$f_{\text{нов}}^{\text{о}} = A^{\text{баз}}_{\text{г}} / K^{\text{баз}}_{\text{о}} \quad (3.9)$$

Фондомісткість:

$$f_{\text{нов}}^{\text{о}} = K^{\text{баз}}_{\text{о}} / A^{\text{баз}}_{\text{г}} \quad (3.10)$$

Трудомісткість:

$$T^{\text{баз}}_{\text{челч}} = T^{\text{баз}} / K_{\text{в.н}} \quad (3.11)$$

- за базовим варіантом:

$$f_{\text{нов}}^{\text{о}} = 3000/83400=0,0359 \text{ шт./грн.}$$

$$f_{\text{нов}}^{\text{о}} = 83400/3000=27,8 \text{ грн./шт.}$$

$$T^{\text{баз}}_{\text{челч}} = 6000/1=6000 \text{ чол/год.}$$

- за модернізаційним варіантом:

$$f_{\text{нов}}^{\text{о}} = 3000/82000=0,0365 \text{ шт./грн.};$$

$$f_{\text{нов}}^{\text{о}} = 82000/3000=27,33 \text{ грн./шт.};$$

$$T^{\text{нов}}_{\text{челч}} = 5910/1,15=5139 \text{ чол/год};$$

Індекс фондівддачі і фондомісткості відповідно буде рівнятися:

$$I_{fo} = f^{нов} / f^{баз}_o \quad (3.12)$$

$$I_{fte} = f^{нов}_e / f^{баз}_e \quad (3.13)$$

$$I_{fo} = 0,0365 / 0,0359 = 1,016 \text{ (збільшення на 1,6\%);}$$

$$I_{fte} = 27,33 / 27,8 = 0,98 \text{ (зменшення на 2\%).}$$

За результатами проведених розрахунків можна зробити висновок, що показники економічної ефективності модернізації характеризуються позитивною динамікою. Зокрема, фондівддача зростає на 1,6%, тоді як фондомісткість скорочується на 2%. Це свідчить про підвищення ефективності використання обладнання та покращення результативності функціонування верстата.

Проведемо розрахунок капітальних витрат на електрообладнання базового варіанта.

До складу основного обладнання входять електродвигун 4ПБМ132LT04 потужністю 8 кВт вартістю 83 400 грн та система керування SINUMERIK 520K вартістю 82 000 грн. Загальна вартість електрообладнання становить 83 400 грн.

Відповідно витрати на виконання будівельно-монтажних робіт для електрообладнання складатимуть:

– для модернізованого варіанта:

$$S_{с.м.р} = Ц_{об} \cdot 0,1 \quad (3.14)$$

Зарплата будівельно-монтажних робочих:

$$З_{с.м}=0,5 \cdot (\Pi_{об} \cdot 0,1) \quad (3.15)$$

Разом по обладнанню маємо:

$$S_{об} = \Pi_{об} + S_{с.м.р} \quad (3.16)$$

Транспортні витрати з доставки обладнання:

$$S_{тр} = \Pi_{об} \cdot 0,04 \quad (3.17)$$

Заготівельно-складські витрати:

$$S_{з.с} = \Pi_{об} \cdot 0,012 \quad (3.18)$$

Разом загальна сума капітальних витрат за базовим варіантом:

$$K_{баз} = S_{об} + S_{рез} + S_{пл} + S_{тр} + S_{з.с} \quad (3.19)$$

$$S_{с.м.р} = 83400 \cdot 0,1 = 8340 \text{ грн.}$$

$$З_{с.м} = 0,5 \cdot (83400 \cdot 0,1) = 4170 \text{ грн.}$$

З них 1020 грн. – зарплата монтажників при установці електродвигуна,
3150 грн. - при установці перетворювача.

$$S_{об} = 83400 + 8340 = 91740 \text{ грн.}$$

$$S_{з.с} = 83400 \cdot 0,012 = 1000,8 \text{ грн}$$

$$S_{з.с} = 83400 \cdot 0,012 = 1000,8 \text{ грн.}$$

$$K_{баз} = 91740 + 3336 + 1000,8 = 96076,8 \text{ грн.}$$

Розрахуємо капітальні витрати на електрообладнання модернізаційного варіанту.

Двигун 1FT6-084-8SF7 потужністю 6,9 кВт має вартість 60 000 грн.
Система управління SINUMERIK 840D вартістю 22 000 грн.

Загальна сума електрообладнання Цоб = 82 000 грн.

$$S_{c.m.p} = 82000 \cdot 0,1 = 8200 \text{ грн.}$$

$$З_{c.m.} = 0,5 \cdot 8200 = 4100 \text{ грн.}$$

З них 1350 грн. - зарплата монтажників при установці електродвигуна,
2750 грн - при установці перетворювача.

$$S_{об} = 82000 + 8200 = 90\ 200 \text{ грн.}$$

$$S_{тр} = 82000 \cdot 0,04 = 3280 \text{ грн.}$$

$$S_{з.с} = 82000 \cdot 0,012 = 984 \text{ грн.}$$

$$K_{мод} = 90200 + 3280 + 984 = 94\ 464 \text{ грн.}$$

Розрахуємо капітальні витрати на електрообладнання за варіантом заміни обладнання.

Новий токарний станок загальна сума електрообладнання Цоб = 100 000 грн.

$$S_{c.m.p} = 100\ 000 \cdot 0,1 = 10\ 000 \text{ грн.}$$

$$З_{c.m.} = 0,5 \cdot (100000 \cdot 0,1) = 5000 \text{ грн.}$$

З них 2000 грн. – зарплата монтажників при установці електродвигуна,
3000 грн. - при установці перетворювача.

$$S_{об} = 100000 + 5000 = 105\ 000 \text{ грн.}$$

$$S_{тр} = 100000 \cdot 0,04 = 4000 \text{ грн.}$$

$$S_{з.с} = 100000 \cdot 0,012 = 1200 \text{ грн.}$$

$$K_{нов} = 105000 + 4000 + 1200 = 110\ 200 \text{ грн.}$$

Різниця між обсягами капітальних вкладень зумовлена передусім неоднаковою вартістю обладнання, що використовується у кожному з варіантів. Для спрощення проведення економічних розрахунків рівень продуктивності верстата в обох варіантах прийнято однаковим. З метою оцінки

експлуатаційних витрат отримані результати було узагальнено та представлено у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 - Капітальні витрати

Найменування витрат, грн.	Базовий варіант	Модерн. варіант	Заміна обладн.
Витрати на будівельно-монтажні роботи	8340	8200	10000
Зарплата будівельно-монтажних робітників	4170	4100	5000
Транспортні витрати з доставки обладнання	3336	3280	4000
Заготівельно-складські витрати	1000,80	985	1200
Загальна сума капітальних витрат	96 076,9	94 464	110 200

3) Розрахунок та порівняльна оцінка експлуатаційних витрат

До складу експлуатаційних витрат входять витрати на технічне обслуговування й ремонт обладнання, амортизаційні відрахування, витрати на споживання електроенергії, втрати електроенергії, а також інші супутні витрати.

Експлуатаційні витрати при використанні певної системи електроприводу визначаються на основі технологічної собівартості, до структури якої входять такі основні складові:

- амортизаційні відрахування C_a ;
- витрати на спожиту електроенергію C_e ;
- витрати на ремонт та обслуговування електрообладнання C_r ;
- інші витрати, пов'язані з експлуатацією обладнання.

Річна сума амортизаційних відрахувань для кожного із досліджуваних варіантів розраховується за відповідною формулою:

$$C_a = (N_a \cdot C_{об}) / 100, \quad (3.20)$$

де N_a - норма амортизаційних відрахувань (беремо 8%);

$C_{об}$ - вартість основного обладнання.

Амортизаційні відрахування:

- за базовим варіантом:

$$C_{a.баз}=8 \cdot 83400 / 100 = 6672 \text{ грн.}$$

- за модернізаційним варіантом:

$$C_{a.мод}=8 \cdot 82000 / 100 = 6560 \text{ грн.}$$

- за варіантом заміни обладнання:

$$C_{a.нов}=8 \cdot 100000 / 100 = 8000 \text{ грн.}$$

До суми амортизаційних відрахувань на обладнання необхідно також включити амортизаційні витрати, пов'язані з використанням виробничих площ. У результаті буде визначено загальний обсяг річних амортизаційних відрахувань. Для проведення розрахунків застосовано усереднену норму амортизації на рівні 8% для всіх об'єктів основних засобів.

– для базового варіанта амортизаційні відрахування на виробничу площу становитимуть:

$$C_{a.пл.баз}=8 \cdot 2500 / 100 = 200 \text{ грн,}$$

- за модернізаційним варіантом:

$$C_{a.пл.нов}=8 \cdot 2250 / 100 = 180 \text{ грн.}$$

- за варіантом заміни обладнання:

$$C_{a.пл.нов}=8 \cdot 2250 / 100 = 180 \text{ грн.}$$

Повні амортизаційні відрахування:

$$C_a^{баз} = C_{a.баз} + C_{a.пл}^{баз} \quad (3.21)$$

- за базовим варіантом:

$$C_a^{баз} = 6672 + 200 = 6872 \text{ грн.}$$

- за модернізаційним варіантом:

$$C_a^{мод} = 6560 + 180 = 6740 \text{ грн.}$$

- за варіантом заміни обладнання:

$$C_a^{нов} = 8000 + 180 = 8180 \text{ грн.}$$

Розрахуємо витрати на споживану електроенергію:

$$C_e = (P/\eta) T_{\text{эф}} \cdot K_v \cdot K_m, \quad (3.22)$$

де P - номінальна потужність використовуваного у верстаті електродвигуна, кВт;

η - коефіцієнт корисної дії електроустаткування, доли;

$\Phi_{\text{эф}}$ – ефективний фонд часу роботи, ч;

K_v – коефіцієнт використання за часом;

K_m – коефіцієнт використання за потужністю;

C_e – вартість 1 кВт год електроенергії, грн./кВт ч.

Коефіцієнт корисної дії електрообладнання визначається як добуток коефіцієнтів корисної дії електродвигуна та перетворювача. Для базового варіанта значення коефіцієнта корисної дії становить 85%, тоді як для модернізованого варіанта — 95%.

Коефіцієнт використання обладнання за часом для обох варіантів прийнято на рівні 0,8. При цьому коефіцієнт використання потужності для базового варіанта складає 0,62, а для нового варіанта — 0,97. Вартість електричної енергії встановлена на рівні 0,69 грн за 1 кВт·год.

Ефективний річний фонд часу роботи обладнання для обох варіантів за умови однозмінного режиму функціонування цеху становитиме:

$$\Phi_{\text{эф}} = D_p \cdot S \cdot t_{\text{зм}} \cdot K, \quad (3.23)$$

де D_p – робочі дні;

S – кількість змін;

$t_{\text{зм}}$ – тривалість робочої зміни;

K – коефіцієнт, який враховує витрати часу на ремонт;

$$\Phi_{\text{эф}} = 8 \cdot 22 \cdot 12 = 2112 \text{ год.}$$

Підставимо вихідні дані у формулу 3.23, визначимо витрати на електроенергію за обома варіантами:

- за базовим варіантом:

$$C_{\text{с.баз}}=(8/0,85)\cdot 2112\cdot 0,8\cdot 0,62\cdot 0,69=6803 \text{ грн.};$$

- за модернізаційним варіантом:

$$C_{\text{с.нов}}=(6,9/0,95)\cdot 2112\cdot 0,8\cdot 0,97\cdot 0,69=8213,5 \text{ грн.}$$

- за варіантом заміни обладнання:

$$C_{\text{с.нов}}=(6,9/0,95)\cdot 2112\cdot 0,8\cdot 0,97\cdot 0,45=5357 \text{ грн.}$$

Проведемо розрахунок витрат на здійснення поточного ремонту обладнання.

Поточний ремонт електрообладнання виконується безпосередньо за місцем його експлуатації після відключення від електромережі та зупинки роботи агрегату. Ремонтні роботи здійснюються змінним ремонтним персоналом, який обслуговує відповідне обладнання.

До складу витрат на проведення поточного ремонту електрообладнання включаються:

основна заробітна плата ремонтних працівників разом із відповідними нарахуваннями Сзп;

витрати на матеріали, напівфабрикати та комплектувальні елементи См; цехові та загальнозаводські витрати Собщ.

Для визначення витрат на оплату праці ремонтного персоналу необхідно встановити трудомісткість ремонтних робіт та ефективний фонд робочого часу одного працівника.

Трудомісткість ремонтних робіт визначається відповідно до графіка планово-попереджувальних ремонтів. Згідно з даними таблиці 3.1, трудомісткість ремонтних робіт для базового варіанта становить 205 людино-годин, тоді як для модернізованого варіанта — 167 людино-годин.

Ефективний фонд робочого часу одного працівника визначається шляхом віднімання від календарного фонду часу вихідних, святкових днів та інших

невиходів на роботу. Коефіцієнт використання робочого часу приймається на рівні 0,96.

Таким чином, ефективний фонд часу становить:

$$\Phi_{\text{НОМ}} = (365-104-10) \cdot 8 \cdot 0,96 = 1927,68 \text{ год.}$$

Заробітна плата визначається через трудомісткість ремонтів і тарифну годинну ставку електромонтера, яка становить 1 грн. / год.

- за базовим варіантом тарифна зарплата:

$$C_{\text{зп.баз}}^{\text{Т}} = 8 \cdot 205 = 1640 \text{ грн.}$$

- за модернізаційним варіантом:

$$C_{\text{зп.нов}}^{\text{Т}} = 8 \cdot 167 = 1336 \text{ грн.}$$

- за варіантом заміни обладнання:

$$C_{\text{зп.нов}}^{\text{Т}} = 8 \cdot 154 = 1232 \text{ грн.}$$

До складу нарахувань на заробітну плату включаються преміальні виплати у розмірі 20% тарифної ставки, додаткова заробітна плата — 10%, а також інші доплати, що становлять ще 10% тарифної заробітної плати. Отже, загальний обсяг додаткових нарахувань складає 40% від величини тарифної зарплати.

Для визначення повного обсягу виплат працівникам необхідно величину тарифної заробітної плати помножити на коефіцієнт 1,4.

Таким чином, загальна сума виплат із заробітної плати становитиме:

$$C_{\text{зп.баз}} = C_{\text{зп.баз}}^{\text{Т}} \cdot 1,4 \quad (3.24)$$

- за базовим варіантом:

$$C_{\text{зп.баз}} = 205 \cdot 1,4 = 287 \text{ грн.}$$

- за модернізаційним варіантом:

$$C_{\text{зп.нов}} = 167 \cdot 1,4 = 233,8 \text{ грн.}$$

- за варіантом заміни обладнання:

$$C_{\text{зп.нов}} = 154 \cdot 1,4 = 215,6 \text{ грн.}$$

Витрати на матеріали та комплектувальні вироби визначаються залежно від виду ремонтних робіт і становлять:

для капітального ремонту — 50% від величини тарифної заробітної плати;

для середнього ремонту — 35% від тарифної заробітної плати;

для поточного ремонту — 15% від тарифної заробітної плати.

Відповідно до даних таблиці 3.1, у базовому варіанті передбачено проведення одного капітального ремонту, двох середніх та п'яти поточних ремонтів. Для модернізованого варіанта кількість ремонтів кожного виду залишається аналогічною.

– для базового варіанта витрати на матеріали та комплектувальні елементи становитимуть:

$$C_{\text{м.баз}} = 205 \cdot (0,5 + 2 \cdot 0,35 + 5 \cdot 0,15) = 399,75 \text{ грн.}$$

- за модернізаційним варіантом:

$$C_{\text{м.нов}} = 167 \cdot (0,5 + 2 \cdot 0,35 + 5 \cdot 0,15) = 325,65 \text{ грн.}$$

- за варіантом заміни обладнання:

$$C_{\text{м.нов}} = 154 \cdot (0,5 + 2 \cdot 0,35 + 5 \cdot 0,15) = 300,3 \text{ грн.}$$

Цехові і загальнозаводські витрати досягають 80% від тарифної зарплати.

- за базовим варіантом:

$$C_{\text{общ.баз}} = 205 \cdot 0,8 = 164 \text{ грн.}$$

- за модернізаційним варіантом:

$$C_{\text{общ.нов}} = 167 \cdot 0,8 = 133,6 \text{ грн.}$$

- за варіантом заміни обладнання:

$$C_{\text{общ.нов}} = 154 \cdot 0,8 = 123,2 \text{ грн.}$$

У кошторисі річних експлуатаційних витрат інші витрати приймаються у розмірі 1% від суми капітальних вкладень:

$$C_{\text{пр.баз}}=0,01 \cdot K_{\text{баз}} \quad (3.25)$$

- за базовим варіантом:

$$C_{\text{пр.баз}}=0,01 \cdot 96076,8 = 960,8 \text{ грн.}$$

- за модернізаційним варіантом:

$$C_{\text{пр.нов}}=0,01 \cdot 94464 = 944,6 \text{ грн.}$$

- за варіантом заміни обладнання:

$$C_{\text{пр.нов}}=0,01 \cdot 110200 = 1102 \text{ грн.}$$

Для аналізу експлуатаційних витрат отримані дані представимо в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 - Експлуатаційні витрати

Найменування витрат	Базовий варіант	Модерн варіант	Заміна обладн.
Амортизаційні відрахування, грн.	6672,0	6560,0	8000,0
Витрати на електроенергію, грн.	6803,0	8213,50	5357,0
Заробітна плата, грн.	1640,0	1336,0	1232,0
Витрати на матеріали, грн.	399,74	325,650	300,30
загальнозаводські витрати, грн.	164,0	133,60	123,20
Інші витрати, грн.	960,80	944,60	1102,0
Разом: Експлуатаційні витрати, грн.	14273,54	13879,84	15337,4

Отже, результати проведених розрахунків свідчать про доцільність вибору модернізаційного варіанта для ПАТ «ЗМЗ», оскільки витрати на його реалізацію становлять 108343 грн, що приблизно на 10% менше порівняно з придбанням нового обладнання.

Сучасна практика інноваційного оновлення підприємств залізничної галузі підтверджує, що модернізоване технологічне обладнання характеризується високими техніко-економічними показниками. Реалізація запропонованого підходу до модернізації токарних верстатів дозволяє істотно підвищити їх пропускну спроможність, а відповідно — збільшити виробничі потужності підприємства без необхідності повної заміни наявного обладнання.

Проведений економічний аналіз підтверджує, що використання модернізаційного підходу до оновлення обладнання забезпечує скорочення як капітальних вкладень, так і експлуатаційних витрат. Крім того, це сприяє підвищенню продуктивності праці та розширенню технологічних можливостей виробництва.

Зниження обсягу капітальних інвестицій пояснюється тим, що встановлена потужність модернізованого обладнання є меншою порівняно з базовим варіантом. Скорочення експлуатаційних витрат обумовлене зменшенням потреби у ремонтних роботах і витратах на матеріали при використанні модернізованого обладнання.

Таким чином, для обґрунтування подальшого технічного розвитку підприємства доцільно провести аналогічні економічні розрахунки щодо кожного виду виробничого обладнання, після чого сформулювати комплексний висновок стосовно ефективності модернізації.

На основі узагальнених результатів та проведених розрахунків можна буде прийняти остаточне рішення щодо доцільності реалізації інвестиційного проекту модернізації обладнання. Традиційними внутрішніми джерелами фінансування інвестиційної діяльності виступають амортизаційні відрахування та прибуток підприємства. До зовнішніх джерел належать кредити комерційних банків, позики фінансово-інвестиційних установ, кошти від емісії цінних паперів, бюджетне фінансування, державні пільгові кредити, іноземні інвестиції, а також кошти населення.

Висновки до 3 розділу

1. З метою забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства було запропоновано два можливі напрями оновлення виробничої бази:

а) придбання нового обладнання шляхом заміни морально застарілих та фізично зношених технічних засобів;

б) модернізація наявного обладнання із підвищенням його техніко-економічних характеристик.

2. В умовах обмеженості фінансових ресурсів більшість підприємств прагнуть максимально продовжити строк експлуатації існуючих виробничих засобів. Проте з часом витрати на ремонт і технічне обслуговування зростають настільки, що навіть суттєва модернізація перестає бути економічно доцільною. У такому випадку альтернативним рішенням стає придбання нового обладнання. Для визначення найбільш ефективного варіанта необхідно провести порівняльну оцінку економічних результатів кожного із можливих напрямів відтворення основних засобів.

Економічна оцінка доцільності капітального ремонту передбачає аналіз двох альтернативних рішень: перше — модернізація фізично зношеного обладнання з продовженням строку його використання на один ремонтний цикл; друге — повна заміна обладнання, яке потребує капітального ремонту, новими технічними засобами.

3. За результатами проведених розрахунків щодо двох варіантів оновлення виробництва встановлено, що модернізаційний підхід є приблизно на 10% економічно вигіднішим порівняно із заміною обладнання на нове. Для реалізації модернізаційного варіанта необхідний обсяг витрат становить 108343 грн. При цьому економія капітальних вкладень досягає 94 464 грн, а річний економічний ефект у вартісному вираженні складає 1 613 664 грн.

4. Скорочення обсягу капітальних інвестицій пояснюється тим, що встановлена потужність модернізованої системи є меншою порівняно з базовим варіантом. Зниження експлуатаційних витрат обумовлено вищим рівнем надійності нової системи, зменшенням кількості ремонтів та скороченням витрат на матеріали й технічне обслуговування.

5. Практика інноваційного оновлення підприємств залізничної галузі свідчить про високі техніко-економічні характеристики модернізованого технологічного обладнання. Реалізація запропонованого підходу до

модернізації токарних верстатів дає можливість суттєво підвищити їх пропускну здатність, а також збільшити виробничу потужність підприємства без необхідності повної заміни наявного обладнання.

6. На основі проведених економічних розрахунків та сформованих висновків приймається рішення щодо доцільності реалізації інвестиційного проекту модернізації обладнання. Традиційними внутрішніми джерелами фінансування інвестиційної діяльності виступають амортизаційні відрахування та прибуток підприємства. До зовнішніх джерел належать кредити комерційних банків, позики фінансово-інвестиційних установ, кошти від емісії цінних паперів, бюджетні асигнування, державні пільгові кредити, іноземні інвестиції, а також залучені кошти населення.

ВИСНОВКИ

1. Ключовим завданням стратегічного розвитку українських підприємств є зміцнення їх конкурентних переваг на ринку. Необхідність підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств обумовлює потребу у формуванні такої моделі економічного розвитку, яка забезпечуватиме стабільне функціонування та довгострокове економічне зростання. Практика розвинених країн підтверджує, що найбільш результативним є інноваційний тип розвитку.

2. Інновації виступають кінцевим результатом інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств, спрямованої на створення та впровадження нових або вдосконалених товарів, технологій виробництва, методів управління та організації збуту. Їх використання сприяє підвищенню економічної ефективності виробництва та розвитку підприємств.

3. Інноваційно-інвестиційний розвиток слід розглядати як діяльність, орієнтовану на впровадження різних типів інновацій шляхом найбільш ефективного використання інвестиційних ресурсів з метою досягнення запланованих результатів. Основними цілями такої діяльності є підвищення конкурентоспроможності підприємств та розширення ринкових можливостей.

4. Потреба активізації інноваційної діяльності в Україні обумовлена значним рівнем зношення виробничих фондів і необхідністю їх модернізації та структурного оновлення. Найбільш ефективним механізмом вирішення цієї проблеми є залучення інвестиційних ресурсів. Світовий досвід підтверджує, що розвиток інноваційної та інвестиційної сфер є важливим чинником підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

5. Основним суб'єктом забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку виступає держава, яка формує відповідну модель інноваційного розвитку та створює нормативно-правові умови для реалізації інноваційно-інвестиційної діяльності через систему законодавчого регулювання.

6. Підприємство, яке функціонує в умовах ринкової економіки, потребує чітко сформованої стратегії розвитку. Формування інноваційно-інвестиційної

стратегії має важливе значення для забезпечення ефективного функціонування підприємства. Вибір відповідної стратегії базується на оцінці внутрішнього потенціалу підприємства, ринкових можливостей, зовнішніх загроз, а також тенденцій розвитку науково-технічного прогресу та змін у зовнішньому і внутрішньому середовищі.

7. Об'єктом дослідження визначено ПАТ «Запорізький механічний завод», основним напрямом діяльності якого є виробництво комплектуючих для залізничного рухомого складу, зокрема бронзобабітових і сталевонзових вкладишів дизельних двигунів, шатунних вкладишів колінчастих валів тепловозів, а також деталей і вузлів паливної апаратури. Машинобудівна галузь, у тому числі виробництво обладнання для залізничного транспорту, є високотехнологічною та наукоємною сферою, що визначає рівень науково-технічного прогресу та продуктивності праці в економіці. У розвинених країнах близько 70% витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи припадає саме на машинобудування.

8. Аналіз показав, що інноваційну діяльність здійснює порівняно невелика кількість підприємств, які мають достатній фінансовий потенціал для інвестування власних і кредитних ресурсів. Водночас кількість інноваційно активних машинобудівних підприємств поступово зростає. Частка підприємств, які впроваджують інноваційну продукцію, збільшилася на 1,8%, а кількість підприємств, що реалізують інноваційну продукцію, зросла з 331 у 2023 році до 351 у 2024 році.

9. Оцінка майнового стану ПАТ «ЗМЗ» засвідчила, що коефіцієнт зносу основних засобів зріс до 22%, тоді як коефіцієнт оновлення становить лише 10%. Це свідчить про фізичне та моральне старіння виробничих фондів, а також про необхідність активізації процесів їх модернізації та оновлення.

10. Аналіз показників ділової активності показав, що на кожен гривню основних виробничих фондів припадає 0,13 грн виручки. Обсяг виручки перевищує власний капітал на 10%, причому цей показник має тенденцію до

незначного зростання. Загалом спостерігається позитивна динаміка покращення ділової активності, хоча темпи таких змін залишаються недостатніми.

11. Дослідження показників фінансової стійкості показало, що коефіцієнт автономії перевищує нормативне значення та свідчить про низький рівень залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування. У 2024 році близько 98% діяльності підприємства фінансувалося за рахунок власного капіталу. Більшість показників фінансової стійкості відповідають установленим нормативам.

12. Аналіз рентабельності засвідчив погіршення основних показників ефективності діяльності. Рентабельність діяльності скоротилася на 23%, рентабельність активів — на 3%, а рентабельність власного капіталу — на 4%. Таке зниження свідчить про наявність резервів підвищення ефективності використання основних засобів, матеріальних ресурсів та трудового потенціалу підприємства.

13. Порівняння коефіцієнтів ліквідності з нормативними значеннями показало, що баланс підприємства відповідає критеріям ліквідності лише за коефіцієнтом швидкої ліквідності. Водночас високий рівень показників ліквідності та фінансової автономії дозволяє оцінити фінансовий стан підприємства як задовільний і достатньо стабільний, що створює сприятливі умови для реалізації інноваційно-інвестиційного розвитку.

14. Отже, подальший розвиток машинобудівної галузі України має ґрунтуватися на технологічній і структурній модернізації виробництва з орієнтацією на випуск конкурентоспроможної продукції на основі інноваційно-інвестиційної моделі розвитку. Для цього необхідне активне використання науково-технічного потенціалу, формування конкурентного середовища, державна підтримка, а також ефективне функціонування фінансової та банківської системи.

15. У межах дослідження здійснено порівняльний аналіз двох варіантів інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства:

а) придбання нового обладнання шляхом заміни фізично та морально застарілих засобів праці;

б) модернізація існуючого обладнання.

Для визначення економічної доцільності було проведено оцінку ефективності кожного із запропонованих варіантів.

16. За результатами проведених розрахунків встановлено, що модернізаційний варіант є приблизно на 10% вигіднішим порівняно із придбанням нового обладнання. Витрати на його реалізацію становлять 13879,85 грн, економія капітальних вкладень — 94 464 грн, а річний економічний ефект у вартісному вираженні досягає 1 613 664 грн.

17. Практика інноваційного оновлення техніко-технологічної бази машинобудівних підприємств свідчить, що модернізація обладнання є ефективним напрямом підвищення виробничої результативності. Запропонований варіант модернізації токарних верстатів на ПАТ «ЗМЗ» дозволить суттєво підвищити продуктивність механічної обробки та загальну ефективність виробництва.

18. На основі проведених економічних розрахунків визначено, що найбільш ефективним є саме модернізаційний варіант оновлення обладнання. Основними внутрішніми джерелами фінансування інвестицій виступають амортизаційні відрахування та прибуток підприємства. Зовнішніми джерелами можуть бути кредити банків, позики установ, бюджетні асигнування, кошти від емісії цінних паперів, державні пільгові кредити, іноземні інвестиції та кошти населення.

19. Проведений аналіз фінансового стану підприємства показав, що ПАТ «ЗМЗ» має достатній рівень фінансової стабільності для реалізації запропонованого проєкту модернізації обладнання за рахунок власних фінансових ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головченко Т. М. Інноваційний розвиток підприємств та його фінансове забезпечення / Т. М. Головченко, А. С. Остапенко // Економіка харчової промисловості. – 2011. – № 4. – С. 36-39.
2. Дудар Т. Г. Інноваційний менеджмент: навч. посіб. / Т. Г. Дудар, В. В. Мельниченко – Тернопіль : Економічна думка, 2018. – 250 с.
3. Скібіцький О. М. Інноваційний та інвестиційний менеджмент: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. М. Скібіцький — К.: Центр учбової літератури, 2014. — 408 с.
4. Скібіцький О. М. Антикризовий менеджмент: Навч. посібник. — К. : Центр учбової літератури, 2015. — 568 с.
5. Ходаківський Є. І. Економіка та менеджмент інноваційної діяльності : навч. посіб. / Ходаківський Є. І. та ін. — К. : Кондор, 2017. — 310 с.
6. Моєсеєнко І. П. Інвестування : Навч. посіб. – К. : Знання, 2006. – 490 с.
7. Ілляшенко С. М. Інноваційний менеджмент: Підручник. – Суми: ВТД — Університетська книга, 2010. – 334 с.
8. Харів П. С. Інноваційна діяльність підприємства та економічна оцінка інноваційних процесів. – Тернопіль : “Економічна думка”, 2003. – 326 с.
9. Пересада А. А. Інвестування: Навч.-метод. посібник для самот. вивч. дисц. / А. А. Пересада, О. О. Смірнова, С. В. Онікієнко, О. О. Ляхова. — К. : КНЕУ, 2011. — 251 с.
10. Федоренко В. Г. Інвестознавство: Підручник. — 3-тє вид., допов. — К. : МАУП, 2014. — 480 с: іл. — Бібліогр. : с 470–472.
11. Череп А. В. Інвестознавство: Підручник. – К. : Кондор, 2006. – 398 с.
12. Цадо Г. В. Сутність та значення інвестиційно-інноваційних процесів в системі регіонального розвитку // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науковий журнал – 2011. – № 4. – С. 154-160.

13. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV / Верховна Рада України.
14. Щукін Б. М. Інвестування: Курс лекцій. — К. : МАУП, 2004. — 216 с. : іл. — Бібліогр. : с. 214.
15. Йохна М. А. Економіка і організація інноваційної діяльності / М. А. Йохна, В. В. Стадник — К. : Академія», 2005. — 400 с.
16. Череп А. В. Інвестиційно-інноваційна діяльність як фактор ефективного розвитку підприємства / А. В. Череп, А. М. Ясир // Вісник Хмельницького національного університету № 1, 2009. — 159-161 с.
17. Гриньова В. М. Інвестування [Текст] : Підручник. / В. М. Гриньова, В. О. Коюда, Т. І. Лепейко, О. П. Коюда — К. : Знання, 2008. - 452 с.
18. Череп А. В. Теоретичні аспекти формування інноваційно-інвестиційної діяльності / А. В. Череп, С. В. Маркова // Інноваційна економіка. — 2011. - № 4. — с. 154-157.
19. Шило Ж. С. Проблеми та перспективи інноваційно-інвестиційного розвитку України / Ж. С. Шило, О. П. Остапчук // Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції. Збірник наукових праць: Випуск XVII, № 2. — Київ, СЕУ / Рівне, НУВГП, 2011. — 360 с.
20. Захарченко В. І. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки / В. І. Захарченко, Н. М. Корсікова, М. М. Меркулов Навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури, 2012. — 448 с.
21. Господарський кодекс України, Стаття 327. Види інноваційної діяльності. — Режим доступу: http://kodeksy.com.ua/gospodars_kij_kodeks_ukraini/statja-327.htm.
22. Гетьман О. О. Економіка підприємства: Навч. посіб. / Гетьман О. О., Шаповал В. М. — 2-ге видання. — К. : Центр учбової літератури, 2010. — 488 с.
23. Іванілов О. С. Економіка підприємства : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. С. Іванілов — К. : Центр учбової літератури, 2019. — 728 с.

24. Бачевський Б. Є. Потенціал і розвиток підприємства: Навч. пос. / Б. Є. Бачевський, І. В. Заблудська, О. О. Решетняк — К. : Центр учбової літератури, 2009. — 400 с.
25. Яценко О. В. Напрямки розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств / О. В. Яценко // Збірник наукових праць ЧДТУ. — Вип. 21. — С. 192—197.
26. Пельтек Л. В. Розвиток регіональної промислової політики держави: теорія, методологія, механізми : [монографія] / Л. В. Пельтек. — Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. — 268 с.
27. Товт Т.Й. Інвестиційно-інноваційні пріоритети розвитку промислових підприємств / Т. Й. Товт // Актуальні проблеми сучасної науки : матер. шостої Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конф. Режим доступу: <http://www.intkonf.org/tovt-ty-investitsiyno-innovatsiyni-prioriteti-rozvitku-promislovih-pidpriemstv>.
28. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 № 1560-ХІІ / Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
29. Новіков О.Є. Державне регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності в аграрній сфері / Новіков О. Є // Бізнес інформ №12-2011. — 174-178 с.
30. Дідківська Л.І. Державне регулювання економіки / Л. І. Дідківська, Л. С. Головка. Навч. посіб.- 3-є вид., випр. - К. : Знання-Прес, 2003. - 214 с.
31. Горбачова Ю. І. Зміст і завдання державної інноваційно-інвестиційної політики України / Ю. І. Горбачова // Коммунальное хозяйство городов : Науч.-техн. сб. Вып.71. - К. : Техніка, 2006. - С. 24-28.
32. Смолин Г. В. Господарське право України. Особлива частина : Навчальний посібник. - Л. 2010 р.
33. Сергієв Є. Державне регулювання інвестиційної діяльності в Україні / Сергієв Є., Ількевич // Науковий вісник НЛТУ України. — 2010. — Вип. 20.7. — С.138-143.

34. Пересада А. А. Інвестування : Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / А. А. Пересада, О. О. Смірнова, С. В. Онікієнко, О. О. Ляхова. — К. : КНЕУ, 2001. — 251 с.
35. Волков О.І. Економіка та організація інноваційної діяльності: Підручник (третє видання) / О. І. Волков, М. П. Денисенко, А. П. Гречан та ін. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 662 с.
36. Чистов С. М. Державне регулювання економіки: Навч. посібник / С. М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко та ін.— К. : КНЕУ, 2000. — 316 с.
37. Послання президента України до Верховної Ради України Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки. Режим доступу:
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-02>.
38. Гращенко І. С. Стратегія забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства в умовах невизначенності / І. С. Гращенко, Л. М. Делікатна // Вісник Хмельницького національного університету, № 6, Т. 3, 2010. – 31-34 с.
39. Конащук В. Л. Формування інвестиційної стратегії промислового підприємства / В. Л. Конащук, В. Ю. Ковальова // Економічний вісник Запорізької державної академії. – 2012. – № 3. – С. 75 - 83.
40. Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент: Навчальний посібник. — К. : КНЕУ, 2003. — 505 с.
41. Офіційний сайт ПАТ «ЗМЗ». Режим доступу: <http://www.zmz.zp.ua>.
42. Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України. Режим доступу: <http://smida.gov.ua>.
43. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Г. О. Андросчук, І. Б. Жилияєв, Б. Г. Чижевський, м. м. Шевченко. — К. : парламентське вид-во, 2009. — 632 с. Режим доступу — <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/doccatalog/document?id=48722>.
44. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

45. Державна служба статистики. Експрес-випуск. Інноваційна діяльність промислових підприємств у 2012 році. 05.04.2013 № 05.3-11/28.
46. Головне управління статистики у Запорізькій області. Режим доступу: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua>.
47. Ніколайчук М. В. Сучасний стан та перспективи інноваційного розвитку промислових підприємств / М. В. Ніколайчук, І. Ю. Єпіфанова. Економічні науки // Вісник Хмельницького національного університету 2010, № 6, Т. 3., С.16-19.
48. Бабарика О. В. Економіка та управління підприємствами. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу № 2(14), 2011. — С.54-57.
49. Яковенко В. Г. Інвестиційна та інноваційна діяльність / В. Г. Яковенко // Вісник економіки транспорту і промисловості № 40, 2012. — С. 289-290.
50. Статистичний щорічник України / Державний комітет статистики України.
51. Гудима Р. Р. Шляхи активізації інноваційної складової залізничного транспорту України // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.9. – С. 245-250.
52. Базавлук А. В. Інноваційний розвиток залізничного транспорту України та його Фінансове забезпечення // Наука й економіка / 2012, № 3 (27), с.7-10.
53. Базавлук А. В. Проблеми розвитку підприємств залізничного транспорту України // Наука й економіка № 5 (11), 2011. – С.47-53.
54. Давидова Т.В. Сучасні проблеми та напрями розвитку інвестування залізничного транспорту України // Вісник Харківського торговельно-економічний інституту КНТЕУ № 2 (11), 2011. – С.19-23.
55. Конащук В. Л. Інноваційно-інвестиційний розвиток підприємств транспортного машинобудування / В. Л. Конащук, В. Ю. Ковальова // Економічний вісник Запорізької державної академії. – 2013. – № 6. – С. 75 - 83.
56. Ситніченко В. Стратегія розвитку машинобудування на основі системи збалансованих показників / В. Ситніченко // Фінанси України №3. – 2008. – С. 1-13.

57. Болюх М. А. Економічний аналіз : Навч. посібник / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатов та ін.; За ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К. : КНЕУ, 2003. — 556 с.
58. Болюх М. А. Економічний аналіз: Навч. посібник / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатов; За ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. — К. : КНЕУ, 2001. — 540 с.
59. Грабовецький Б. Є. Економічний аналіз: Навчальний посібник. — К. : Центр учбової літератури, 2009. — 256 с.
60. Литвин Б. М. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. / Б. М. Литвин, М. В. Стельмах — К. : «ХайТек Прес», 2008. — 336 с.
61. Серединська В. М. Економічний аналіз. Навчальний посібник / В. М. Серединська, О. М. Загородна, Р. В. Федорович. — Тернопіль : Видавництво Астон, 2016.